

MLADIKA

PETER MARKOVIČ, STRAH
LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

3. Pismo iz Moščenic.

Vikar fra Jože se je zaprl v svojo sobo, da bi nemoteno pisal svojemu novemu varovancu v Ljubljano. Pa ga je prišla nekaka ničemurnost in se je iz te čudne učene slabosti prvo razgovoril sam pri sebi.

»Pismo napisati, prava reč,« je dejal, »ampak dobro napisati, kakor Cyprianus uči, niso mačje solze. Nuj, fra Jože! Potrudi se, potrudi! Tako napiši, da te ne bo treba biti sram pred učenim mladičem v Ljubljani in še pred očetom Jankovičem, ki bo gofovo fantu čez rame v pismo pogledal, ko bo bral. V božjem imenu, na delo!«

Desetkrat je nato premeril vikar svojo sobo s trdim korakom. Nato pa je sedel in začel pisati:

»Servus humilissimus Domini Dei — Josephus — najponižnejši božji sluga Jožef mlademu in ljubemu svojemu prijatelju, consulto rethorices alumno — učenemu šestošolcu Juriju v Ljubljani. Quod felix faustumque sit — da bi vse po sreči šlo in se zgodilo po božji volji, salutem et benedictionem, pozdrav in blagoslov!«

Vikar je glasno prebral, kakor je napisal. Bil je zadovoljen. »Spremisli, moj dragi,« je pisal nato, »spremisli, zato da se nikoli prevzel ne boš, kaj je človek na svetu; senca in prah, pulvis et umbra; in da je vse človeško početje zastonj, če ni usredinjeno v Bogu in utemeljeno v naukih svetih cerkvenih učencov. To samo je vsega življenja močnost, in to resnico, thesin hanc, quam propono et defendam usque ad mortem — to resnico, ki jo bom do smrti oznanjal, izpričeval, učil in verjel, amen, sprejmi jo vase in jo hrani! Deus dixit — Bog hoče tako in tako mora biti, amen vekomaj.«

»Bo!« si je potrdil vikar, sam sebe in svoje šegave ciceronsčine vesel. S preprosto ničemurnostjo je pisal nato precej samozavestno:

»Si mlad? Ne trdi, da sem star! Si zgovoren? Ne kleveči, da sem trd v besedi! Si učen? Ne zaničuj pameti, ki je rasla sedemdeset let! Ne bom se hvalil, a po pravici naj bo zapisano! Preden si bil, sem znal že svojega Ciprijana in ni mi še vse izpadlo, quid et quale — kaj in kako je

ločiti inter tonum generis demonstrativum et conditionatorium, kaj in kako se z besedo prepričuje in z besedo za dobro reč navdušuje. Preden Ti, sem grmel, ponižni božji Cicero, contra Catilinaros — proti zaročnikom iz hudičeve volje in greha: quo usque tandem abutere — kako dolgo še boš izrabljaj, grešnik nesrečni, božje potrpljenje! Pred Teboj sem se učil ex famoso nominato — iz navedenega ajdovskega pisca v knjigi Pro Caelio, da se šolar skrbno varuj vseh nepotrebnih razveseljevanj in zabav, abstineat studens omni joco et conviviis. Tudi nisem nevešč v zgodovini, ki je testis temporum, časov sivih resnična priča, in v filozofiji pa, ki je vodnica v življenju, pospeševaljica čednosti in sploh božja iznajdba — inventum deorum —, sem se s pridom trudil in vadil in Ti takisto priporočam, kadar bi Te mamila sla in človeška slabost. Ne bo Ti žal, kakor ni meni, ki imam sicer že manum tremulam — tresočo se roko, in se galera mojega življenja že primika v smrt, ki je pristan vseh revnih.«

Ob zadnjem se je vikar neprisiljeno razčustvoval v neposredno iskrenost.

»O moj Bog! Saj komaj še pomniti morem, kdaj sem začel sklanjati haec Musa in hic Dominus. Eno pa sem pomnil od prvega do zadnjega: prazna je slava, prazno je bogastvo brez Boga! Inquietum cor — nemirno je človeško srce, dokler ne počije v Gospodu, svojem Stvarniku...«

Po tem učenem uvodu je pisal vikar preprosteje. Učil je, da bodi šolar priden, pobožen, ponižen in hvaležen. Učitelje mu je treba ljubiti, spoštovati in zanje moliti. Potrpeti je treba z vsem in z vsakim, nikomur ni delati krivice, ogibati se je potuhnjenosti in lažnivosti.

»Saj poznaš uganko,« mu je ušlo sredi v resnem pouku šegavo. »Kateri hudič se najbolj grdo laže? Tisti, ki je šolar bil. Pojdi torej in ne stori takol!«

Tu je začel beležiti vikar Jože stvari, ki so bile bolj dnevne in za dijaka bolj zanimive. Povedal je, kako se mu je godilo z biričem Benediktom in kako so Petra še nekaj tednov iskali. Potem so nekam pozabili nanj. Tudi on sam je šel na Reko poizvedovat, kako je. Celo v hišo Caffinijevih, da se je upal, je poročal. Sprejeli so ga radovedno, a vljudno in dostojno, ker so sicer vendar še verski. Prav močno se je prikupil stari teti, ki je v hiši.

Potolažil jo je in podprl v žalosti za nesrečnim umorjencem. Potem se je lotil mladega, ki je mrtvemu brat.

»Omenil sem mu Tebe,« je pisal vikar. »Prebledel je in zavpil, naj molčim. Jaz pa sem se potuhnil in začel, besedo za besedo postavlja je v laščino, moliti svoj očenaš. Vidiš ga! Poslušal je in sem lepo našel priliko, da sem ga začel pogovarjati, kako je vendar božja beseda pametna, da odpustimo svojim dolžnikom. Saj ne škodiš zoprniku, sem dejal, tebi samemu pije žalost pa jeza kri. Umel je. Dal mi je bogatega denarja, naj molim za dušo njegovega nesrečnega brata. Veš, da sem vzel pa bil nato še bolj siten, da bi ga omeščal. Pa je zavpil, naj mu že dam mir. Za noben svet, je dejal, se ne bi več rad sestal s Teboj, pa če si trikrat živ. Takrat seveda nisem kar nič umel, kako more to govoriti, ko je vendar prej kar dehtel od žeje po Tvoji smrti. Odkar poznam Tvoj doživljaj — nesrečni Ti premrl, ki Te bodo Istrani še z glogovim kolcem preboli, če zvedó, se ne čudim več temu, kar in kakor sem slišal Calfinija. Bog z njim! Unesel se je. Ni se pa strogi vicarius, reški sodnik. Še nekaj! Te dni čujem, da se Tvoj zoprnik misli ženiti. Dobro mu je. Po bračovi smrti mu je pripadlo vse premoženje. Z nikomer ne bo delil. Quod demonstrandum — hotel sem reči, da na svetu nič ni popolnoma prav, pa tudi nič popolnoma narobe.«

»Zdaj pa bom spregovoril o neki svoji skrbi,« je pisal še dalje vikar. »Ne vem, ali sem Ti povedal, da sem bil dan, preden sem Tebe našel, v svojem rodnem kraju v Gornjem selu pod Učko. Iz dobre misli sem tedaj obljubil svojim rojakom, da jim bom odgojil Jurija Mihajloviča — počiva naj v Bogu! — za svojega naslednika. Svojega duhovnega sina sem jim obljubil. Bog je slišal mojo obljubo, On ve, da ne bi grešil, če je spolnil ne bom, ker je spolniti ne morem. Pa mi je ljudi hudo žal, ki so mi verjeli, kakor verujejo trdno v Boga. Glej, pa me trapi misel, da bi bil Ti moj obljubljeni. Mislim, mislim, pa ne domislim. Ne moreš biti. Sam si si zaprl vrata v vinograd Gospodnji.«

»Vem sicer,« je pisal vikar dalje, »da je prava pokora pa še vse odvezujoča beseda svetega rimskega papeža tudi krvave roke vsega madeža omila in za svete daritve posvečila. Pa kaj sva midva? Kje smeva upati, da se Gospoda Kristusa samega namestnik na zemlji ozre na naju? Quod Jovi non bovi! Nisva vredna! Ponižen bodi, Senjan, in potrpi!«

Tu je začel vikar v pismu prečudno otročje brbljati o nekem otroku, ki ga je poljubil v Gornjem selu in da bi utegnil postati listi otrok njegov obljubljeni duhovni sin.

»Pojdem v Gornje selo,« je še napisal in prekinil delo. Tri dni pozneje je nadaljeval, kjer je bil končal pisati.

»Bil sem v Gornjem selu. Našel sem dele. Moje žlahte je in kakor mene, so ga krstili za Jožefa. To bo moj duhovni sin. To uro sem ga vzel k sebi in ga učim. Sklanja za menoj haec Musa, hic Dominus in je sploh kaj moder. Poleg mene, ki tu pišem, sedi in zna že na pamet, česar še ne ume. Takole zna, čuj in strmi:

Quae maribus solum tribuuntur, mascula sunt, est commune duum sexum quid claudat utrumque — kar moško znači ime, to vselej je moškega spola, srednjega naj ti pa bo, kar ni ne dedec ne baba.«

»Praviš, da hočeš biti do smrti hvaležen,« je sklepal vikar pismo. »Dobro, primem te pri besedi. Vrnil boš! Če bi se zgodilo, da bi vikar fra Jože moral odjadrati z večno galero, preden bo dorastel njegov duhovni sin Jože — Ti obljubi, da se boš po moči zavzel zanj. Jurij za Te, Ti za otroka Jožeta! Bog!«

»In še to. Ko boš to pismo bral, ne opij se, kakor sem se jaz, ko sem bral Tvoje, in me je tega zdaj noč in dan pred Terezo sram, amen pa Bog.«

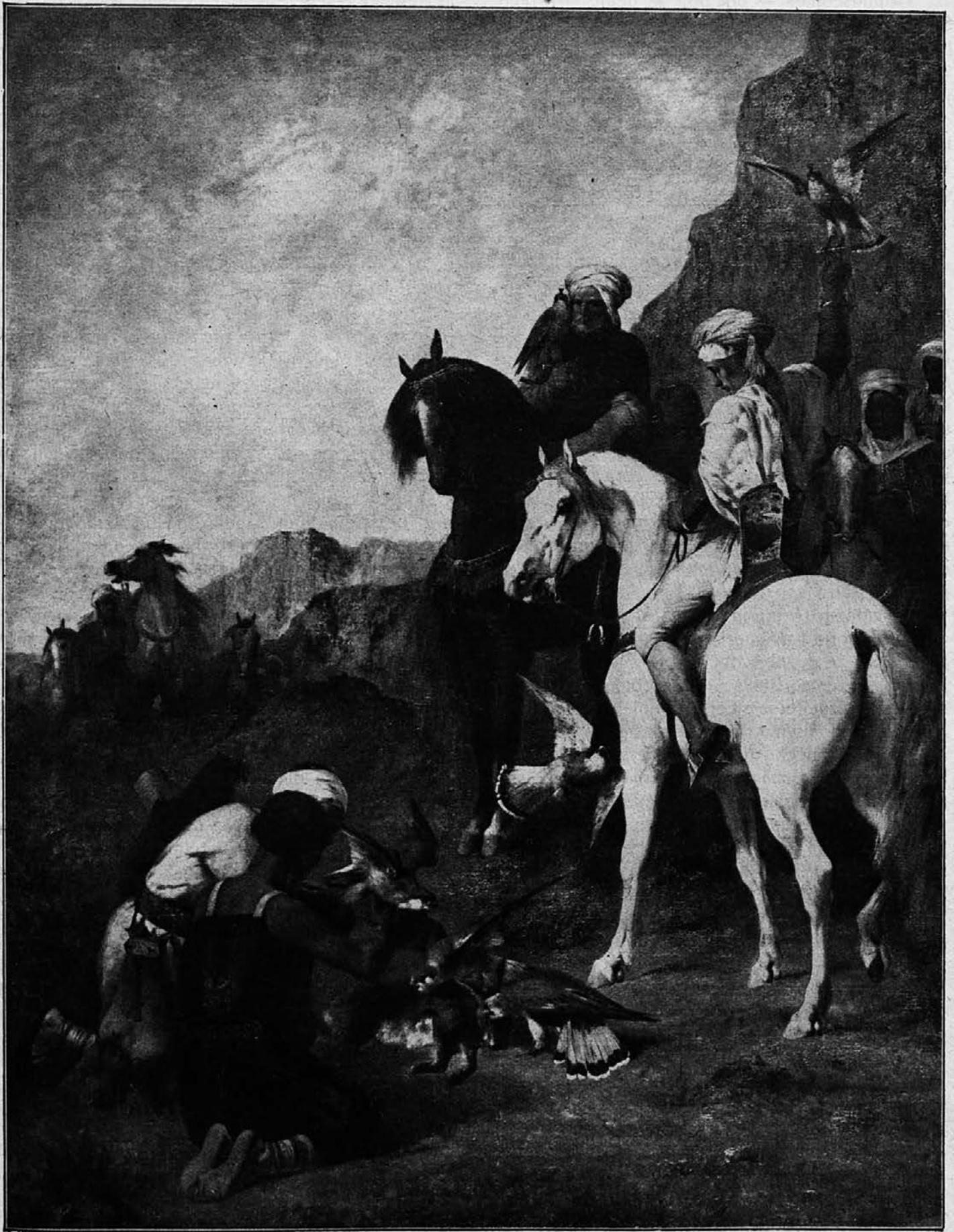
4. Samsonova moč.

Praznik svetega Tomaža Akvinca, ki je bil patron sedme šole, so tisto leto praznovali šolarji bolj tiho, le z molitvijo in večerno razsvetljavo, ker slučajno na zavodu ni bilo nobenega kazista. Prav zato so v soboto po prazniku uprizorili še šestšolci ali retorji kratko svetopisemsko igro »Samson«, ki so jo namenili tudi zunanjemu svetu. Igra je močno ugajala prav zato, ker je bila močno snovna in le deloma pridigajoče poučna. Fabijanič je glumil poveljnika Filistejcev, Samson pa je bil Peter. Šapliji so prisodili kar dve vlogi, Dalilo v preobleki in še filistejsko duhovniško čast. Bilo je igri v korist. Zanikarni dijak je dokazal, kaj zna, če hoče. Dalilo je glumil do gnusa resnično, v vlogi filistejskega duhovnika pa je sam sprofi izmišljal besedilo in pesem. Vse je šlo v smeh, ko je kot drugi Bileam, mesto bi klel, proslavljal moč Samsonovo in zdajci zapel mimo vsega sporočila:

»Omnes fortes sunt vinosi
et potantes animosi,
dicat Aristoteles.«*

Dijaštvo je ploskalo, učiteljem je bilo seveda manj všeč. Oče Bernard je plaho strmel in dvomil, ali prav sliši, in se nato opravičeval pri očetu prefektu. Oče prefekt je videl, da igra ugaja tudi povabljenemu občinstvu, in je bil manj užaljen.

* Močni vsi so vino pili, v vinu sile si krepili, Aristoteles uči.

Evgen Fromentin: Alžirski sokolarji. (Pariz, Louvre.)

»Aquiescamus — naj bo,« je dejal. »Pustimo. Smešil je le filistejske duhovnike. Martinu iz Vitemberga, ki je take pesmi resnično ljubil, menda ni vzela časti. Da je bil le Samson, kakor je prav. In je bil. Jurij Mihajlovič, kaj ne?«

»Jurij,« je prihrdil magister in se razvnel v pohvalo o dijaku. »Ne ugovarjam,« je dejal nekam slovesno prefekt. »Ali niste opazili, v čem je njegova moč?«

»Nisem, oče predstojnik.«

»V laseh pač,« je odvrnil ravnatelj skrivnostno, »v Samsonovih.«

»Samson?« je iskal v besedo učitelj oče Bernard in prikimal.

Skupna priprava za igro, vaje in splošno priporjeni uspeh na odru je lepo sprijaznil sošolce. Ginila je prva napetost in nezaupnost do Petra, ki sicer nikdar ni iskal prilike, da bi še kako izzval užaljenost Fabijaničevo. Če je bil Fabijanič v svoji užaljeni ničemurnosti še vedno zaprt nasproti Petru, je bil bolj zato, ker se je kmalu sam preveril, da bi utegnil Peter pri vsakem poslu več veljati kot on, če bi le hotel pokazati. Da Peter svoje sposobnosti skriva in omejuje, ga je sicer tudi jezilo. Vendar se je oglašala v njem tudi boljša stran: po sili je moral Petra spoštovati...

V čudnem razmerju se je Peter nahajal le še glede Gregorja Kavčmarja. Prvotni strah pred njim je bil sicer že pozabil, občeval je z njim navidezno zaupno. V resnici pa se je s slednjo prijaznostjo moral siliti. Izvedel je sicer od Šaple, da ima Kavčmar svojo zgodovino. Pred nekaj leti da ga je prišla njegova mačeha tožiti, da ji je z nožem grozil in ji v resnici kožuh prerezal. Kaj več tudi Šapla ni vedel. Peter pa je na svoje oči spoznal, da navidezno lihi in samosvoj Gregor v resnici ni sam zase. Srečal ga je s šolarji nižjih razredov in spoznal začudeno, kako Gregor te svoje družabnike na neki svoj način strahuje in podreja sebi. Ali jih zapeljuje? Ali jih denarno izkorišča? je Peter premišljal. Potem mu je nekoliko odprl oči skromni njegov drug v razredu, Matej Godina. Samo izdal se je bil nekoliko. »Kako, da tako malo razumeš,« ga je vprašal Peter, »saj si vendar najbolj pazljiv in priden?« Godina je vzdihnil: »Svojčas sem bil prvi. Zdaj pa nič več ne morem. Samo mislim in mislim.« »Ali ne moliš?« je vprašal Peter. Godina je skoraj zajokal in dejal: »Izgubljen sem. Pa tega je Gregor kriv.« Peter mu je ponudil svojo stanovsko knjižico, naj se vpiše vanjo. Dijak je napisal očitno namigovaje na nesrečnega dvanajstega apostola: »Eden pa ni bil izbran in je šel in se obesil.« Bridko ga je pokaral Peter, izvedel pa ni nič več. Za velikonočne praznike je odšel Godina domov nekam v Posavje. Ni se več vrnil v šolo

in Peter ni izvedel nikoli, kaj se mu je poslej zgodilo...

Ne da bi hotel, se mu je jemalo odslej na ustnice vprašanje, ko je pogledal Kavčmarja:

»Ali te nič vest ne peče? Ti veš, kaj je z Godino!«

Kavčmar je tedaj spremenil svoje obnašanje nasproti Petru. Vsiljivo zaupen je postal in hlinil bolešno željo, osvojiti si Petrovo prijateljstvo. Z rezko odkritosrčnostjo je sodil bridko samega sebe, da je ves spačen, potuhnjen plašljivec. Kaj določnega pa ni povedal. Nekaj tednov nato je bil zopet ves drugi, se delal, kakor da Petra sploh ne vidi. Neposredno je nato nekega dne dejal Petru, ali prav res noče, da bi mu še on zapisal svoj rek v stanovsko knjigo. Dasi ne prav rad, mu je vendar dal Peter knjigo svojih znanj. Bilo je med šolskim poukom. Gregor je knjigo vzel in pisal. Z neskončno pikrim izrazom krog ust jo je vrnil nato Petru, ki je spravil, ne da bi pogledal. Šele zvečer doma v svoji nizki in temni sobi se je spomnil in odprl. Ostrmel je s studom. Gregor mu je bil napisal prav pod beležko Matije Godine grdo kvanto.

»Satan!« je vzkliknil ogorčeno dijak. Hotel je list iztrgati, pa se je premislil. Tisto noč ni dolgo zaspal. Umazana Gregorjeva beseda ga je vznemirjala brez konca. Iskal je vanjo in se mu je hotelo zazdeti, da je še grša, kakor pa je za prvo bral. Hotelo se mu je zdeti, da je hotel Gregor ne le žaliti njega samega, temveč tudi oblatiti nekaj nebeško lepega, svetega. Peter ni umel, kako se mu je iz Gregorjeve umazanosti spovrnilo zdajci lepo in deviško dobro lice Snedčeve Katarine...

Od tistega dne ni več občeval z Gregorjem. Nekaj drugega pač. Oprezoval je njegovo obnašanje, njegove sestanke z drugimi šolarji. Strašno spoznanje je zorelo iz teh njegovih oprezovanj: spoznal je v Kavčmarju satansko pokvarjeno dušo, ki hoče ubijati še druge... Da bi jih otel, pa ni zgibal Peter niti z mezincem. Neka čudna slabost mu je vezala voljo. Težka slutnja mu je ležala na duši, ubijala ga je blodna groza, ki ji imena ni vedel. Bal se je Kavčmarja čim dalj tem bolj. Zakaj, ni vedel, kako, pa! Tako skoraj kakor takrat, ko je bil tudi brez vse moči vzdignil roke pred Cattinijevim orožjem. Svoje nove bridkosti pa ni zaupal nikomur. Zabeležil pa jo je v svoj dnevnik...

* * *

Tako mu je minevalo šolsko leto. Prešla je pomlad, praznik svetega Janeza Krstitelja, ki je patron prvošolcev, parvistov, vstalo je poletje z vročino in pasjimi dnevi od svete Magdalene do svetega Jerneja, s temi počitniškimi dnevi, ki nobena rekreacija niso, ker se je treba učiti za letni

L. C. Müller: Na sejmu v Kairi. (Dunaj, Belvedere.)

pismeni in ustni izpit. V prvem tednu meseca septembra so nato začele izkušnje pri najvišjih šolah. Oče Bernard je zaključil pouk — vale dixit. Naslednji dan so se dijaki zbrali k pismeni nalogi. Imeli so obdelati vprašanje, je-li Kristus trpel bolj duševno ali telesno. Trije izpraševalci, ki dijakov niso poznali, so prebrali izdelke. Ko so Petrovo nalogo brali, so se čudili. Prvi učitelj oče Janez je sodil, da je naloga vredna vsakega sedmošolca — kazista, oče Pavel je rekel, da je ta učenec prekosil učitelja, in oče Frančišek je trdil, da more napisati tako zrelo le siv človek. Pozneje so izpredvideli vsi trije, da je bil pisec res sivec, dasi ne stavec. Pri ustnem izpraševanju pa se je moral Peter boriti za prvenstvo s Fabijaničem. Takole sta se kosala kot govornika:

»Kaj delaš, blazni?« je zaklinjal Fabijanič grešnika, »kam se ženeš, božjastni? Kakšno vrednost pa ima to, zaradi česar ubijaš, brezumni, svoje telo? Zaradi kakšnega zveličanja moriš svojo nesmrtno dušo?«

Peter pa je vzklikal:

»O brezmejne blaznosti bednih mrjočih! O neverjetne norosti človeške! Neskončno vredne neskončnih solza in večnega objokovanja! Stoj, nesrečni, ki se pogubnim strastem nikoli iz bridkih vojk otel ne boš! Povej! Kje je kaj gršega kot je

greh, kaj bolj bolnega, kaj pogubnega bolj! Plagas times? Tortor est! — Bojši se nadlog? Greh je tvoj rabelj! Sramote se bojši? Kaj je bolj ostudno kot greh? Življenje ljubiš! Ha! Mors est omni morte crudelior! Greh je smrt vseh smrti...«

Peter ni hotel, a učitelji so hoteli. Priznali so Petra za prvega in Fabijaniča za drugega. A sošolca sta se tedaj razšla brez pozdrava. Petru so pri Snedčevih vsi čestitali, skoraj najbolj hladno gospodična Katarina. Stisnila mu je samo roko. Za slovo pred počitnicami samo še eno uro pouka je moral prenesti mali Leopold. Nič ni pazil.

»Quae maribus solum...« ga je navajal učitelj.

»...sexum quod claudit utrumque,«* je mešal učenec.

Potem pa se je Katarina usmilila brata in učitelja in ju povabila k večerji. Drugi dan je odšla z Leopoldom na deželo, na oddih k botri v Novem mestu...

Peter Markovič je preštel svoje prihranke, dobil težko potno palico in zapustil peš zatohlo mesto. Šel je tudi na oddih. Ni sicer vedel, kam, a smer je znal. Tri dni je hodil, četrtega dne zjutraj je štal vrh divjega Risnjaka. S solzami v očeh je dolge ure strmел v daljave na jug. Videl je svoje morje in svoje nebo. Drugo jutro je bil spet na

* Kar je moškega spola... Kar je moško in žensko.

gori. Potem pa ga ni več vzdržalo. Šel je naprej, hodil po noči in podnevi. Prav od blizu je gledal Reko. Potem pa je obiskal zapuščeno deželjsko grobišče. Našel je, kar je iskal. Zajel je s sestrine gomile pest prsti in jo spravil. Vso pot nazaj v sever jo je nosil na srcu. Večkrat jo je poljubil in mu je dehtela. Pa ni vedel, ali po bosiljku ali po rumeno uležanem sadežu s kutne...

Ko se je vrnil, se je zglasil pri očetu Bernardu. Magister ga je ljubeče objel.

»Si bil doma pri svojih?« je vprašal.

Peter je povedal, da nima nikogar več, da pa je obiskal sestrin grob. Povedal je redovniku tudi vse, kaj se je bilo s sestro zgodilo. Le tega ni izdal, kako je potem deklico osvetil.

»Mein armer, armer Junge — ubogi moj fant!« je vzdihnil oče Bernard. Potem je vprašal:

»Kaj pa s prihodnjim šolskim letom?«

»Ostanem v Ljubljani,« je povedal dijak.

»Kako je to prav!« mu je stisnil učitelj roko. —

Drugi dan je povabil Petra oče Jankovič k sebi. Starček je nekaj bolehal, a bil je veder in živahen.

»Pri nas doma,« je spregovoril po domače, »se kar fikamo kakor bukovski ljudje. Zato ti poročem, kar si. Jurij! Si videl morje?«

»Videl, častiti!«

»Pa burje si kaj okusil?«

»Zajel polna pljuča.«

»Pa starega fra Jožo, ribiča božjega, kakor deš, da se naziva, ali si ga pozdravil v mojem imenu?«

»Nisem, častiti oče.«

»Kaj? V Moščenice se ne upaš? Imaš slabo vest?«

Dijak ni vedel kaj odgovoriti.

»S sivimi lasmi nisi prišel na svet, pazi se mi!« je mrmral redovnik. Nato pa je vprašal brezmejno drzko in z obličjem, iz katerega je zagledalo dvoje sokoljih, uskoških oči.

»Berekin! Ali si kaj poznal nekega Petra Markoviča?«

»Sem,« je dehnil Peter in zbledel.

Duhovnik se je potuhnil, kakor da ni nič videl in je dejal vsakdanje ogorčeno:

»Lepe prijatelje si imel na Reki. Skrajni čas je bil, da sem te v naše šole preprosil. Pojdi in moli zame!«

Peter je šel. Čutil je, da ga oče Jankovič vsaj slutiti, kdo je. Pa mu vendar ni bilo hudo. Celo dobro mu je bilo. Zaveš, da je lažniv, mu je vsaj malo spadla z vesti, breme, ki ga je težalo, se mu je olajšalo. Mirnega spanca sicer še ni našel. Pa saj ga je v sanjah gonila druga groza...

Nekaj dni pozneje pa je Petra klical oče prefekt k sebi.

»Salve, Samson noster — zdrav, naš Samson,« je dejal. Prijazno je nato izpraševal dijaka, kako se mu godi, hvalil ga in spodbujal, naj vztraja v dobrem. Potem pa je rekel uradno:

»V prihodnjem šolskem letu imamo z učitelji vred svoje namene s Teboj. Ne povem jih. Pojdi in razmišljaj sam! Ugenil boš, ki si moder in siv in boš kmalu — kazist.«

Dijak je šel zatopljen v misli. Kar ustrašil se je, ko mu je na trgu zdajci nekdo položil roko na rame. Bil je Gregor Kavčmar.

»Že nazaj?« je rekel posmehljivo. »Seveda, saj so se Snedčevi tudi že vrnil. Želim veliko blagoslova pri Katarini.«

Kri je zavrela Petru. Ona gnusna kvanta se mu je obudila v spomin. Vzdignil je roko proti Gregorju, dasi ni udaril. Udaril je z besedo:

»Svinja si!«

(Dalje prihodnjič.)

VOLK IN KUKAVICA.

BASEN. RUSKI ZLOŽIL I. A. KRYLOV.

»Zdravstvuj!« je kukavici volk v slovo dejal,

»zamàn pokoja tukaj sem iskal!

Ljudje in psi pri vas so vsi enaki:

ta je bolj grd ko drugi; da si angel tod, ne ógneš boja s temi se divjaki.«

»Gre dáleč, sosed, tvoja pot?

In kje za tak pobožen narod vé se, ki misliš, da boš v slogi živel z njim?«

»O, zdaj naravnost tja hitim v Arkádije presrečne lése.

To je dežela, draga, tó!

Tam, káj je vojna, pravijo, še ne vedó.

Krotkí so kakor jágnetá ljudjé, iz mleka je tamkaj vsaka reka.

sploh — zlati časi tam cvetó!

Ko bratje vsi se med seboj imajo

in psi bajé še lajati ne znajo,

nikár da vate se grizóč pehajo.

Povej, predraga sama mi sedaj,

ni li lepó že v sanjah — káj? —

se v taki videti prirodi?

Nikár kaj ne zameri! Zdráva bodi!

O, tam šele živeči jaz začnem

udóбно, zadovoljno, v slógi radujóci!

Ne kakor tû: oprezati začni se z dnem in mirno ne zaspí po noči.«

»Pa srečno pot, predragi sosed moj!

A nrávi, zob,« de kukavica, »in trebuha tu né pustiš? To vzameš vse s sebó?«

»Neumnost! Ti gredó z meno!«

»Tak mene pomni, da boš brez kožuha.«

Poslovenil B. Vdovič.

OB TISOČLETNICI SMRTI SV. VACLAVA.

S. KRANJEC.

Veliki češki zgodovinar in politik Frančišek Palacký pravi, da je bil najtežji udarec, ki je kdaj zadel Slované — vpad Madžarov v Ogrsko nižino. Kajti Madžari s svojo naselitvijo l. 896 niso za vedno ločili le severnih Slovanov od južnih, ampak so tudi v kali zatrli mnogo obetajoči razvoj velikomoravske države, ki je združevala velik del severnih Slovanov v močno politično enoto. Njen knez Rastislav se je uspešno upiral frankovsko-nemški nadoblasti, in da bi se je tudi v kulturnem oziru otresel, a svojemu narodu le zagotovil krščansko omiko, si je izprosil krščanskih blagovestnikov iz Carigrada. Tako sta l. 863 prišla na Moravsko solunska brata Konstantin in Metod, ki sta s slovanskim bogoslužjem ustvarila samostojno slovansko Cerkev, ki bi bila najboljša jamstvo tudi politični samostojnosti Slovanov sredi med nemško in bizantinsko državo. Toda nemško nasprotovanje in pa nerazumevanje Rastislavovega naslednika Svatopluka za ta dalekosežni načrt sta uničila delo solunskih bratov, in kmalu nato je madžarski naval zdobil tudi velikomoravsko državo samo.

Slovanski rodovi, napol pokristjanjeni, so stali sedaj posamič Nemcem nasproti in bili pred težko odločitvijo. Vprašanje pokristjanjenja je bilo zanje življenskega pomena, če so se hoteli obdržati poleg svojih krščanskih sosedov, hkrati pa silno kočljivo. Kajti Nemci so, prežal, izrabljali krščanstvo za politično podjarmljenje Slovanov — »in prišli so, krstiti jih želèč, v levici križ, a v desni meč!« pravi naš pesnik. Zato so se Polabski Slovani pokristjanjenju trdovratno upirali, dokler niso po obupnem odporu podlegli nemški premoči in izginili iz zgodovine. Ista žalostna usoda bi bila zadela tudi Čehé, ki so bili na skrajnem zapadu v enaki nevarnosti pred Nemci, da niso pravočasno sprejeli krščanstva in s tem kot enakopraven člen stopili v krog evropskih narodov. In ta zgodovinski dogodek je posebljen v češkem vojvodu V a c l a v u, katerega se letos ob tisočletnici njegove mučeniške smrti hvaležno spominja češkoslovaška država.

Početki krščanstva na Češkem so brez dvoma tudi v zvezi z delovanjem slovanskih apostolov ali vsaj njunih učencev. Staro izročilo pripoveduje kar naravnost, da je sv. Metod okoli leta 880 na Velehradu krstil prvega po imenu znanega češkega kneza Bořivoja in njegovo ženo sv. Ludmilo, ki je vzgojila v krščanski veri svojega vnuka sv. V a c l a v a in ga dala poučevati tudi v »slovanskih knjigah«. Od druge strani se je bilo pa razširilo

Peter Parleř: Najstarejši kip sv. VACLAVA nad oltarjem v starodavni kapelici sv. VACLAVA v stolnici sv. VIDA na Hradčanih.

krščanstvo med Čehé po Nemcih, ki so si že od Karla Velikega lastili nadoblast nad Češko. Po propasti velikomoravske države so se češki vojvode predvsem iz strahu pred Madžari približali Nemčiji in podpirali nemške misijonarje v svoji deželi. Tako sta se podala pod zaščito nemškega kralja Arnulfa Ludmilina sinova Spitignev in Vratislav. Vratislavova žena Drahomira je bila pa še poganka iz rodú Ljuticev, ki so se z drugimi Polabskimi Slovani vred hrabro upirali Nemcem. Ko se je Drahomira po moževi smrti polastila vlade kot varuhinja mladoletnega sina VACLAVA, je potegnila s pogani in dala zahrbtno umoriti svojo taščo Ludmilo. Vse to je bil dobrodošel povod

nemškemu kralju Henriku I., da je vdrl z veliko vojsko na Češko in prišel prav do Prage. Med tem je bil prevzel vladu mladi Vaclav, ki se je odločno postavil na krščansko stran, izmiril se je z nemškim kraljem ter priznal njegovo nadoblast. Ko je tako rešil svojo deželo nemške nevarnosti in jo obenem zavaroval pred Madžari, je z vso vnemo razširjal v nji krščansko vero in omiko. Gradil je cerkve in skrbel za vzgojo duhovnikov, sam pa je postal svojim rojakom najlepši zgled krščanskega življenja. Podpiral je reveže, vdove in sirote, odkupoval ujetnike in sužnje ter gostoljubno sprejemal na svojem dvoru popotnike, ki so prihajali iz daljnih krajev do svetega kneza.

Vendar tudi sv. Vaclav ni mogel pridobiti zase vseh rojakov. Še vedno so bili nekateri velikaši naklonjeni poganstvu, in ti niso bili zadovoljni z Vaclavovo miroljubno in Nemcem prijazno politiko. Njegovo dobroteljsko so mu očitali kot zapravljivost in pridobili so na svojo stran tudi Vaclavovega častihlepnega in nasilnega brata Boleslava, ki bi prišel sam rad na prestol. Na dan sv. Kozme in Damjana leta 929 je prišel Vaclav k cerkveni slovesnosti v Staro Boleslavo, kjer je gospodoval njegov brat. Po službi božji se je hotel vrniti, a Boleslav ga je pregovoril, da je ostal še čez noč njegov gost. Toda drugo jutro, 28. septembra 929, ko je bil Vaclav po svoji navadi namenjen na vse zgodaj v cerkev k sv. maši, ga je lastni brat s svojimi hlapci prestregel in pobil na tla. Baš na cerkvenem pragu je sv. Vaclav izdihnil svojo dušo z besedami: »Bog ti odpusti, brat!«

Pa tudi ta strašni zločin ni mogel rešiti izginjajočega poganstva. Sicer so bili po Vaclavovi smrti izgnani mnogi tuji duhovniki, a Boleslav sam je vztrajal pri krščanstvu, pravilno pojmujoč koristi svoje domovine. Nemški nadoblasti se je dolgo časa uspešno upiral, a nazadnje se je moral tudi on ukloniti Henrikovemu nasledniku cesarju Otonu I. in ga l. 950 priznati za svojega fevdnega gospoda. Svojega zločina se je nesrečni morilec kmalu skesal in dal bratovo truplo z vso častjo pokopati v Stari Boleslavi, odkoder so ga po treh letih slovesno prenesli v Prago in pokopali v cerkvi sv. Vida. Že takrat je namreč začelo ljudstvo častiti Vaclava kot svetnika in govoriti o čudežih, ki se dogajajo na njegovem grobu. Kmalu je postal sv. Vaclav zaščitnik češkega naroda in njegove države, ki so jo nazivali »svetovaclavsko kraljestvo«. Njegovo ime so nosili mnogi češki kralji, podobo njegovo so uporabljali na svojih novcih, pečatih in zastavah, njemu v čast so bile posvečene neštete cerkve in kapele. Češčenje sv. Vaclava se je pa razširilo iz Češke tudi proti zapadu in jugu Evrope, tja dol v Španijo.

Primeroma malo znan je postal češki zaščitnik pri nas na Slovenskem, kjer imamo samo eno njemu posvečeno cerkev. To je Sv. Benčesel (Venceslav) na južnem robu Pohorja, blizu Slovenske Bistrice, ki je nekak spomin na češko-slovensko državo kralja Přemysla Otokarja II. v 13. stoletju. Takrat se je bajé naselil na bližnjem Keblju, kjer stoje še danes razvaline Kebeljskega ali Zajčevega gradu, neki češki vitez, ki je dal zgraditi v čast sv. Vaclavu kapelo — prednico sedanje cerkve Sv. Benčesla.

Sv. Vaclav umorjen od brata. (Bronasti relief na vratih cerkve sv. Cirila in Metoda v Karlinu, po načrtu Mánesa.)

UTOPLJENEC.

FRANCE BEVK.

1.

Vas Smrečje je bila zavita v meglo padajočega dežja. Ta se je bil porodil iz sopare poznega poletja, iz temnih oblakov in iz nevihte, in ni hotel nehati. Voda je tekla po drevesnih deblih, žuborela po klancih in se nabirala v hudournike. Preko hriba se je vlekla plast oblakov in se raztopila v sivino neba. V turobni mrak sobote so tekli curki, se precejali po strehah in lezli po oknih hiš, kot bi nevidni prsti risali vodene črte od vrha navzdol, ne prestando od vrha navzdol...

Čelikova hiša je bila vsa pokrita s plaščem vodenih curkov. Stari Primož je ležal v svoji kamri. Starec se ni premeknil, njegovo telo je bilo trudno, sedemdeset let se je pretakalo po njegovih žilah. Toliko da je odprl oči v polmrak, že jih je zaklopil znova. Začemel je v rahlo spanje. Žive sanje so se porodile in zblodile dušo, da je zaječala. Z muko je odprl oči.

Nevidni prsti niso nehali risati na šipe črto za črto, na koncu vsake črte je visela svinčena kaplja. Zdelo se mu je, da te deževne kaplje ležijo ko uteži na njegovem telesu. Hotel se je premakniti, ni se mogel. Počasi je vzdihnil, zastokal, se uprl z rokami in dvignil prsi, nato je obležal miren, zakopan v misli kot v dušečo pernico, ki mu ne dá dihati.

Vse dni svojega življenja nikoli še ni obležal. Prejšnjega dne je ob soparici pomagal spravljal seno. Objela ga je slabost, za katero sam ni vedel, odkod je prišla. Iz dela, ki je prenapenjalo njegove moči, ali iz sinove besede, ki je bila sirova in nepremišljena? Ali se je rodila iz njegovih spominov, ki so mu obletavali dušo...

Zvečer ni mogel večerjati, trda in nevoljna beseda ga je spremila v posteljo. Ob poslednji misli ga je zadržala bridkost, da je dejal: »Andrejc, da bi ti ne bil tako kot jaz...«

Snaha mu je prinesla mleka. »Hvala, Mica!« je srknil Primož. Iz izbe pa se je oglasil sinov glas: »Še strezi mul!« Mleko se je spremenilo v žolč, odklonil ga je in dejal: »Naj ga pije on...«

Teža misli ga je čimdalje bolj dušila. Dolge tanke igle so ga zbadale v srce. Zgenil je z glavo, da bi odpodil misli. Povračale so se ko obad in se mu krohotale.

»Aj, Neža je vsa drugačna... Zakaj se je poročila tako daleč?...«

Videl se je v duhu, kako stoji pred dečkom in deklico, ki se lasata, on pa vpije: »Daj jo, Andrejček! Za lase zgrabi Nežo, vrzi jo!« Rajna Ana, njegova žena, je stala na pragu, držala roke križem in prosila: »Ne ščuvaj ga! Že tako je ves divji. K nauku naj gre, v šolo.«

»To je za babel!« je prijel Andrejca za roko in ga poslal na pašo. »Boš šell!« Andrejc mu je pokazal jezik, on se mu je smejal: »Tak pob!«

S paše je prijokal domov: »Blaže me je nasekal.« Stopil je do sina: »Tako? In ti si se mu dal?« Popadel je brezovko, Andrejc je bil tepen, da je kričal, nato se je pomiril, posušil solze in vpil: »Ubijem Vas!« On se mu je smejal...

Na praznik ga je posadil v gostilni poleg sebe in mu nalil velik kozarec: »Boš pil?« Andrejc je pil do dna. Zvečer se je mati zgreznila od začudenja: »Primož, kaj boš naredil iz fanta?« Andrejc pa je dejal: »Tiho bodi, matil! Jaz sem gospodar!«

Veter je zavel, tok misli se je pretrgal; dež se je zagnal s tako silo v okna, da so zazvenele šipe. Primož se je ozrl, preko oči se mu je potegnili megla in v tej megli je nastajal njegov obraz, ki se je ves izobličil iz spominov in iz misli. Sprva ga ni spoznal, nato se je grenko začudil nad njim.

Starodavna stolnica sv. Vida v Pragi.

»Oče, Vi imate tako glavo kot sveti Peter,« mu je dejal nekoč vnuček, kažoč s prstkom na sivo glavo svetega Petra na steni.

»In tvoj oče, kakšno glavo ima?« ga je vprašal Primož.

Deček je pomislil, bil je bister in je ljubil smeh, zato je odgovoril: »Juda Iškarijot!«

»Sram te bodi!« je dejala Mica in Primoža ni lepo pogledala.

»Saj je prav, da ga ima rada,« je pomislil Primož. »Tudi mene je imela moja rajna mati rada.«

V megli, ki se je zgrnila pred njegovimi očmi, ni mogel razločiti glave svetega Petra. Videl je nabrekli obraz svojega sina z rdečim nosom, ki je sličil hruški, in z očmi, ki so rdeče in zatekle gledale iz jamic. Zažgani brki so mu pokrivali usta, človeka pa nikoli ni pogledal v obraz, še kadar je govoril z njim ne.

In ta obraz ni bil sinov, bil je njegov. Imel je občutek, kakor da mu ga je nekdo z vso silo prilepil na lica. Ni se mogel geniti, ni mogel odpreti oči ne razjasniti megle. Z vso silo gnusa in volje se je otresal obraza, ki mu je lepil na duši, kakor kadar se človek otresa očitka.

Skozi odprta usta se je hotel izviti krik, ni bilo glasu iz njega. Imel je občutek, da bo v tistem hipu nehal živeti. Polagoma je izginil obraz, megla pred

očmi se je zgostila v temo, zasnul je v težko, omotiči podobno spanje...

Dež je trkal na okna...

2.

»Vstanite, oče!«

Vrata v kamro so se bila odprla. Na pragu se je prikazal debelušen Micin obraz, ki je očitoval toliko brezbrizne toposti, da se je ta pretakala še v besede.

»Oče, vstanite! Ali ne slišite? He!«

Primož se je zganil. Polagoma je odprl oči. Strmel je, kakor da se bori z omotico, z mislimi, ki so ga preganjale, s sanjami, v katerih se je tepel. Polagoma je vse to izginilo, mrak sobotnega večera je razločil pred seboj, odprta vrata, na vratih pa žensko postavo.

Dež je bil prenehal padati. Skozi razpoko oblakov je sijala svetloba zahajajočega solnca in se igrala na šipah.

»Ali ste umrli ali kaj?« je pristopila Mica bliže in brisala roke v rob predpasnika. »Saj gledate.«

»Kaj je?« je dehnil komaj slišno.

»Kaj da je? Andrej pride domov. Se je že zopeť napil.«

»Andrej,« je pomislil Primož s težavo. Pred njim je vstal njegov obraz iz megle, obraz z rdečo hruško med dvema strogima licema. Nenadoma je strgal ta obraz raz sebe, zagledal je sinov obraz, ki se je prikazal pijan v vratih.

Ta predstava je s tako silo planila vanj, da se je preplašen dvignil na roke. Nenadoma je zastokal in se znova zgrudil.

»O, ti moj Bog, saj ne morem nikamor!«

Vsakokrat, kadar se je Andrej napil, je dolžil očeta, da je dal hčeri, njegovi sestri, preveliko doťo in da ima še denar, ki mu ga skriva, on pa ne more živeti. Ta očitek ga je iz besed vselej tako razkačil, da je očeta zmerjal in ga hotel tepsti; ta se je zatekal k sosedu in se je vselej vrnil šele takrat, ko se je sin nadivjal in zaspal.

To se je godilo redno po enkrat na teden; Primož bi se bil čudil, če bi bilo drugače.

Nekaterekrati se je v starčevi duši dvignilo do vrha. Zbral bi bil rad vse moči, pograbil kak predmet in udaril pijanega sina po glavi: »Na, tu imaš!« Sramoval se je priznati, da je nekoč že gojil tako misel. Nalašč je bil prinesel teslo v kamro. »Kadar pride, ga čehnem...« Ko mu je povedala Mica, da gre, ga je popadla pred dejanjem taka groza in strah, da se je rajši umeknil.

Ista groza in strah sta ga prevzela tudi ta dan. Groza pred samim seboj, strah pred sinom. Nekaj pekočega je teklo skozi njegovo telo. »Bog, usmili se me!« je stokal v duši. Še enkrat se je poskusil dvigniti, a je znova padel na posteljo.

»O, moj Bog in sladka Mati božja!«

Odejo je potegnil nase, koť da se hoče z njo zavarovati. Iz cap je gledal njegov obraz tako bridek, prepal in razoran, da ga je bilo trpljenje gledati.

»Oče,« je dejala Mica, »če hočete, hitite... kmalu bo tu.«

»Saj ne morem... Nikamor ne grem, ker ne morem...«

»Da ne boste rekli,« je pripomnila gospodinja, »da Vam nisem povedala.«

»Bolan sem. Po duhovnika mi rajši pošljite...«

»Nocoj?« se je zavzela Mica.

»O, ti moj Bog,« je Primož v hipu pozabil na vse, zakaj objela ga je taka slabost, da so leteli beli oblaki rahle nezavesli preko njegověga pogleda in mu je postalo vseeno, kaj se z njim zgodi. V podzavesti je sklenil, da se ne umakne. Pomislil je na teslo, ki ga je nekoč pripravil za sina. Zdajci je občutil vse svoje telo kakor ogromno teslo. Če se ga sin le dotakne, se bo zgenilo samo od sebe in ga ubilo...

Obležal je nepremičen, top, pol odprte oči je uprl v strop, ves zatopljen v trmasto misel je nenadno oživel v svoji notranjosti.

»Ali ste res bolni?« se je zgenila Mica iz mrzle nebriznosti in stopila k njemu.

Molčal je. Poslušal je, ali je že slišati korak in glas prihajajočega sina.

»Če ste bolni, ga bom zadržala pred hišo...«

Primož se ni genil. Prijetno se mu je zdelo kljubovati vsakemu prigovarjanju, zdelo se mu je, da je zdajci njegovo telo prožno, da bi lahko vstal, a noče...

3.

Nekaj časa je bilo vse tiho. Mrak se je bil med tem zgostil. Po klancu je gnal nekdo živino na vodo in pokal z bičem. Iz pokanja biča se je razločil priganjajoči glas, koraki so vpili za njim. Glas in koraki so utihnili. Nato so se rodili novi koraki, težki in štokljajoči, iz korakov se je razlegnil glas, kletev jih je prevpila.

Primož je obrnil glavo. Iz naglušnosti je lovil posamezne glasove in jih družil v domišljiji. Andrej je prihajal domov...

Primožev sklep, da ga počaka v postelji, se je ta hip omajal. Boril se je s strahom in z navado, da je ob slednji sinovi pijanosti bežal iz hiše.

Sinov glas je utihnil, koraki so zavili okrog vogla. Starec je poslušal z odprtimi usti, slišal je Micin glas, godrnjanje, klic otroka... Nerazločni glasovi so prihajali na njegovo uho, besede ni razločil nobene.

Vrata v izbo so se odprla; takrat je razločil sinov glas, ki je vpil ženi: »Pusti me! K njemu grem, pa je! Bomo videli, ali bom šel ali ne...«

Cerkev sv. Vida (vhod — zlaša vrata) v Pragi, razsvetljena z žarometom.
(Na desni vhod v starodavni grad čeških kraljev, ki je bil od najlepših v srednjem veku.)

»Pusti ga, ker je bolan... Dejal je, naj grem po duhovnika!«

»Kaj meni tisto! Če ne bo hotel tako, kot jaz pravim... Pusti me!«

»Kaj porekó ljudje?« je javkala žena. »Če bi le bolan ne bil!«

»Ljudje naj me... Pusti me, hudič! Na!«

Mica je pričela vpiti. »Mene ne boš tepel! Mene pa že ne!«

»Vse bom tepel, pa tebe tudi! Zakaj me pa nisi pustila?...«

V Primožu se je prebudila čudovita moč. Zbral je vse sile in se je dvignil... Ko je sin odprl vrata na stežaj in se oprijel rožancev, je zagledal očeta stoječega v sami srajci ob postelji, oprijemajočega se stene in tresočega se po vsem telesu.

Komaj je Primož zagledal Andrejca, je iztegnil roko, obraz se mu je nabral v bolešne gube. Zbral je vse moči, z glasom, ki je prihajal iz globin prsi, je vpil vanj.

»Pusti me! Pojdi proč! Ne dotikaj se me!«

Andrej je hotel spregovoriti, a je zaprl usta. Prizor, ki ga je srečal, ga je kljub pijanosti vsega prevzel.

»Prekleti sin, ki si!« je videl starec le sinove oči pred seboj, ki so grozile, da se zabodejo vanj.

»Le tekni se me! Le udari me!«

Sin je zakolebal. Bilo ga je strah in sram pred očelom, ki je stal v sami srajci pred njim. Bilo mu je, kot da ga je obil curek mrzle vode.

»Kaj Vam hočem?« je siknil. »Pijan sem, lo je res. Ali pogovoriti se z Vami vendar smem. Ne?«

Prestopil se je in sedel z vso silo na skrinjo, ki je stala ob steni in zastokala pod njegovo težo.

Primož je spoznal, da je sin premagan in ga ne misli tepsti ne ubijati. Silen napor, ki ga je v strahu držal po koncu, je zdajci ponehal. Skoraj se je zgrudil na tla. Oprijemaje se je dotipal v posteljo in vtaknil suhe noge pod odejo.

Medtem je bila nastala tema, sinova senca se je risala na belem ozadju zida. Sedel je sključen, roke so mu mrtve visele do tal.

»Ne da bi dvignil glavo, je spregovoril mrzlo:

»Oče, ali imate še kaj denarja?«

»Nič več,« se je čutil Primož.

»Ali Vam ni kdo dolžan?«

»Kdo naj mi bo dolžan?«

Zdajci se je sin razburil in revsnil: »Kaj lažete! Krivec Vam je dolžan.«

Primož je gledal v mrak, v sinovo sklonjeno glavo, razpletal je misli, a ni odgovoril.

»Jutri Vam prinese vrnit, mi je povedal v krčmi.«

»To bo za pogreb, za maše,« se je oglasil starec, ki je videl, da dolgá ne more več tajiti.

Vest o denarju mu je vlivala toliko moči v telo, da bi bil oblekel hlače, se obul in sam stopil do sosedu. Na fisti denar je mislil vse noči, še preteklo noč ga je preganjal spomin na vsoto, ki jo je nekoč posodil in je želel, da bi šel s svojim na drugi svet.

»Za pogreb in za mašo bomo že mi skrbeli.« je mrmral sin. »Jaz potrebujem denar, naša hiša gre po zlò.«

»Če gre po zlò,« se je dvignilo v očetu, »si kriv ti...«

»Jaz? Pa Nežina dota? Vse rediti, a nato sem vsega jaz kriv?«

Zgrabila ga je nova besnost, hotel se je dvigniti, a je bil tako omamljen, da je padel z vso težo nazaj na skrinjo.

»Nežo sem izplačal jaz!« se je branil oče. Hotel je dostaviti še trpek očitek radi sinove pijanosti; ni se upal.

Nastal je dolg molk. Iz izbe je bil slišen govor otrok, mati jim ni odgovarjala. Odprla so se na tiho vrata, otroška glavica se je prikazala v špranji in izginila. Oba, oče in sin, sta mislila vsak svoje težke misli.

Andrej se je dvignil, poiskal kljuko in se obrnil v smer, v kateri je ležal oče.

»Jutri popoldne prinese denar... Da ga daste meni!...«

Oče mu ni odgovoril.

4.

Vest o denarju je Primožu vrnila moči. Vso noč skoraj ni nič spal, mislil je na sina in na Krivca, kljub temu je bil zjutraj toliko čil, da je vstal v začudenje Mice in sina, ki se je držal mračno, in se napravil k nedeljski maši. Tik pred odhodom ga je popadla slabost, čudna vročica mu je gorela po vsem telesu.

Odklenil je skrinjo in popil dva kozarčka žganja iz steklenice, ki jo je hranil med obleko. Nato je zateknil ključ za pas in se napotil ob palici od hiše.

Stopil je h Krivcu. »Po maši sem mislil priti k tebi,« je dejal ta. »Pa pridi ti k meni, da ti odštejem...«

Po maši se je Primož skrival med ljudmi, da bi ga sin ne videl, nato se je potuhnil k sosedu. Ko je preštel in spravil denar, je položil prst na usta.

»Ne šukni Andrejcu o tem!«

»Kaj sem baba?« mu je dejal Krivec.

Ko je Primož stopil v domačo izbo, je sedela družina že pri kosilu.

Sin je pogledal očeta izpod čela, ta pa je šel naravnost v kamro, odklenil skrinjo, položil denar pod obleko in se vrnil v izbo.

Bil je ves omotičen. Najrajši bi bil legel v posteljo, a je čutil lakoto, od mize je dišalo. Sedel je na vogal mize in se ozrl po žlici; sin ga je vprašal:

»Ali Vam je plačal?«

»Kdo?« bi se bil Primož rad izognil laži. Ker ni našel svoje žlice, je segel okoli skleda po eni in po drugi strani. Mica je pogledala moža, a je molčala.

»Kdo?« je dejal sin iz nevolje. »Krivec! Ali Vam je še kdo drugi dolžan?«

»Ne,« je odgovoril oče.

Sin ni drezal dalje vanj. Žlice pa ni bilo. Že se je nekaterekrat to zgodilo, a se je vselej Mica dvignila in mu jo je prinesla. Zdaj je molčé zajemala in ni pogledala ne nanj ne na moža.

V starcu se je grenko zadržalo. Ob misli na denar, ki ga je imel v skrinji, je zrastle njegova zavest. S poudarkom, ki je izražal nevoljo, je spregovoril: »No!«

Sin je dvignil za hip pogled: »Kaj — no?«

Primož ni odgovoril; dvignil se je sam, pogledal po oknih, stopil v vežo in iskal v žličniku... Ker žlice ni našel, je vprašal s praga: »Kje je moja žlica?«

»Mešala sem žgance in se mi je zlomila,« se je oglasila Mica brezbrizno.

Primož ni vedel, kaj naj stori, da se ne osmeši pred tema dvema in potolaži sebe. Ni potreboval jedi, potreboval je tolažbe.

Tedaj je mlajši vnuček obliznil svojo žlico in jo podal dedu: »Nate!«

»Le imej jo!« se je dvignilo iz starca radi ganjenosti nad otrokom. »Le jej ti, saj jaz nisem lačen.«

Otrok je jedel z grenkim smehom in s tiho sramoto v srcu. Mati ga je gledala, kakor da ga ne razume.

Ta dogodek je potolažil Primoževo srce. Z nasmehom se je dvignil in stopil v kamro, vrnil se je že čez nekaj minut in stopil iz hiše, ne da bi se ozrl.

Še preden so se dvignili od mize, je prinesel steklenico vina, kos kruha in mesa in sedel na vogal mize. Nalil si je vina in jedel.

Vnuček ga je gledal in požiral njegovo jed z očmi, nato se je prijel za nogo in jo dvignil visoko: »Jaz pa nekaj vem...«

»Da boš tiho!« je dejal oče in ga oplazil po ustih. Deček se je stisnil v kot in jokal.

»Kaj ti je naredil, da ga biješ?« je dejala žena iz nevolje.

»Ti delaj svoje stvari,« jo je opomnil mož. Nato se je obrnil do očeta: »Pa smo postali gosposki!«

»To lahko brez žlice jem,« je odgovoril Primož.

»Torej ste dobili denar?«

»Če sem ga dobil, saj je bil moj,« je odgovoril starec mirno in pil, da se mu je vino zaletelo. »Kdo mi ga ne privoščiči?«

»Le pijtel!« je dejal sin pikro. »Pa boste tudi spať šli h krčmarju!«

»Pa bom,« je odgovoril Primož, ki sta mu vino in použita pogača dajala novih moči. »Pa bom, če ne bo drugače. Žlice mi ne boš skrival...«

»Vi pa denarja nel!« je Andrej vrgel jezno in odšel iz hiše.

5.

Primož je stopil v kamro in hotel znova odpreti skrinjo. Ključ ni šel v ključavnico. Zaman se je trudil. V odprtini je sedel škrať, ki mu je vselej izpodmaknil ključ, kadarkoli je poskusil, da ga vtakne vanjo.

Spomnil se je na otrokovo besedo in na udarec po ustih. Trpka misel mu je hušknila v glavo. Ko jo je obrnil še enkrat, se mu je zdela verjetna.

Pokleknil je pred skrinjo in pogledal v ključavnico. Skrinja je ležala v senci, zato je bilo težko razločiti, kaj tiči v odprtini. Pripognil je glavo nizko in opazil kos zlomljenega železa, ki ga ni mogel prijeti z roko ne ga premakniti s ključem.

»Tatovi!« mu je šinilo skozi možgane.

Sedel je na skrinjo, del roke na kolena in mislil. V izbi je bilo vse tiho, v veži je bilo tiho, še korakov ni bilo slišati. Vsaka misel, ki se mu je porodila, se je razpletala na dolgo. Da mu hočejo pobrati zadnje kar ima, mu je bilo preveč...

»Nak, nak; tega pa ne,« se je oglasil nenadoma sam s seboj in se udaril po kolenih.

Misel se mu je zapletla stotič in obstala. Ko jo je ujel sto prvič, kakor muho v letu, je ni hotel več izpustiti. »Pojdem!« je dehnil iz jeze, iz bridkosti, iz vsega, kar se je zadnja leta grmadilo nad njim. »Pojdem!« Pri tem je imel občutek, kakor da nekoga kaznuje za greh, ne sebe, nekoga drugega, ki je grdo počenjal z njim.

Vino in použita jed sta ga bila nekoliko okrepila, odtrgal se je od skrinje in poskusil, ali bo mogel hoditi. Šel je par korakov po kamri in se vrnil znova k skrinji. Čutil je zadošči moči v sebi.

Stopil je v izbo. Za mizo je dremala Mica, dan je bil oblačen, soparica je ležala v zraku. Pred hišo so se igrali otroci. Ženska ga je pogledala s trudnimi očmi, kakor da se je pravkar prebudila in se je komaj zavedela, da je stopil nekdo mimo nje in šel iz hiše.

Čez kratek čas se je Primož vrnil s kovačem. Gretoč skozi izbo mu je dejal: »Boš videl, če se da odpreti. Ne vem, kdo je lomil v mojo skrinjo.«

»Mhm!« je zamrmral kovač, ki je nesel nekakšno orodje v rokah.

»Tako sramoto nam dela,« je pomislila Mica, hotela oditi v vežo, a je obsedela.

V kamri je zaropotalo kladivo in padlo na tla. »Ključ je v ključavnici zalomljen,« je pojasnil kovač in jo znova pogledal.

»Odpri, kakor moreš!«

»Težko bo šlo; tečaje bo treba odbiti...«

»Stori, kar hočeš. Tudi, če skrinjo razbiješ. Jaz je ne bom več rabil.«

»Kaj misli?« je šlo skozi Mico. Hotela je iti po moža, a je obsedela znova. Njeno čustvo do starca je bilo brezbrizno, sovražno le v toliko, v kolikor je kot žena držala z možem. Zdajci je imela občutek, da starec namerava nekaj, kar se grozeče gromadi nad hišo.

Posluhnila je. Iz kamre so bili slišni udarci, nekaj je odletelo.

»Dobro je!« je dejal Primož. »Povej, koliko sem ti dolžan?«

»Eh, nič!« je odgovoril kovač in pljunil po tleh. »Ali ne bo treba nazaj pribiti?«

»Ne.«

Kovač je šel skozi izbo in ponudil ženski besedo; ko je videl nevoljen obraz, je odšel.

Čez nekaj časa je stopil iz kamre Primož. V rokah je nosil culo, pod pazduho mu je tičal dežnik. Bil je videti ves pomlajen. Tiha odločnost je sijala iz njegovih oči.

Pogled mu je begal po predmetih, kakor da nečesa išče in izprašuje slednjo stvar iz sladkega spomina in se bridko poslavlja. Objelo ga je nekaj neznano trpkega, kakor da gre za vekomaj proč od stoletih mrtvih znancev, ki so mu nemo lepše govorili kot žive besede ljudi. Občutil je, da je njegova duša zvezana s podobami na stenah, z zakajenim oltarčkom v kotu, s klopni in mizo, z vsem, vsem... Bolj, ko je gledal vse to, tesneje se mu je zadrževalo v grlu.

Na jok mu je bilo, ko je pogledal Mico. Ta ga je zrla začudena iz svojega debelušnega obraza, na katerem ni odsevala več tista topa brezbriznost kot poprej. Sramoval se je, da bi opazila solzo na njegovem licu, zato je stopil naglo proti vratom in rekel posili:

»Z Bogom!«

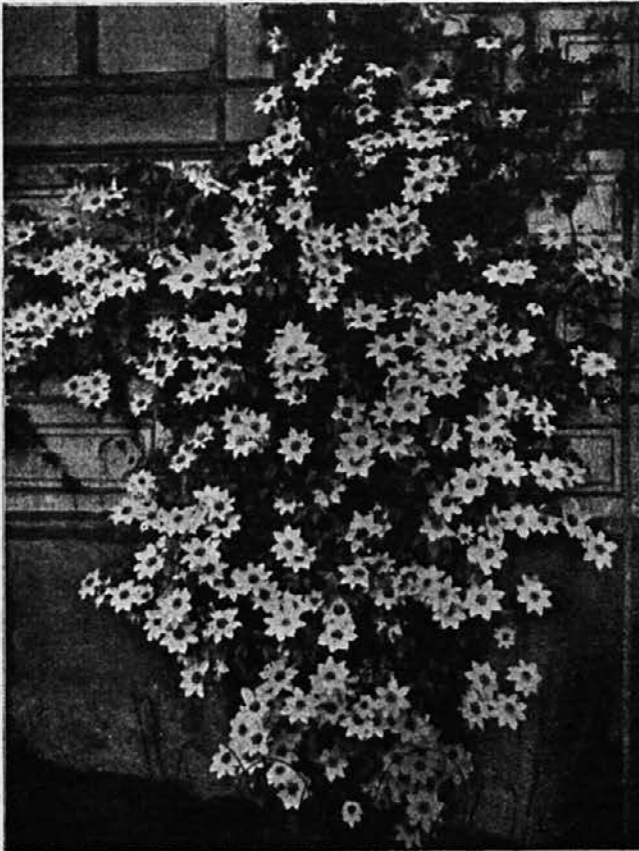
»Kam greste?«

Postal je, ozrl se ni. Zganil je z vsem telesom in se nečesa otresel: »Proč!« Več ni povedal, naprej tudi Mica ni vpraševala.

Stopil je pred hišo. Tam so se igrali otroci. Vnuček je brozgal po blatu, da je imel vse oškropljene hlačke. Ko je zagledal deda opravljenega, kakor da namerava iti na božjo pot, je postal:

»Oče, kdaj mi boste naredili volička?«

»Obljubil mu je bil, da mu naredi volička.«

Velikocvetni beli srobot »Louisa« (patens hibrida).

Stal je in gledal dečka; vrnil bi se bil nazaj, ne meneč se za denar, za muke in za obraz, ki se mu je prikazoval v meglenih mislih.

»Ko bi bili vsi ljudje takil« je pomislil.

Posilila ga je solza. Zamahnil je z dežnikom in dejal: »Kadar se vrnem, ti ga naredim... Kadar se vrnem...«

Ni se več obrnil, kot da se boji, da ne vidi še enkrat rodne hiše. S počasnimi in težkimi koraki je izginil na klancu in se v velikem loku izognil krčme.

(Konec prihodnjič.)

OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM.

OPISAL CIRIL JEGLIČ.

Vitis odoráta. — Dišeča trta.

Silne so okrasne trte iz rodu *vitis*, kamor prištevamo tudi množico vinskih trt. O zlahnejših vinogradniških trtah, ki jih je treba na poseben način gojiti in katere tudi ne uspevajo v ostrejšem podnebju, ne moremo govoriti v okviru tega spisa. Pač pa je nekaj zelo neobčutljivih vrst, od katerih ne pridelujemo grozdja, ampak nam služijo le kot okrasne rastline.

Izmed teh je v vrtnarstvu zelo priljubljena dišeča trta (*vitis odoráta* ali *odoratissima* = *vitis riparia*) iz Severne Amerike. Ime je

dobila po svojem sladko vonjivem cvetju, ki navadno ne obrodi jagod; v juniju se po cele tedne razlivajo od zelenkastih razcvetij čarobne vonjave. Lepi so tudi njeni veliki, tro- ali peterokrpasti in veselo zeleni listi. Zato jo radi sadé na špalirju ob hišah, pri vrtnih lopah, da se spenja na stara drevesa itd. Kot vse vinske trte hoče imeti tudi dišeča trta globoko in rodovito zemljo ter solčno lego. Vendar lepo uspeva še v senci in ob severnih stenah. Pri saditvi odstraniš vse slabočne rozge, puštiš le najmočnejšo, ki jo skrajšaš, da gleda iz zemlje le še dvoje, troje očes. Kadar trebiš vejevje starim rastlinam, reži že jeseni, ker spomladi se izgubi skozi rane preveč soka. Zimske odeje skoraj ne potrebuje, ker je zelo trdna. Razmnožuje se z grebenicami in zatiči, ki se radi ukoreninijo.

Poleg dišeče trte moramo omeniti krasno japonsko trto (*vitis C o i g n é t i a e*) z velikimi, do 25 cm širokimi listi, ki žaré jeseni v plamtečih prelivih rumenih in krepko rdečih barv. Ta vrsta, ki uspeva na solncu in v polsenci, pa ne prenese trde zime brez odeje.

Glycine (= wistária). — Glicina ali vistarija.

Solčna prijaznost se spomladi razliva od hiš, kjer so južne ali zapadne stene bujno okrašene z dolgimi, visečimi grozdi sinjega cvetja, ki ga razvija kitajska glicina (*wistária* chinénsis* = *wistaria polystáchya*). Po pravici prištevamo to rastlino med najboljše in najlepše trajne spenjavke. Doma je na Kitajskem in so jo že davno začeli gojiti japonski vrtnarji, pred dobrim stoletjem se je pa brž udomačila tudi po evropskih pokrajinah, katere nimajo preostrega podnebja.

Lesnata rastlina, že od tal razrasla v veje, se spne s svojimi ovijajočimi se stebli čez 8 m visoko. Dehtivo in v prvotni barvi modrolilaslo cvetje je združeno v 20–30 cm dolgih, rahlih grozdih. Cvetenje se pričinja že ob koncu aprila, preden se razvije v pernatu listje, najsilneje pa cvetó glicine v maju in juniju; v ugodnih legah često zacvetó poleti še drugič, seveda pa ne v tolikšni krasoti kot spomladi. Nekatere druge vrtnarske sorte kitajske glicine, ki se razlikujejo po obliki listov ter po velikosti in barvi cvetja (beli ali rdečkasti) in ki so deloma celó pitane, niso tako lepe kot prvotna, sinjevijoličasta vzgoja.

Glicina učaka visoko starost in že zato ji moramo pri vsaditvi dobro postreči. Sadimo spomladi, ker glicina ne prenese mraza, dokler ni ukoreninjena. Zemljo je treba zlasti ob poslopju, kjer so nasute groblje gradbenih odpadkov, prav globoko prekopati ter izčistiti; navadno je treba navoziti v jamo drugo prst in pognojiti s hlevskim gnojem.

* Imenovana po ameriškem profesorju C. Wistaru († 1818).

Glicina zahteva rodovitna, zmerno vlažna in ne pretežka, ampak propustna tla v zavetni, topli in solčni legi. Ne samo ob hišnih zidovih, tudi na špalirju vrtnih ute in senčine (pergole) se izvrstno obnese, če dobi mnogo solnca. Ne sadi je tesno zraven drevja in grmovja, ker njene debele korenine potrebujejo same zase dosti prostora in hrane.

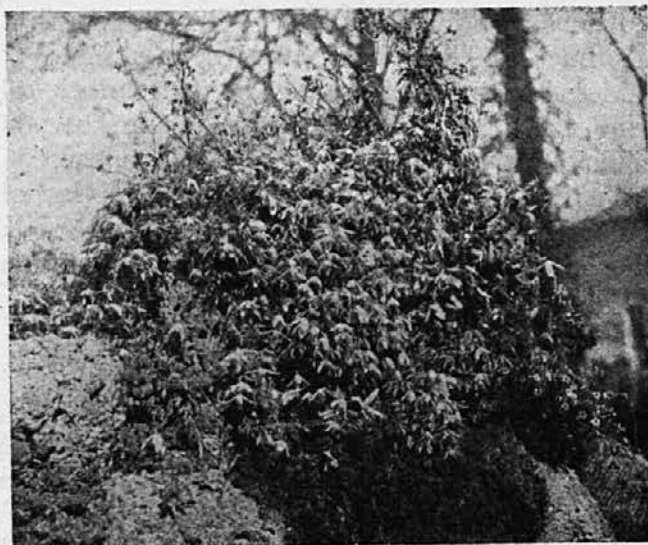
Mlade rastline jeseni obrežeš in odeneš. Kjer imajo prav ostro podnebje, položé veje tudi starejšim glicinam jeseni na zemljo ter obenem skrajšajo dolge, nedozorele poganjke; veje previdno povežejo in ovijejo s slamo — kot rozge pri vinski trti — in nato še zasujejo s suhim listjem. Močno ozeble glicine lahko spomladi živo obrežeš v stari les, da poženejo nove, krepke mladike. Starejšim rastlinam le po potrebi iztrebi neraben les in poleti, v juniju in juliju, skrajšaj (pinciraj) nove poganjke na približno 10 očes, da potem nastavijo krepkejši zarodek cvetja.

Mnogi se pritožujejo, da glicine nerade in slabo cvetó in da mladike tudi v milejših zimah ozebejo. Krivda je pa največkrat v tem, da so rastline vsajene na neprimernem kraju in da se jim hkrati preobilno, oziroma preveč enostransko gnoji z gnojnico in hlevskim gnojem. Glicine najbolje uspevajo in najrajši cvetó ob zavetnih južnih stenah. Maslna in hladna zemlja jim ni prav nič po volji. Posebej dušičnatih gnojil navadno ne potrebujejo in zlasti jim ne dajaj svežega hlevskega gnoja. V pregnojni, težki in hladni zemlji se razvijejo namesto cvetnih poganjkov dolgi divjaki, ki pa ne dozore o pravem času ter pozimi naglo omrznejo. Da les hitreje in bolje dozori, zalivaj v poletnih mesecih z razredčenimi fosforatimi gnojili (s superfosfatom ali s Thomasovo žlindro). Nekaterim rastlinam zelo ustrezemo, če jim posebej pognojimo še z apnenim prahom.

Mlade glicine potrebujejo po vsaditvi navadno 4–5 let, preden začno bogateje cveteti. Pozneje pa cvetó vedno bolj marljivo in stanovitno. Kakor smo že omenili v uvodnih poglavjih, se krasno prilgajo ob isti steni k cvečóci glicini spomladni sroboči, kateri prenesejo južno lego.

Pomni tudi, da cvetó iz semena vzgojene glicine navadno bolj nerade, kesno in slabo, pač pa so zelo raščave. Seme, ki se mora posejati v toplim prostoru, izkali že po 10 dneh, toda približno 80 % semena sploh ne izkali. Glede cvetenja nudi boljše in zanesljivejše uspehe razmnoževanje s potaknjenci in grebenicami ter požlahtnjevanje na podlogo, odgojeno iz semena.

Za potaknjence se jemljejo reznice korenin. V marcu razrežeš kot svinčnik debele korenine na približno 5 cm dolge kose ter jih potakneš v plitev zabojček, napolnjen s pečeno

Clématis alpina.

gnojevko, seveda pa tako, da je pri vsaki reznici konec, ki je bil na materini rastlini bliže koren-skemu vratu, tudi sedaj na vrhu. Če nimaš na vrhu toplega gnojaka, pokrij zabojček s stekleno šipo in ga postavi v toplo sobo. Tu poženejo na reznicah nove vlaknate koreninice in mladi brsti. Ko se potem potaknjenci privadijo svežemu ozračju, jih najprej presadi posamez v majhne lonce.

Razne posebne oblike cepijo vrtnarji na koreninske reznice kitajske in severnoameriške glicine (*wistária frutescens*).

V preprostih razmerah in za domačo potrebo je pa najlažje razmnoževati glicino s spomladnimi grebenicami. Spomladi upogneš mladiko prejšnjega leta v zemljo in jo zagrebeš tako, da gledajo iz zemlje 3–4 očesa. V topli, lahki zemlji se ukoreninijo grebenice dokaj rade.

Neka druga vrsta glicine, krepko rastoča *wistária multijuga*, ima še daljše, do 1 m dolge cvečne grozde; barva cvetja je modrikasta, bela ali rožnata. Manj bujne rasli je severnoameriška glicina (*wistária frutescens*), ki razvije poleti 10–15 cm dolge, nekoliko pokončne grozde z rdečelilastim cvetjem, kar je sleherni hiši v okras.

Clématis.* — Sroboč.

Že dobrodušni navadni sroboč (*clématis vitalba*), ki raste divji v naših gozdih in po grmovju, ustvarja s svojimi šopi in pajčolani drobnega poletnega cvetja, ki se jeseni odene s srebrnkastim puhom, slikovite prizore v veseljaški samoti puštinjskega nastroja. Njegovi žlahfnejši, azijski sorodniki, zlasti japonska plemena iz solnčne »dežele

* Izgovori: klématis. Ime izvira od grške besede kléma = vilica; sroboči se oprijemajo in privijajo na oporo z listnimi peclji.

500 jeseni«, pa tekmujejo po evropskih vrhovih z najizbranejšimi krasoticami cvetličnega carstva.

Marsikdo si nobene spenjavke tako ne želi kot krasne velikocvetne sroboote; toda vsi poskusi, da bi jih imel ob svoji hiši, se mu žalostno ponesrečijo že v prvih letih po saditvi. Res je žlahtni srobot občutljive narave. In zelo občutljiv in natančen je tedaj, če prav nič ne poznaš njegovih življenjskih posebnosti in potreb.

Prirodno bivališče srobotov je v svetlih hostah, v polsenci in zavetju dreves, ki propuščajo solnčno svetlobo od zgoraj, a branijo hudim žarkom, da bi pripekali naravnost do tal. V gozdu se humozna zemlja nikoli ne razgreje in ne izsuši od žgočega solnca, ampak ostane v varstvu sence in pod odejo prhnečega listja vedno enakomerno in zmerno vlažna.

Kako pa ravnamo z žlahtnimi sroboti ob hišah in na vrtu? Marsikdo jim da prostor, s katerim se niti najmanj ne morejo zadovoljiti, in že pri saditvi se napravijo najhujše nepravilnosti. Suha, zbita in kamenita, gruščnata tla niso za srobot! Takisto mu ne ustreza zemlja, ki je pretežka, mokra in hladna. Srobot zahteva godno in propustno vrtno prst; dobro se mu prilega peščena ilovka, premešana s humozno sprstenino (preperelim gnojem). Pomni, da velikocvetni sroboti ne uspevajo ob vročih južnih stenah, kjer tudi njih cvetje naglo mine. Pač pa lahko napraviš tako, da pregrne južno steno najprej kakšna druga spenjavka, n. pr. trta (*Lampelopsis Veitchii*), in da se potem v zavetju njenega zelenja previja občutljivejši srobot; najbolje storiš, če vsadiš srobot ob sosedni hišni steni in potegneš njegove poganjke na južno stran med trto. Korenine kakor tudi spodnji del steblovja naj bodo v senci.

Pri saditvi pazi na tole: 1. izberi za dolično lego pripravno vrsto; 2. nikdar ne sadi sroboota na mokrih krajih; 3. zavaruj ga pred žgočim opoldanskim solncem; 4. kolobar okrog rastline odeni z listjem ali gnojem. — Srobotu je najbolj po volji vzhodna stran z milim jutranjim solncem. Prav

Clematis Jackmanni.

dobro uspeva srobot tudi v polsenci visokih dreves; toda pazi moraš, da drevo ne jemlje s svojimi koreninami hrane srobotu.

Občutljivejše vrste sadi le spomladi. Vrtnarji imajo sadike pripravljene navadno v posodah, tako da pri presaditvi dobro drže koreninsko grudo. Za saditev žlahtnejših sort izkopli $\frac{3}{4}$ m globoke in $\frac{1}{2}$ m široke jame; na dno deni plast peščenega sipa. Ne sadi plitvo! Vrat nad koreniko naj bo 10–20 cm visoko zasut s prstjo, ker le v vlažni okolici bodo spodnja očesa krepko odgnala. Nujno potrebna je srobotu enakomerna in zmerna vlaga; zemlja nad koreninami naj bo stalno pokrita s preperelim gnojem, kompostnico ali šotno prstjo. Pred hudo zimo je treba zavarovati zlasti velikocvetne sroboote z dobro odejo. Često jim škodi preobilna zimska mokrota; pod strešnim kapom jih je treba še posebej zaščititi z deskami. V jasnih spomladanskih nočeh imej nove odganjke pokrite s papirjem, da jih ne opari slana! — Le rastline, katerim si pravilno postregel že pri saditvi ter jih tudi nadalje previdno oskrbuješ, se bodo lahko krepko ubranile vsem tistim neznanim boleznim, ki često ugonobe najdragocenejše krasotice!

Rod *Clematis* obsega preko 100 različnih vrst in mnogo sort, ki so jih vzgojili vrtnarji. V sledečem izboru bomo pa omenili le nekatere, že preizkušene vrste, in nekaj žlahtnejših sort, ki lahko zadostujejo večini vrtnarskih ljubiteljev. Ne sili z velikocvetnimi sroboti vsepovsod, kjer težko ali pa sploh ne uspevajo! Izberi rajši tudi manj občutljive in prav tako lične in mikavne sroboote z manjšim cvetjem, ki jih na vrtu in ob stenah še vse premalo upoštevamo.

Najmanj občutljiv in najmanj izbirčen je gotovo naš domači navadni srobot ali vezela (*Clematis vitalba**), ki uspeva na solncu in v senci. Po dobrodušnosti in prasilnosti se lahko z njim enačita izmed spenjavk le divja in dišeča trta. S polno močjo se uveljavi v parkih, po starem zidovju in onemoglih drevesih in povsod, kjer se lahko razrašča svobodno in neprisiljeno. Tenka, robata stebela se spno 6 m in tudi više, oprijemajoč se z listnimi peclji. Lepo in trpežno je pernato listje. Nešteti, beli in dehtivi cvetki so zbrani v gostih latih, posamezen cvet je pa seveda majhen in doseže kvečjemu 2 cm.

Z Japonskega smo dobili koncem prošlega stoletja latnati srobot (*Clematis paniculata*). Njegovi sijajno zeleni pernati listi so sestavljeni iz celorobnih in trdih, malone usnjatih listkov. Beli cveti so nekoliko večji kot pri navadnem srobotu, močno dehtivi in združeni v gostih, do 10 cm dolgih latih. Cvete zelo bogato, in sicer

* *Vitalba* iz: *vitis alba* = belo cvetoča trta.

konec poletja, v septembru in oktobru. Toda že pred cvetjem je ta spenjavka prav brhka, ker je čvrste rasti ter ima gosto, živozelena listje. Najlepši je latnati srobot ob stenah, kjer je od začetka dokaj počasen, a pozneje raste urno; v 5 do 8 letih prekrije obširne zidne površine. Na prostem, kjer nima zavetja, prva leta rad pozebe. Pri jesenski saditvi mora dobiti za zimo primerno odejo. Sicer je pa neobčutljiv in ni izbirčen. Prija mu solnce in polsenca v legah, ki niso nikoli zelo suhe. Posebno vrednost mu daje kesno, jesensko cvetenje, ko je že malokje kaj cvetja.

Mnogo uglednejši so pa posamezni cveti pri spomladi cvetočem gorskem srobotu (*clématis montána*), ki je doma na zapadnem Kitajskem in v visokih gorskih pokrajinah ob Himalaji in so ga uvedli na Angleškem že l. 1831. Ta vrsta je neobčutljiva in zdrava ter se razvija izredno hitro in bujno. Posebej jo še odlikuje rano in bogato, dišeče cvetje, ki se odpre že v aprilu in maju. Dolgopecljati cvetovi stojé v spodnjih listnih pazduhah kratkih obstranskih vejic, ki se razvijajo iz zimskih popkov, in se pojavijo tem številneje, čim bolje so v prejšnjem poletju dozoreli dolgi enoletni poganjki. Štirje čašni listi, ki tvorijo cvet, so pri prvotni obliki beli in precej majhni. Izboljšana in krepka vrtnarska sorta *clématis montána perfécta grandiflora* pa ima belorožnat in približno 8 cm širok cvet in vzraste izmed vseh srobotov najvišje. Krasna je *clématis montána rúbens* z rožnato rdečim cvetjem na rdečih pecljih, ki cvete takisto v aprilu in maju. Brez dvoma se lahko prišteva gorski srobot med najdragocenejše vrtné *clématis*. Dražestno se da uporabiti ob hišnih stenah, za lope, ograje in girlande. Prenese tudi precej hudo poletno solnce in sušo, dobro se razvija v polsenci ter uspeva v blagem podnebjju tudi na severni strani. Le v ljutih zimah potrebuje odejo.

Po naših apnenastih hribih in planinah raste planinski srobot (*clématis alpína*, *atragéne alpína*) s kimastimi, modrovijoličastimi cvetovi. Samorašč v prirodi se spenja po grmičevju in skalovju in tudi na vrtu se ta trdna, ljubka spenjavka najrajši pobeša čez kamenje in prepleta vrhu grmovja, kjer doseže s svojimi poganjki nekaj metrov. Zacvete spomladi, en, dva tedna pred gorskim srobotom, in prav bogato; posamezen cvet je pa nekoliko manjši (do 6 cm).

Konec maja in v juniju cvete rumeni srobot (*clématis tangútica*), neka novejša in še malo razširjena azijska vrsta, ki so jo prinesli iz Mongolije in s Tibeta. Ta spenjavka je nižja, doseže v višino le 2 ali 3 m, zaslužila si je pa že mnogo hvale, ker je lepa, trpežna v cvetlju in po svojih

skromnih zahtevkih podobna gorskemu srobotu. Viseči (kimasti), zvončasti in precej veliki cvetovi so citronasto rumeni.

Z rumenim srobotom se lepo ujema Durandov srobot (*clématis Durándii*, križanka *cl. integrifolia* × *lanuginosa*) z 8 do 11 cm širokimi, krasno sinjimi cvetovi. Cvete ob istem času kot *clématis tangútica*, je prav tako neizbirčen in enake rasti. Priporočbe vreden je zlasti za kraje z ostrejšim podnebjem in tam, kjer se občutljivejšim velikocvetnim srobotom ne more dovolj dobro postreči.

Lahkoživo in hvaležno cvetoča spenjavka za poletje je italijanski srobot (*clématis viticélla**), doma iz pokrajin ob Sredozemskem morju. Cvete od junija do jeseni, dolgopecljati cvetovi, sestavljeni iz štirih časnih listov, so srednje veliki (kakih 5–6 cm) in pri prvotni obliki lilasto modre barve. Številne vrtnarske vzgoje se razlikujejo po velikosti in postavi časnih listov in po cvetni boji, ki je rožnatordeča, karminasta, vijoličasta ali bela. Zelo pridno cvete jeseni nemška sorta *Abendstern*, ki ima rdeče cvetje z belimi prašniki v sredini. Največje cvetove med viticellami (8–10 cm široke) razvije lepa, karminastordeča križanka *Ville de Lyon*. — Italijanski srobot je čvrste in trdne narave, zraste čez 3 m visoko in tudi na majhnem vrtu pripravno ter zanesljivo nadomešča izbirčnejše velikocvetne sroboté. S svojo slikovito živahnostjo izvrstno služi

Clématis paniculáta.

* *Viticella* = mala trta.

na pokopališčih. Ugaajajo mu solnčne lege, kjer ni hude poletne suše, najbolje v polsenci.

Novodobni velikocvetni sroboti, ki so si našli največ občudovalcev, so potomci oziroma križanci treh kitajskih vrst (*Clematis patens*, *Clematis lanuginosa*, *Clematis flórida*), ki so jih japonski vrtnarji že dolgo gojili in požlahtnjevali. Največje, 15–20 cm široke cvetove ima *Clematis lanuginosa*. Leta 1864 je križal angleški vrtnar Jackman rdeči italijanski srobot z modro vrsto *lanuginosa*. Ta križanka — *Clematis Jackmani* — ima 10–12 cm široke cvetove s 4–6 krasnimi vijoličastimi čašnimi listi; cvetovi se razvijejo navadno po trije skupaj v vršičkih zelenih mladik in bogato krasé spenjavko skozi vse poletje.

Nekateri pravijo vsem žlahtnim velikocvetnim srobotom *Clematis Jackmani*. Pravzaprav pa je treba razlikovati med velikocvetnimi križanci štiri značilne skupine: *Jackmanove* sorte, *lanuginosa*-križance, *flórida*-križance in *pátens*-sorte, katerih pa za prakso navadnih vrtnarskih ljubiteljev ne kaže podrobneje opisovati.

Jackmanove sorte so podedovale od *Clematis viticella* precej odpornosti proti mrazu, od *lanuginosa* pa bogastvo in velikost cvetov. Znana modrovijoličasta sorta je poleg gorskega sroboča gotovo najvažnejša in najbolj priljubljena izmed vseh *Clematis*. Toda izbor *Jackmanovih* sort obsega danes tudi bele in rdeče barve. Bela sorta je n. pr. *Jackmani alba*, temnomodra *Jackmani supérba* in temnordeča *Prince of Wales*. Rožnata in lilasto nadahnjena je mad. baron Veillard.

Velikocvetne sorte iz ostalih treh skupin so večinoma še nekoliko občutljivejše. Njih krasnobarvni cvetovi so sestavljeni navadno iz 6–8 čašnih listov. Kot lepoticé uživajo mnogo slave: bela *Louisa* in *Marie Boisselot*, ki jo cenijo kot najlepšo v beli barvi, modra *The Queen in Lasurstern*, brhka *Nelly Moser* z rožnatimi progami na belih cvetovih i. dr.

Žlahtni velikocvetni sroboti zrastejo le približno 3 m visoko in cveto poleti, od junija do septembra. Zlasti mlade rastline prisuj jeseni s prstjo ali preperelim gnojem. Vedno jim daj svežo zemljo in prostor v polsenci, ker v suhem ozračju včasih popolnoma onemorejo. Ob hišnih stenah jih sadi če le mogoče na vzhodni ali zapadni strani. Da zavaruješ spodnje dele rastline pred hudim solncem, se priporoča vsaditi pred njo nekaj košatih cvetlic trajnic, seveda pa ne tik njenih korenin.

V pripravnih legah se dajo razni sroboti uporabiti prav mnogolično: na ograjah in stebrih, ob

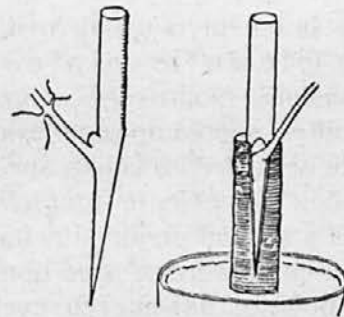
zidu in ob špalirjih na prostem, za napravo umelelnih oblik (n. pr. cvetočih, razprostrtih »solnčnikov«), po fleh v cvetličnih gredah itd.

Srobotov, ki cveto spomladi, n. pr. *Clematis montana* in *alpina*, nikakor ne smeš obrezovati spomladi; če je potrebno, jih le nekoliko razredči ko odcveto. Opazuj, na katerih poganjkih se razvije cvetje! Velikocvetna *Nelly Moser* razvije svoje cvetje že precej rano konec pomladi iz vršičev mladik, ki so pognale iz lanskega lesa; poganjke prejšnjega leta ji torej smeš skrajšati kolikor moči malo, ako hočeš, da ti bo bogato cvetela. Prav tako je treba tudi pri poletnih srobotih le tu pa tam razredčiti in morda odstraniti prestar, suh les; najbolje je to storiti pred zimo. Če je treba pomladiti n. pr. *Jackmanov* ali italijanski srobot, ki cveteta na mladem lesu, ju obreži v novembru. Spomladi pa poganjke lepo uredi in razpelji po določeni površini; seveda moraš ob tej priliki odrezati pozeble mladike.

Razmnoževanje srobotov iz semena je le deloma uspešno. Iz semena se vzgajajo le preproste, divje vrste. Seme je treba posejati že jeseni, ker ne kali rado. Od gorskega sroboča delajo tudi potaknjence. Boljše sorte je treba razmnoževati le na nespolni način, ki zanesljivo ohrani njih težko pridobljeno žlahtnost. Spomladi napravi ljubitelj velikocvetnih srobotov, kjer je le mogoče, grebenice.

O zanimivi prigodi je pred nekaj leti poročal g. Faleschini v »Sadjarju in vrtnarju«. Imel je ob hiši lepo *Clematis Jackmani*, ki mu je po dobrih desetih letih usehnila. Prihodnjo pomlad je pa nenadoma našel na istem mestu mlad srobot, katerega je začel gojiti s posebno ljubeznijo. Rastlina je zacvetela že prvo leto. Toda hči je bila še mnogo lepša nego njena mati. Cvet je imela krasno vrstnat in v spremenjeni, svetlo modri barvi, pomešani s temno modrino. Na žalost mu je pa tudi ta novinka po dveh letih usehnila. Bržda je ta vrstnato cvetoča krasotica vzrastla iz semena prejšnje *Jackmani*.

Poklicnim vrtnarjem pa služi za razmnoževanje velikocvetnih srobotov iz večine le cepitev, in sicer na korenine italijanskega sroboča (*Clematis viticella*) ali navadnega sroboča (*Clematis vitalba*). Za spomladno cepitev (od februarja do maja) je potreben topel steklenjak, kjer se velikocvetni sroboti lahko silijo v loncih, da že zgodaj razvijejo

O TUJKAH. CELULARNI ALTRU- IZEM. SIMETRIJA. METAMERIJA. NEVROCENTRALA. O TUJKAH.

DR. JANEZ PLEČNIK.

nove mladike. Ti poganjki so porabni za cepiče, ko začno otrdevati. Tedaj jih razrežejo tako, da ima vsak kos dvojico očes oziroma listov, ki jih je treba varovati. Cepijo »v žleb« ali »v razkol« na približno 10 cm dolge in kot svinčnik debele kose (reznice) korenin, katerih se drži še nekoliko obstranskih vlaken, ter povežejo s pavolo. Pri cepitvi v žleb je umestno, da se dovolj močan cepič priveže le na eno oko (glej sliko!). Nato vsade požlahtnjence v majhne lonce z lahko prstjo, postavijo na topel in vlažen prostor pod steklo ter jim zelo skrbno strežejo. Spojno mesto, kjer se stikata cepič in podlaga, mora biti pokrito s prstjo. Ko so poleli mladi cepljenci trdneje prirastli, pridejo lahko na prosto. Toda šele drugo poletje začno poganjati močnejše mladike.

Nekoliko bolj preprosta je jesenska cepitev od začetka avgusta do srede septembra. Tedaj se dobé cepiči z dobro razvitimi očesi od rastlin na prostem. Cepljence je treba spet imeti zaprte kake štiri tedne v mlačni gredi pod zasenčenim steklom. Ko začno očesa odganjati, je treba rastlinice polagoma privajati vnanjemu zraku. Pozimi naj bo greda s cepljenci skrbno zavarovana pred mrazom. Nato pridejo rastline konec pomladi na plano, kjer je treba spet paziti, da je stik cepiča s podlago dva, tri centimetre zasut s prstjo.

Ker zahteva ta vzgoja žlahtnih srobotov mnogo truda, je razumljivo, da tudi njih cena ne more biti baš nizka. Posebno pri nas je še malo vrtnarij, ki se same bavijo z razmnoževanjem srobotov. Le želeli bi bilo, da tudi naši poklicni vrtnarji z večjim zanimanjem in z vzgojo žlahtnih cepljencev pripomorejo, da se izbor dragocenih srobotov čimboli razširi in udomači tudi pri nas.

ŽETEV.

Solnca smehlaj se razlil je čez polje.
Pfički iz sanj so veselo planili,
murni prilezli iz luknjic samotnih,
z rožami se poljubili ...

Klas se je v vetru zazibal, in vzdihnil:
Ze me bolijo utrujene rame.
Kje se mudijo? Naj pride že žanjec,
breme naj težko odzame.

Fant je privriskal, ženjice pripele,
srpi so v solncu se zableščali.
Klasi pšenični so se oddehnili:
težo življenja prestali.

MIRKO KUNCIČ.

Slovenci smo majhen narod, smo pa nad navadno mero obdarjeni; smo majhen narod pa smo nad navadno mero pridni; imamo krševito zemljo, pa jo obdelamo nad vse preudarno in uspešno; zalirajo nas Slovence od vseh strani, mi pa se družimo in vežemo moči in vidno napredujemo v vseh panogah, tu pa tam smo celo vodilni; sovražniki gledajo na nas z zavistjo in s strahom. — Tako nekako piši pri nas, kadar hočeš zbrali bralce krog sebe, jih pridobiti zase. Pa se pri nas res močno ravnajo po le-onih stavkih; če namerjaš povedati resnico — ta kolje tudi drugod v oči — je ne govori sam, pové naj jo drugi.

Podtekimo še mi tujca in ta naj govori o zdravniškem znanju (o medicinski znanosti). Hyrtl piše:

»Razpoznanje bolezni in zdravljenje bolezni je v brigo zdravniški vedi. Zgolj razpoznanje je, ki je res veda; zdravljenje je dosedaj bilo samoedino zvédensko (empirisch = po skušnjah zvedeno) in bo še dolgo ostalo zvédenje (Empirie). Dolgoletno šolanje je potrebno za zdravnika prav samo za razpoznavanje bolezni, zdraviti zna bolezni namreč vsak, ki ve za pomagiva. Pomagivska zvédenost je kaj omejena in jo je odkritosrčni Švab Maks Stoll sklenil spisati na noht lastnega prsta.«

Maks Stoll je bil dunajski vseučiliški profesor za notranje bolezni in svoje dobe nad vse sloveč zdravnik; napisal je opombe vredno knjigo »Ratio medendi in nosocomio Vindobonensi« (= kako zdravimo v dunajskih bolnišnicah). (Hyrtl).

Pri zdravnikih je tako, pa pri drugih stanovih ni kaj drugače. Člani stanu so pretežno le prepodajalci: prepodajajo zvédene skušnje in zvédeno znanje; posamen član stanu stvári novega znanja kaj malo.

Zatrjevanje o »neverjetnem, nezaslišanem, blaznohitrem« napredku znanosti naj nas ne moli. Vrli Maks Stoll bi opazil v bolnicah danes še dosti onega, kar je hotel svoje dni napisati na noht lastnega prsta, in vrli Maks Stoll bi videl v bolnicah danes marsikak »nezaslišan« napredek, ki ga ne bi hotel pripisati na svoj noht.

Glede napredka se stregnimo. Po »tolikem« in tako »bistvenem« napredku gomezljamo še vedno kar samo po zemlje površju. Res je: letamo, vozimo se pod vodo, kopljemo globoko v zemljo — vse to ima pa nezatne mere. Dvignemo se nekaj čez deset kilometrov visoko, vrili smo v zemljo nekako krog dva kilometra, pridemo nekam sto metrov globoko pod vodo.

Zemeljski premer ima nekam 12.000 km in je naša zemlja neznačen drobec vesoljstva in ne poznamo ni enega ostalih drobcev: le-one napredkarske številke so torej kar zanikarne.

Rekli smo, da je beseda — sila. Silnost besede in vpliv besede na nas nista »znanstveno« jasni in nista s številkami izraženi. Zvédenstvo le je, ki nam kaže, katera misel ob katerem času na nas močno vpliva. Le-to besedno zvédenstvo je prav tako majhno kot ono poštenega Maksa Stolla. Enoličnost, časih kar moreča enoličnost misli pri pesnikih je torej umljiva.

Mislim posebej na opevalce čustev, na »lirike«.

Ljubezen do rodne grude, do matere, do žene, do moža, do otrok, hvaležnost — nehvaležnost, želja po prostosti, po svobodi, po pravici, po sreči obdela pesnik v gibala naše duševnosti — pa se mi zdi, da je vsega tega število pičlo, da vse to znova in znova ponavljajo, da je torej enolično. Pesnikova misel prime res redkokdaj sama po sebi in je v domačinski besedi povedana misel, ki nam pretrese dušo. Znana »Die Wacht am Rhein« (M. Schneckenbergerjeva) in naša »Soči« (S. Gregorčičeva) imata kaj eno vsebino, pa nemška »Wacht am Rhein« razgiblje Nemca in »Soči« vname Slovenca. Umevno je povsem le-onem, da smo pri branju ali poslušanju pesnitev kar nad vse občutljivi za tujke in da so nam nepravde besede nad vse neprijetne. Umevno je tudi, da se pesnik, posebej še v vezani besedi, ogiba tujk in da obliči misel v čisti domači govorici.

Nekdo — dnevniki so poročali — je trdil, da je le lepa vezana beseda pravo pesništvo (poezija). Nisem tega mnenja. Prvo poglavje stare zaveze pa pridiga na gori niso lepa vezana govornica in so kar samo lepa, da, so kar samo presna govornica pa so kar prava »poezija« — pesni, ki so tudi v njih misli (!) velike, sočne, res polne. Kaj pa sv. Pavla pisma? N. pr.: »Ko bi človeške in angelske jezike govoril, ljubezni pa bi ne imel, bi bil kakor bučeč bron ali zvonec zvonec.« — Slovenska govornica je bogata in ji res ni treba (nejasnih) tujk ne za »poezijo« in ne za »prozo«; le-ti besedi begata in ubijata po nepotrebnem mlade glave; ob uporabi takih nejasnih tujk vodení naša govornica; le-tej vodenici pravijo nekateri »profinjanje« (!) govornice.

Hyrfl tudi piše:

»Zdravniški porastek ne pohaja anatomskih predavanj ter ne poseda po mrkih anatomskih delavnicah zgolj v namenu nabirati leta in v težnji poučiti se, kako naj odgovarja pri izpitih. Zdravniški naraščaj se šola v anatomiji s ciljem, da se privadi zdravniško misliti, da si pridobi pravotno umevanje zdravniškega poklica, torej v nameri ne pripuščati, da bi potekalo na zemlji vse kar tako, kot je ljubemu Bogu v nebesih nazadnje tudi prav — no pa: prav le-to pripuščanje je tudi umetnost, ki bogato redi precejšnjo kopo zdravniških

dninarjev. Jate zvédenkarjev (Empiriker) in vekáčev (žvérgavcev, šarlatanov) obletujejo zemljo; njih nekaj se zavedajo svojega vekaštva, nekaj pa ne. Le-te jate bodo poletavale, dokler bo kaj bolezní, ki jih razpozna, zdravi in ozdravi kdorkoli in brez anatomskega znanja. Talbot ni bil zdravnik in ne anatom, poznal pa je skrivnjávo (Geheimmittel) proti vročici. Zablestelo je njega ime in so ga poklicali, da naj dokaže moč, uspešnost in nepogrešljivost svojega leka na nekem vojvodi in to vpričo gospodov s pariške medicinske fakultete. Talbot se je pozivu odzval. Dekan fakultete je nagovoril prišlega tako-le: »Vi — Vi hočete ozdraviti vročico? — pa niti ne veste, kaj je vročica?«

Talbot je odgovoril: »Glejte — razlikujeva se prav v tem: jaz res ne vem, kaj je vročica, jo pa kar ozdravim; Vi ste si na jasnem, kaj je vročica, ozdraviti je Vam pa ni dano — prav zato so me pozvali.«

Zdravilo pa je bilo lubje kineškega drevesa (Cinchona ledgeriana). Zdravniki zapisujejo danes kinin, ozdravijo ž njim vročico in o vročici sami ne vedo kar nič več, kot so Talbot in pariška fakulteta vedeli pred 100 leti. Bolnik ima pa le samoedino željo: željo po zdravju, pa si bolnik ne beli glave, ali mu je ozdravéti zvédenko (empirisch) ali preračunano (rationell). Priznamo: spoštujemo vedo; malopridno pa ne bi bilo, ko bi bili Talboti in lubje kineškega drevesa prisojeni prav dostim boleznim.« Do tukaj Hyrtl.

Spoštujemo pesništvo; ne priznamo mu pa prav nobenih priloženih pravic, tudi ne one: stvarjati besede. Vsak skuši bogatiti govorico, vsak skušaj v domači besedi povedati narodu to, kar je njemu znano in narodu ne. Narod pa si belil glave ne bo, ali je bil zdravnik ali pesnik, ki mu je obogatil govorico.

Naša knjiga, po obsegu precejšnja, je po vsebini revna. Pesništvo — kamor pogledaš — pesništvo. Narávarji so dobrega nekaj napisali, pa ni ponatiskov in ne novih izdanj: do Erjavčevih spisov narod danes skoraj ne pride. Za naravarske spise je vse predrago: ni podob zanje in ni priporočanja. Kaj je (današnje) pesništvo res za celo ped pred naravarstvom?

Kaj je naravar in kaj je v naravarskih spisih?

»Res je: človeka prva briga je človek, človek pa ni edina briga človeka. Dajmo — ne smatrajmo človeka za središče vesoljstva; mislimo si zemljo kot vrtavko, zadegano krog solnca, brnečo in bežečo ob solncu v vesoljstvo; vejmo, da zalotimo v daljah stalnic kar samo na zemlji poznane snovi, glejmo na dogajanja v naravi — vsepovsod ena pa ista in opazimo, da je človeško življenje njih komaj opazen lomček — in priznali bomo, da nam le-take

spoznatve tudi dvigajo srce, da je le-tako spoznanje tudi pesništvo. Blez večje in silnejše se mi vidi to pesništvo od onega, ki opisuje rjovečega Aresa ali Kalipse vabni oloček ali Okéana valove, zemljo mejnične. O pomembnosti le-tega in le-onega gledanja, o razmerku med le-tem in le-onim pesništvom naj sodi le, ki pozna obojno.« (E. Mach.)

Naravarski spisi so torej (časih) tudi kos pesništva in prvakujejo po mnogoličnosti vsebine. Vsebina naravarskih spisov je — pri primerni paznosti — tudi resnična in tega pri (ostalem) pesništvu ni prepogosto dobiti.

Pesništvo nam pripoveduje le prerado namišljenke neresnične in nejasne vsebine. Pesništvo v vezani besedi prednjači v tem. Pesnik opaja s ponovkovanjem (ritmom) in zvočnimi stiki sebe in namerja opojiti tudi bralca; skoraj mu pri tem ni za vsebino.

Pesnik — v e z a n po vezani govorici — gleda na zadeve le od ene plati in skuša zazibati tudi bralca v le-to eno plat, pa je umevno, da pesništvo ne vzgaja treznih mislecev. Vojen in zaziban po pesnikih postaneš duševno len, na eno plat usmerjen. Priznamo: pesem je za močno dušo često slaščica in je za bolno dušo (časih) tudi zdravilo; v vsem pa je strupen opoj, mameč človeka in tvoreč ljudstvo pripravljeno, da ga laže ujarmijo in ga vodijo kot slepca; spomnimo se svetovne vojne in ne pozabimo opojnih vojnih popevk.

Težko je dokazati (vezanega) pesništva prazenstvo fistemu, ki tega prazenstva sam ne opazi, sam ne občuti.

Slovencev nas je malo in se vsi poznamo in smo si vsi do skrajnega naklonjeni in smo vajeni soditi trezno in presojali le dejstva — pa bi torej ob vsakem primeru iz naše knjige vsak Slovencev rekel: Glej! piko ima nanj, pa kaže nanj nalašč! Zavidnež!

E. Machove besede o Aresu, Kalipsinem oločku, Okéanovih valovih se mi zde nad vse povedne; dodajmo pa vendar še en primer.

La Fontaine (izg. la fontèn; 1621–1695) je dobro znan francoski pesnik; mi Slovenci nimamo pesnika približne La Fontaine-ove slave. La Fontaine je spesnil (v vezani besedi) tudi lepo število basni, od teh je ona o čričku obče in dobro znana. Vsebina ji je ta-le:

Čriček je prepeval vse poletje; pa so jesenski vetrovi pripihali in je zmanjkalo čričku jela: ni bilo več ne črvička ne mušice. Čriček se poda k sosedi mravlji, potoži ji gladno svojo muko obenem mravljo proseč, da naj mu s par zrni opomore do prihodnjega poletja; o kresu vrnem — je čriček čričkal mravlji — vse povrnem: glavnico in obresti.

Mravlja, od nature skopih rok, povpraša črička: »Kak ti je bil posel v toplih dnevih?«

»Pel sem, pel dan in noč in ob vsaki priliki — ne zamerite!«

»Pel si? Lepo, kar lepo — sedaj pleši!«

Le-ta basen je prešla v marsikatero učno knjigo, tolike lepote je. Žalostno je to — kako prazna je le-ta basen. Prazenstvo začutiš, ko zveš, kako se je zadeva med mravljo in čričkom nadaljevala in kako se je končala.

»Lepo, kar lepo — sedaj pleši!« so bile besede trdosrčne mravlje; slišal jih je tudi golob; prifrfral je ter se oglasil: »Imam vsakterega zrna za črička. Čriček je dobil od nature kar samo petje v dar — in sedaj naj pogine lakote? Mravlja! Vsi mi vršimo le naročila dana nam po Bogu. Ti si stvarjena, da noč in dan garaš, čriček je stvarjen, da prepeva.« Golobček odfrfra, se vrne ena-dve, nasuje pred črička kopico zrna, ki se ga čriček nemudoma ter z vsem preširjem loti. (L a c h a m b a u d i e.)

Storije o mravlji in čričku ni še konec; prišlo je — poslušaj — še takole:

Dan jesenski in mrzel; uljnik od vseh strani dobro zadelan; mravlja mraza premrta ob uljniku. Mravlja gloje, strgeče uljnik, ga gloje. Strget zbudi bčelice; njih ena pribri k mravlji in jo vpraša: »Kaj je s teboj?«

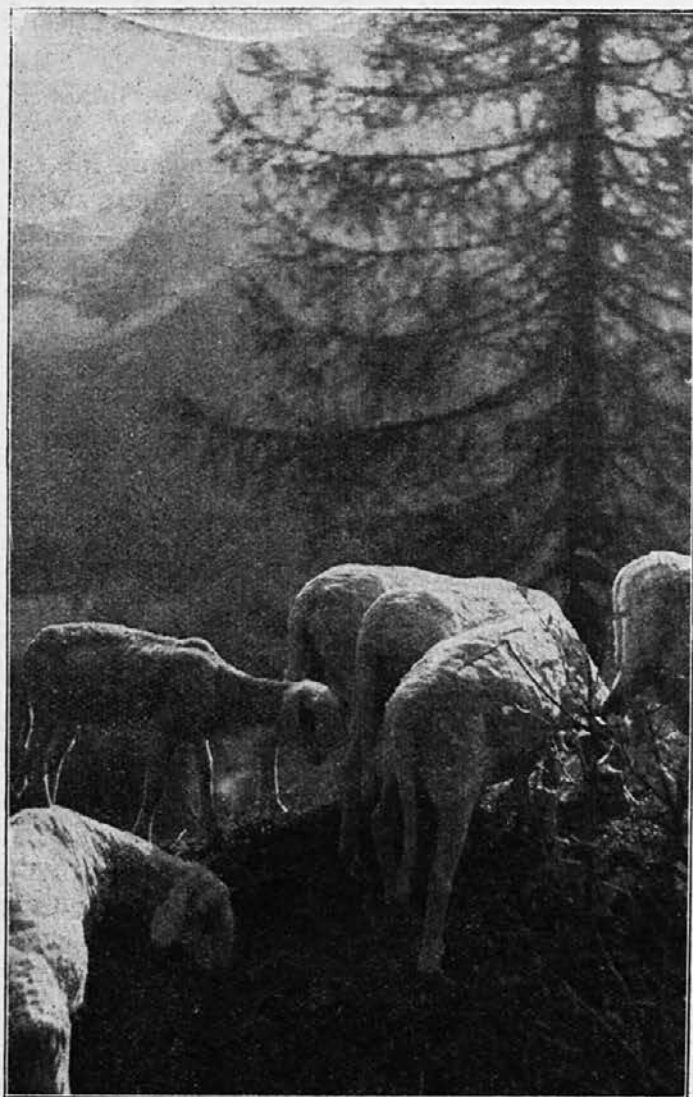
»Oh, draga,« — spregovori mravlja — »ne jezi se! Fazan, naš stari sovražnik, razdejal nam je domačijo; zaloge so nam uničene vse; sorodniki so mi pomrli vsi: ti od lakote, mraza, oni kar iz žalosti. Zavlekla sem se semle — umret — pa zazrem tvojo palačo in znova me je objela želja po življenju — vem, da ste dobro založene z medom; dejala sem — bčele so mi sestrice, bčele so pridne, bčele so bogate, bčele so blage, bčele bodo milovale mene, bčele bodo milovale moje zlo; glej, sezidala sem nade na dobrotnost tvojega srca; za malo te prosim sestrice! daj! lačna sem, od mraza sem odrevenela.«

»Oho« — vzroji bčela — »ti govoriš, kot bi rožice sadila! Konec poletja — kako je že bilo? — čriček mi je nekaj pravil — ali nisi prav ti zavrnila slično prošnjo?«

»Védeče ti je to?« se ustraši mravlja.

»Pri Bogu, da vem — in čriček mi je dober prijatelj. Reci: kaj bi ti počela, če bi bila danes jaz tvojega brezčutja in tvoje prevzetije? in bi dejala: mravljinče, pleši! poj! — Pomiri se; vstopi; uživaj po volji — tvoje je! Za bodočnost pa se priuči sočustvovati z nesrečo sosedov.« (Laurent de Jussieu.)

Pregledamo znova vse le-ono, pa vidimo, da nam pesništvo (v današnjem smislu in predvsem vezana umetna govorica) ne širi močno obzorja;

V planini. (Fot. Fr. Krašovec.)

od njega torej tudi narod nima pričakovati obsežnejših besednih zakladov; vidimo, da pesništvo vpliva po domačinski besedi in je pesništvo torej pomembno za ohranjanje domačega besednega zaklada, pa je tudi umevno, da narod ne prenese pesništva čez neko mero.

* * *

Poudarili smo, da je naša nepesniška knjiga pičla. Od prednamcev torej nismo prejeli mernika za našo nepesniško govorico. Niso nam zapustili mernika, ki bi nam bil v vodilo pri opisovanju narave, ki bi (zvédensko) kazal in jasnil, kako narodu naravo opisovati in dobiti odjek v duši naroda.

Robatost naše govorice v vsem, kar ni umetno, kar ni pesniško, je torej umevna.

Presna slovenska govorica ni robata; naši gorjani jo še govore, mi izšolanci in po napredku prekvašenci puščamo ta naš edini pa tudi edino pravočni vir v nemar. Pa smo brez vodila.

Poudarili smo ob dobri priliki, da nastaja resnica (spoznanje) ob potekanju časa. Narod, ki čas

zanj ne poteka, zastane in gine. Novo spoznanje nam prihaja iz opazovanja narave. Narodu se hoče novih spoznanj in narod ima pravico znati vse (se poučiti o vsem), kar more znati. Kako pa priti do znanja (!), če ti ga ponujajo v neznanih, nerazumljivih in nerazumljenih besedah? (Mladika 1929, str. 62) — in naloga spoznavalcev je, narodu podajati spoznanje, in to v znanih, razumljivih in razumljenih besedah.

So te-le besede narodu znane, razumljive:

»V razvoju človeštva imamo dva impulza: eden je intenziven, organizatoren, konservativen, klasičen — drugi je ekstenziven, disruptiven, revolucionaren, romantičen. Dobe so ali disruptivno kaotične, ali organizirano disciplinirane, so konservativne, stagnantne, so socialno petrificirane.«

Narod, stavka ti povesta: narodu se živi časih mirno, krepko, delavno, časih nemirno, uporno, sanjavo.

Pa še in še premišljajo in »anketirajo«, zakaj narod naše knjige ne kupuje. Da, narodu očitajo nazadnjaštvo, ker ne kupuje take naše knjige. In tam, kjer tako n a š o knjigo pišejo, prav tam tudi ocenjajo našo knjigo.

Pišemo nad vse radi o zadevah, ki niso naše, pišemo v govorici, ki ni naša, vpletamo besede, ki niso naše. Skušnja kaže, da je le-taka knjiga in govorica za narode pogibeljna: napravi jih bégave. O bégavi govorici in o bégavosti narodov hočemo še spregovoriti.

(Dalje prihodnjič.)

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Šeslindvajseto poglavje.

Z uspehom v pisateljevanju se je dvignil način mojega življenja in se mi je razširilo obzorje. Omejil sem se na to, da sem napisal in natipkal po tisoč besedi na dan, vštévši nedelje in praznike, in sem še vedno naporno studiral, vendar ne več tako naporno kakor prej. Dovolil sem si pet ur in pol resničnega spanja. To polovico ure sem pridodal, ker sem moral. Denarni uspeh mi je pripuščal več časa za telesne vežbe. Kolesaril sem več, predvsem zavoljo tega, ker kolo ni bilo vedno v zastavljalnici; boksal sem se in sabljal, hodil po rokah, skakal na višino in daljavo, metal kroglo in kopje in plaval. In spoznal sem, da potrebuje človek več spanja za telesne vaje kakor za duševne. Bile so noči, ko sem radi telesne utrujenosti spal po šest ur in včasih, po napornih vežbah, celo po sedem ur. Toda take spalne orgije niso bile pogoste. Moral sem se toliko učiti, toliko de-

lati, da se mi je zdelo brezbožno, kedar sem spal sedem ur. In blagoslavljal sem človeka, ki je iznašel budilko.

Do tega časa sem imel jako omejen krog prijateljev. Sedaj pa sem pričel zahajati med svet. Bil sem pogosto povabljen, posebno na večerjo, in sem si pridobil mnogo prijateljev in znancev, ki so laže živeli kot jaz doslej. In mnogi izmed njih so pili. Pili so na svojih domih in mi ponujali piti. Nobeden izmed njih ni bil pijanec. Pili so samo zmerno in jaz sem pil ž njimi zmerno v znak tovarišstva in gostoljubja. Pijače mi res ni bilo mar.

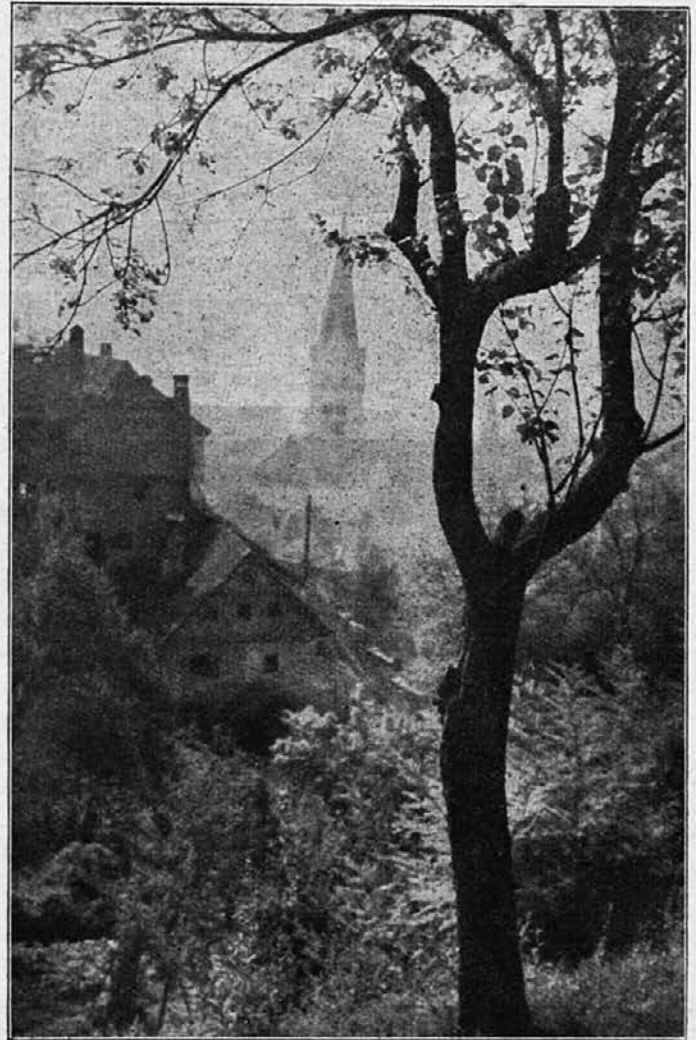
No, imel sem dom. Ako je človek vabljen v druge hiše, vabi seveda tudi druge v svojo. Glejte, tako se je dvignil moj način življenja. Ker so mi po drugih hišah postregli s pijačo, nisem mogel drugega, kakor da tudi jaz v svoji hiši postrežem s pijačo. Zato sem si oskrbel zalogo piva in viske in namiznega rdečega vina. Od tistega časa ni bila moja hiša nikdar brez dobre zaloge.

In vso to dobo se še vedno nisem niči najmanj zmenil za kralja Alkohola. Pil sem, kedar so pili drugi, in ž njimi iz družabnosti. In bil sem tako malo izbirčen v tej stvari, da sem pil, karkoli so oni pili. Ako so si izbrali visko, sem pil visko. Ako so pili pivo, sem pil pivo ž njimi. Kedar pa nisem imel prijateljev v hiši, nisem pil sploh nič. V sobi, kjer sem pisal, so vedno stale steklenice z visko, a mesece in leta nisem vedel, kaj se pravi piti, kedar sem bil sam.

Kedar sem bil povabljen, sem opazil, kako prijazno in prijetno ogreje pred jedjo kozarček koktaila. Zdelo se mi je, da je to prav priležna in ljubezniva stvar. Vendar pa sem čutil tako malo potrebe po njem, da se mi ni zdelo vredno, da bi spil v svoji življenjski moči pred jedjo kak koktail, kedar sem jedel sam.

Na drugi strani mi je prav živo v spominu sijajen človek, nekoliko starejši od mene, ki me je včasih obiskal. Imel je jako rad visko in spominjam se, da sem včasih po cele popoldneve presedel v svojem brlogu, pil ž njim stanovitno kozarec za kozarcem, dokler ni bil nekoliko v rožicah in sem tudi jaz že čutil, da sem pil. Zakaj sem to storil? Ne vem; morda je bila to posledica nekdanjega šolanja, vežbanja nekdanjih dni in noči, v popivanju z možmi, v navadah pri pitju in med divci.

Tu pa tam se je tudi pripetilo, da sem se zanašaje na dolgo vajo in na nesrečno samozaupanje spustil z možaki v tekmovanje v popivanju. Seveda je bilo to na pustolovskih potih po raznih krajih sveta in je šlo za ponos. Čuden moški ponos, ki zavede človeka v popivanje z drugimi, samo da jim pokaže, da ima prav tako močno glavo kot

Meglono jutro. Sentjakobska cerkev v Ljubljani.
(Fot. Fr. Krašovec.)

oni. Ampak ta čudni moški ponos in teorija! Je dejstvo. Tako na primer me je neka divja klapa revolucionarjev kot častnega gosta povabila na zabavo s pivom. To je bilo edino strokovnjaško pitje piva, ki sem se ga kedaj udeležil. Ko sem povabilo sprejel, nisem pravzaprav vedel, zakaj gre. Mislil sem si, da se bo divje in visoko govorilo, da utegnejo nekateri več piti kot bi smeli, jaz pa da hočem piti po pameti. Vse pa je kazalo, da so bile te pivske prireditve tem nadutim mladim ljudem samo zabava, s katero so si preganjali puščobo življenja, norčevaje se iz onih, ki so bili boljši od njih. Kakor sem pozneje izvedel, so bili prejšnjega častnega gosta, krasnega mladega radikala, ki ni bil vajen pitja, docela opijanili.

Ko sem bil med njimi in se mi je zasvetilo, zakaj gre, je zrastle v meni moj čudni moški ponos. Že pokažem tem mladim lopovom! Jim že pokažem, kdo je kaj in koliko je koga, kdo ima glavo in želodec, kdo se zna najbolj poživiniti in se mu najmanj pozna. Ti mlekozobi mladiči bodo mene prepili!

Iz tega se razvidi, da je šlo za preizkušnjo v vztrajnosti in noben možak se ne da rad prekositi od drugega. Fej! Bil je ležák. Vajen sem bil boljšega. Že leta in leta nisem pil te vrste piva, kadar sem ga pa pil, sem ga z možaki, in zdelo se mi je, da tem paglavcem lahko nekoliko pokažem, kako se pivo pije. In pitje se je pričelo in jaz sem moral piti z najboljšimi pivci. Nekateri med njimi so smeli zaostati, častnemu gostu pa ni bilo dovoljeno zaostajati.

Vse moje trde, pri brleči luči prebite noči, vse knjige, ki sem jih prečital, vsa modrost, ki sem jo nabral, vse se je razpršilo spricho opice in figra v meni, ki sta prilezla iz prepada dednosti, po prapradedno borbena in sirova, prepolna strastne moči in želje, da bi po živinsko prekosila živino v človeku.

In ko je bila prireditvev končana, sem še vedno stal na nogah in sem hodil pokonci brez opotekanja — kar se o nekaterih mojih gostiteljih ni moglo reči. Posebno se spominjam enega, ki je stal na vogalu ulice in so ga zalivale solze od togote, ko je opozarjal na mojo treznost. Niti sanjalo se mu ni o železnem, od dolge vežbe privajenem prijemu, s katerim sem v svojih vrtoglavih možganih obdržal zavest, obvladal svoje mišice in slabosti, ohranil svoj glas gladek in voljan, misli pa logične in dosledne. Da, in pri vsem tem sem se sam pri sebi režal. Pri tem popivanju me niso bili deli v žakelj. In radi tega junaškega dejanja sem bil ponosen sam nase. Primaruha, še vedno sem ponosen, tako čudno je človek ustvarjen.

Ampak drugo jutro nisem napisal svojih tisoč besedi. Bil sem bolan, zastrupljen. Ta dan je bil silno reven. Popoldne sem moral imeti javen govor. Imel sem ga in prepričan sem, da je bil vprav tako slab kakor sem bil jaz. Nekateri mojih gostiteljev so zasedli prve vrste, da bi videli na meni kake posledice prejšnje noči. Ne vem, kakšne znake so opazili, pač pa sem jaz opazil na njih znake in sem bil potolažen, ko sem videl, da so bili prav tako bolni kot sem bil jaz.

Nikdar več, sem prisegel. In nikdar več me niso zvalili v podobno popivanje. Kar se tega tiče, lahko povem, da je bilo to sploh moje poslednje popivanje. O, od takrat sem še zmerom pil, ampak bolj po pameti, bolj previdno in nikoli tekmovalje. Na tak način postane vajen pivec pivec iz navade.

Sedemindvajseto poglavje.

Nisem pa bil še pravi, da bi se prijel kralja Alkohola za pod pazduho. Čim starejši sem postal, čim večji je bil moj uspeh, čim več denarja sem zaslužil, čim širše je bilo moje svetovno obzorje, tem očitneje je kralj Alkohol posegal v moje

življenje. A še vedno nisva bila ožje znana, nego sva si samo pomežikovala. Pil sem radi družabnosti, kedar pa sem bil sam, nisem pil. Včasih sem postal nekoliko dobre volje, toda take dobre volje sem imel za pohlevno plačilo, ki sem ga plačal za družabnost.

Da pokažem, kako nezrel sem bil za kralja Alkohola, povem, da mi tisti čas, ko sem se pogrezal v blato obupa, niti v sanjah ni prišlo na misel, da bi se bil obrnil do kralja Alkohola za pomoč. Imel sem življenske križe in srčne križe, ki jih tukaj ne pripovedujem nikjer. Toda združeni ž njimi so bili duševni križi, ki resnično spadajo semkaj.

Kar sem izkusil, ni bilo nič nenavadnega. Pecal sem se preveč s pozitivno znanostjo in živel preveč pozitivno življenje. V svoji mladostni gorečnosti pa sem bil napravil tisti stari pogrešek, da sem preveč brezobzirno zasledoval resnico. Strgal sem kopreno z nje in kar sem videl, je bilo zame prestrašno, da bi mogel vzdržati. Na kratko povedano, izgubil sem vso svojo lepo vero precej v vse razen v človeštvo, človeštvo pa, ki sem ohranil vero vanj, je bilo prav zares človeško.

Ta dolga bolezen pesimizma je predobro znana nam vsem, da bi podrobno govoril o nji. Zadostuje naj, da povem, da je bila pri meni jako huda. Hladnokrvno kakor kak grški modrijan sem mislil na samomor. Žal mi je bilo samo radi tistih, ki so bili preveč neposredno odvisni od mene glede živeža in strehe, da bi zapustil življenje.

One stvari, za katere sem se boril in žgal ponoči luč, so me razočarale. Uspeh — zaničeval sem ga. Priznanje — to je bil mrtev pepel. Družba, moški in ženske, nad druhaljo morske obale in sprednjega kastela — prebledel sem spricho njene brezsrčne duševne povprečnosti. Ženska ljubezen — kakor vse ostalo. Denar — spati sem mogel ob istem času samo v eni postelji, in kakšno vrednost je imel dohodek za sto jedilnic na dan, ko pa sem mogel jesti samo v eni?

Iz tega se lahko vidi, kako hudo sem bil bolan. Bil sem rojen borec. Stvari, za katere sem se boril, so se izkazale, da niso vredne borbe.

Po svoji dolgi bolezni sem pil še nadalje ob posebnih prilikah. Pil sem, kadar so drugi pili, s katerimi sem bil v družbi. Neopazno pa je moja potreba po alkoholu dobila določno obliko in začela naraščati. Pa to ni bila telesna potreba. Boksal sem se, plaval, jadral, jezdil, živel prezdruvo življenje na prostem ter srečno in častno prestal preiskave zavarovalnih zdravnikov. Po svojem izvoru je bila ta potreba po alkoholu, ako sedaj gledam nazaj, duševna potreba, potreba živcev, potreba po razvedritvi. Kako naj to pojasnim?

Kitajske štacunice na cesti.

Bilo je nekako takole. Fiziologično, s stališča ust in želodca, mi je bil alkohol zoprni kakor vedno. Imel ni nič boljšega okusa kot pivo takrat, ko mi je bilo pet let, ali grenko vino takrat, ko sem štel sedem let. Kedar sem bil sam in sem pisal ali studiral, nisem čutil nobene potrebe po njem. Toda — postajal sem star ali moder ali oboje, ali pa starikav, kakor kdo hoče. Kedar sem bil v družbi, sem imel vedno manj veselja in manj zanimanja do tega, kar se je govorilo in delalo. Nekoč dobre šale in burke se mi niso zdele več dosti vredne; mučno mi je bilo poslušati neslanosti in gluposti žensk ter samovšečno ter domišljavo besedičenje napol zrelih možictev. To je kazni, ki jo človek plača za pretirano prebiranje knjig, ali pa zato, ker je sam bedak. V mojem primeru je brez pomena, kakšna je bila moja čemernost. Čemernost sama je bila dejstvo. In jaz sem bil v stanju tega dejstva. Meni je ginilo življenje in svetloba in radost občevarjanja z ljudmi.

Povzdignil sem se bil previsoko med zvezde ali pa sem nemara pretrdno spal. Toda jaz nisem bil histeričen, niti kakorkoli preveč izdelan. Žila mi je pravilno bila. Moje srce je bilo zavarovalniškim zdravnikom čudo izbornega zdravja. Moja pljuča so jih spravila v navdušenje. Vsak dan sem napisal po tisoč besedi. Bil sem do pičice natančen v preresetavanju življenskih zadev, ki mi jih je naklonila usoda. Z radostjo in veseljem sem se telesno vežbal. Ponoči sem spal kot dete. Ampak —

Čim sem prišel v družbo, sem postal otožen in pretakal duševne solze. Nisem se mogel smejati

svečanemu govorančenju mož, ki sem jih imel za znamenite osle, niti se nisem mogel ne smejati ne udeležiti se s svojo nekdanjo veselo zbadljivostjo preprostega, plitvega čebljanja žensk.

In jaz nisem bil pesimist. Prisegam, da nisem bil pesimist. Bil sem samo naveličan vsega tega. Prepogostokrat sem videl isto igro, prepogostokrat sem poslušal iste pesmi in iste dovtype.

In sedaj prihajam polagoma do jedra. Kdo naj pomaga človeku prenašati to igro družabnega občevarjanja, kadar je ves mamljivi čar izginil? Kralj Alkohol. Ta večni potrpežljivec je čakal nad četrto stoletja name, da v potrebi iztegnem svojo roko proti njemu. Njegove tisočere zvijače so se izponesle ob moji čvrstosti in sreči, toda on je imel še več zvijač v svoji malhi. En cocktail ali dva ali več, sem spoznal, so me odobrili za gluposti glupih ljudi. En cocktail ali dva pred obedom sta me pripravila, da sem se iz vsega srca smejal stvarim, ki že zdavnaj niso bile več smešne. Cocktail je bil izpodbuda in dražilo za mojega upehanega in naveličanega duha. Dramil je v meni smeh in petje in razvnel moj domišljivo, tako da sem se lahko smejal in pel in govoril gluposti z najživahnejšimi v družbi, ali pa klatil neslanosti z ognjem in navdušenjem, da so bili zadovoljni vsi samovšečni povprečniki, ki niso znali drugače govoriti.

Brez cocktaila slab družabnik — sem z enim cocktailom postal najboljši. Z njim sem prišel do lažne dobre volje in se povzpел do veselosti. In to se je pričelo tako neopazno, da se meni, sta-

remu dobremu prijatelju kralja Alkohola, niti sanjalo ni, kam me vede. Začel sem hrepeneti po godbi in vinu; kmalu sem imel hrepeneti po blaznejši godbi in po še več vina.

Šele sedaj, ko se oziram nazaj v tiste čase, vidim, kako je moje poželenje skoraj neopazno raslo. Bili so rahli migljaji, za katere se nisem zmenil, neznatne malenkosti, ki jih nisem opazil, majhni dogodljaji, čijih važnosti nisem doumel.

Tako na primer sem imel nekaj let navado, da sem vsako zimo po šest do osem tednov križaril po zalivu San Francisko. Moja močna jahta »Spray« je imela udobno kabino in ognjišče na oglje. Mlad Koreanec je opravljal kuho in po navadi sem vzel s seboj prijatelja, dva, da bi z menoj vred uživala križarjenje. S seboj sem vzel tudi pisalni stroj in sem vsak dan napisal svojih fisoč besedi. Na vožnji, ki jo imam v mislih, sta se vozila z menoj Cloudesley in Toddy. To je bila Toddyjeva prva vožnja. Na prejšnjih vožnjah je Cloudesley najraši pil pivo, zato sem skrbel, da bi bila jahta vedno založena s pivom, in tudi jaz sem pil pivo ž njim.

Na tem križarjenju pa je bil položaj drugačen. Prijatelj Toddy je dobil ta zdevak radi svoje hudičeve spretnosti v varjenju toddy-jev (toddy, izg. todí, je neka vrsta sladkega močnega groga; grog je pijača iz ruža, cukra in gorke vode). Zato sem vzel s seboj dve galoni (galona = 4,5 l) viske. O,

še nektéro galono sem kupil, kajti s Cloudesleyjem sva se navadila na neki vroč toddy, ki je imel zares nebeški okus, ko je tekel po grlu, in je prinesel največjo dobro voljo, ki se da misliti.

Te toddyje sem imel rad. Čakal sem čedalje bolj komaj, kdaj bodo gotovi. Pili smo jih redno: enega pred zajtrkom, enega pred kosilom, enega pred večerjo in naposled še enega, ko smo šli spat. Opila se nisva nikoli. Povem pa, da smo bili po štirikrat na dan prav židane volje. In ko je bil Toddy sredi križarjenja poklican po opravkih nazaj v San Francisko, sva s Cloudesleyjem skrbela za to, da nam je mladi Koreanec mešal toddyje natančno po njegovem predpisu. Ampak tako je bilo samo na ladji. Ko sem bil zopet na suhem, doma v svoji hiši, nisem pil te pijače ne pred zajtrkom za predramo, ne, preden sem legel spat, za zaspancec. In od takrat nisem nikdar več pil vročih toddyjev in tega je že precej let. Toda glavno je, da sem imel te toddyje rad. Veselo razpoloženje, ki so ga vzbudili, je bilo čudovito. Bili so zgovorni spreobračevalci h kralju Alkoholu v svoji neznatni lokavosti. Ščegetaje so vzbujali nekaj, čemur je bilo usojeno, da vzraste v vsakdanje in smrtonosno poželenje. In jaz tega nisem vedel, niti sanjalo se mi ni o tem — meni, ki sem leta in leta živel s kraljem Alkoholom in se posmehoval vsem njegovim brezuspešnim poskusom, da bi me pridobil.

(Dalje prihodnjič.)

P I S A N O P O L J E

PRIZORI IZ KITAJSKEGA ŽIVLJENJA.

ALBIN ZALAZNIK.

3. Straža z neobičajnim orožjem.

Evropski potopisci, ki so v onih prvih letih po kitajskem prevratu prepotovali deželo, nam pripovedujejo v svojih poročilih vse polno podrobnosti o ondošnjih razmerah. Iz teh poročil bomo spoznali, kakšna je Kitajska dandanes; kajti večina tega, kar so videli potniki pred 15 ali 16 leti, velja tamkaj še danes. Stoletne naprave milijonskega naroda ne izginejo tako naglo, kakor bi kopnel sneg.

Znano je, da je Kitajska bila in je deloma še obdana z ogromnim zidom in je bila zaprta tujcu, da si je le s težavo priboril dohod v to skrivnostno deželo.

Mnoga kitajska mesta, zlasti mesta v notranjosti dežele, pa obdaja še danes obzidje, kakršno je bilo pri nas običajno v srednjem veku. Ponekod v Evropi se je to ohranilo do današnjega dne, toda take ostanke smatramo le za častljivo starino. Tudi je novodobni promet s svojimi širokimi cestami tako obzidje povsod

že razdrobil in razčlenil na niz med seboj ločenih delov. Drugače je na Kitajskem. Promet, ki valovi iz mesta na deželo in obratno, se mora zadovoljevati z maloštevilnimi starokopitnimi vrati, ki jih stražijo celò ponoči, ko so za javnost zaprta. Morda se je med tem to ali ono mesto že povzpelo do kake modernejše prenove. Odveč bi pa bilo misliti, da so v tem pogledu nastopile splošno spremembe. Že radi roparstva, ki je na Kitajskem bujno razvito, niso in ne bodo meščani obzidja radi žrtvovali.

Če je kdo leta 1912 ali 1913 stopil skozi mestna vrata, je moral na vsak način mimo stražnice. To je bil prvi pozdrav, s katerim ga je sprejelo mesto. Peterobarvni prapor mlade republike je vsakomur javljal, v čigavem imenu se vrši služba. Na prvi pogled se ti je morebiti zdelo, da je služba bolj odveč. Kajti kako po vsakdanje so hiteli ljudje mimo! Vsak je bil zaverovan zgolj v svoje lasne zadeve, nihče ni kazal najmanjše sumljive namere. Vse skupaj je bila vzorna slika mirnega poslovnega življenja. Očividno si tudi straža ni delala posebnih skrbi. Vojaki so ali sedeli ali ležali v sobi in prepuščali uradno opravilo enemu samemu tovarišu. Le čudno, s kašnim orožjem so ga bili opemili: njegovo orožje so bile mogočne škarje, ki jih je vestno držal v rokah.

Nenadoma plane vojak v trumo kulijev ali kitajskih težakov, ki pravkar prihajajo pri temnih vratih. Ze je enega zgrabil. Hip nato mu strga z glave rufo in krasna kiša se prikaže. Za kito ga držeč, ga odтира na stražnico. Mož je menda mislil, da se bo, sključen pod ogromnim tovorom, pod katerim je skoroda izginil, neovirano lahko prikradel v mesto. Zmotil se je; oko postave ga je takoj spoznalo. Kuli milo stoka in javka, no, dosti časa mu ne pustijo. Ze zaškripljejo škarje — ena, dve, kiša se ne drži več glave! Revež se hitro sprijazni z usodo in samo to prosi stražo, naj mu odstriženo kito vsaj vrne. Dala bi se pač spraviti v denar. Pa zaman moleduje. Kiša ostane na stražnici, kjer se pridruži kakim desetim drugim, ki že visijo na žreblju kot plen tistega dneva. Njega pa, ki je bil še pravkar njen srečen lastnik, odslovijo s par sunki. Jezen odrine in daje, ko je v primerni razdalji, svojemu ogorčenju duška s krepkimi psovki.

Vojak ni ravnal iz nagajivosti. Ljudovlada, ki ga je postavila k mestnim vratom, mu je naročila, naj pazi na ljudi, ali so res izvršili njen najpogumnejši in za mnoge rojake najkrutejši ukaz: kite proč! Ko so kakih 270 let poprej zagospodovali nad kitajsko državo Mandžuri, tuji osvovitelji s severa, so novim podanikom zabičali, da morajo na sicer obriti glavi nositi kite. Kiša naj bi značila, da služijo podjarmljeni Kitajci svojim gospodarjem Mandžurom tako vdano »kakor konji voznikom«. Kiša (konjski rep!) je bila znak vdane pokorščine. Sčasoma so se Mandžuri, ki jih od vsega početka ni bilo Bog ve koliko, deloma pokitajčili. Kitajcem pa se je kljub tej premagi njihove narodnosti kiša tako priljubila, da jim je postala sveta narodna noša. Republika, ki je mandžursko dinastijo odstavila, seveda ni mogla trpeti teh vidnih sramotilnih znakov. Zato je začela republikanska vojska sriči osvobojenim državljanom kite nasilno, ko se mnogi kar niso mogli ločiti od te stare šege.

4. Potujoči sokač.

Srečate ga lahko kjerkoli. Vse svoje podjetje, to je štedilnik, posode in živila, nosi s seboj na bambusovi palici ter išče po ulicah kofička, kjer bi se lahko za par ur nastanil, da uveljavi svojo kuharsko umetnost. Ko najde prostor, ki se mu zdi prikladen, razpostavi svojo prtljago, zakuri ter se loti pripravljanja raznih jedi, o katerih ve, da gódiyo okusu njegovih rojakov. Zlasti velja to za neke vrste pašteto, ki jo Kitajci delajo iz mesa in različne zelenjave. Ze med kuho skuša mož z glasnim vpitjem vplivati na javnost, ki hrumi mimo njegove okrepčevalnice. S sladkimi besedami razodeva ljudem vse mogoče radosti, ki se skrivajo v njegovih loncih. Posebno pa postane živahen, ko je pašteto dokuhal. Tedaj stopi na ulico in začne ljudi kar osebno ogovarjati. Ob vljudnih ceremonijah jih vabi, naj blagovolijo priti k njemu na pokušnjo. Pripravljen bo celo, da te nazove za princa ali še bolj imeniito, samo da ga poslušáš in prisedeš. No, dostikrat ni niti treba tako goreče reklame. Ze tako mu gredo izdelki v denar in čez nekaj časa je vsa zaloga razprodana. Saj si še kuli rad privošči priboljšek, ako ima le še kak belič v žepu. Za odpadke pa se pulijo psi in prašiči, brez katerih si ne smeš misliti pristinega kitajskega mesta.

Marsikateri sokač zasluži sčasoma toliko, da mu ni treba več begati po svetu kot večnemu židu. Če postane žbog svojih kuharskih vrlin majhen kapitalist, si

Vrata skozi kitajski zid (za pešce in jahače).

najame v kaki hiši lokal ter si uredi stalno kuhinjo z večjim obratom. Tam kosiš, južinaš ali večerjaš že bolj po gosposko, namreč sedé. Kajne, ako te tedaj podjetni mojster počasti z blagodnečim naslovom »staročastiti princ« — ali mu ne boš dajal rajši prav nego prej, ko si prostaško jedel na cesti?

5. Zdravnik z javno prakso.

Tudi kitajski zdravnik domačega kova rad potuje ter prodaja rojakom ljubo zdravje po prometnih ulicah. Če pa ima že sokač svojo opremo, kaj šele zdravnik! Na trgu na primer, kjer se je utaboril, ga naletite sedečega in čakajočega sredi pravcate razstave steklenic, lončkov, vrečic, zelišč, kosti in raznobarvne druge šare. Marsikaj, kar je videti silno tajinstveno, služi seveda le za vabo. Če se kak bolnik odloči, da se mu zaupa v zdravljenje, se prične stvar z neizbežnim zagovarjanjem. Nato pripravi zdravnik iz bogve kakšnih zelišč in drugih tvarin ob ponovnih skrivnostnih zarotbah čudotvorno pijačo, ki jo svečano izpijeta oba. Po tem uvodu se lohita pravega lečenja, ki pa ni treba, da bi bilo nadvse stvarno. Večinoma se omejujejo javni zdravniki na določene načine zdravljenja, ki ostanejo kljub različnim boleznim isti. Če pa treba, izvršijo na očitnem trgu celo krvave operacije, ki bi jih ob sličnih okoliščinah nobena evropska policija ne trpela. Malo moti čudnega lečnika pri vseh teh opravljenih poulični dirindaj, malo ga motijo radovedneži, ki prodajajo zijala pred njegovim sanatorijem. Samo da ni čisto zastoj!

Evropski potovalci so pa tudi naleteli na cestne medicince, ki hranijo v svojih lekarnah učinkovite praške, koreninice in zelišča, kakor jih pri nas lekarne ne premorejo. Pravtako je gotovo, da so na Kitajskem cepili ljudi v obrambo proti kozam že v dobi, ko se našim prednikom o sličnih pripomočkih še niti sanjalo ni. Sama prazna prevara kitajsko zdravilstvo torej le ne bo.

6. Čistilec ušes.

Ne mislite, da gre za šalol Čiščenje, masiranje in draženje ušes je na Kitajskem docela naraven poklic, in oseba, ki ga vrši, se lahko ponaša, da je priljubljena in uvaževana. Gotova stvar je, da ne ostane mošnjiček možu nikdar popolnoma prazen, tem manj, ker se udeležuje obenem še kot brivec. Kajpada se tudi ta umetnik udeležuje povsem javno in smisel za sramežljivost mu je izmed vseh pojmov morda najbolj tuj. Kitajski državljani, ki želi postati deležen ušesne naslade, sede na nekak stolček, brivec si večje poišče iz skrinjice instrument, ki je podoben leseni žličici, in napoti gosta z vljudnim pritiskom roke, da nagne glavo ali na desno ali na levo. Nato mu jame z žličico brskati po sluhovodu. Ko je to v zadovoljnost gospoda gosta opravljeno, vzame paličico iz roženine, opremljeno na enem koncu z biserom, ter vrta z njo po ušesu. Sledi draženje z drugo paličico, ki ji je na koncu pritrjen nekak ostro brušen obroč iz medi. Že tedaj je brivčeva žrtev vsa blažena. Ti občutki pa se stopnjujejo, ko se oboroži operater s tenko iglo ter prične z njo po ubogem ušesu oprezno in počasi zbadati in šegetafi. Popolnejšega užitka si Kitajec ne more predstavljati. Opravek se konča s tem, da vtakne brivec v ušesno volnilno nekak čop iz svile ter ga po njej precej časa vrtili.

Vsakomur radi pritrjujemo, če izraža mnenje, da je to čiščenje ušes odvratna neumnost. Zaman pa boste kaj takega dokazovali povprečnemu Kitajcu. Tudi spoznanje, da je prav radi te razvade toliko naglušnosti po vsej deželi, še ni moglo ljudi spametovati.

7. Kitajka.

Kitajka je navadno srednje visoke postave, prej majhna kot velika. Najbolj značilen za Kitajko je topi nos, ki je večja posebnost zanjo kakor poševno rezane oči, ki je toliko govora o njih. Obraz je okrogel

in rumenkast. Meščanke so bolj belkaste, kmetice pa bolj rjavkaste. Kitajka je prav ponosna na zelo črne, trde, goste lase, ki vanje vpleta suhe rože. Take rože nosijo že majhne deklice. V Šantungu nosijo lase tako, da so zadaj zvite v voz, kakršno navado so imele nekoč Grkinje. Deklicam, pa tudi dečkom padajo lasje v gostih štrenah po čelu in sencih, del las je umetno in okusno zviti na filniku in šele pri ramah se pričinja krita, ki binglja po hrbtu. — Kitajke imajo tudi dolge uhane, zelo široke prstane, pasove raznih oblik, kjer so zaponke kačje glave ali kuščarice. Ta nakit je iz medi, srebra in malokdaj iz zlata. Mimo tega nosijo za pasom tudi bronasto ogledalce, ki ima zadaj prevrtan gumb z rdečo vrvico. To ogledalce obešajo ponoči nad posteljo in pravijo, da jih varuje pred zlim duhom in boleznijo. Če se ogledalce razbije, tedaj prefi nezgoda. Zapestnice so navadno iz ahata ali drugih dragih kamnov. Meščanke in kmetice se kaj radi lepiličijo po obrazu. Kitajka se oblači v kočemajko, ki ji sega nekako do kolen. Blago je raznovrstno kakor pri nas — od kafuna do svile. Pač pa je obleka prav zelo okrašena in polna nakita. Neveste imajo obleke, ki so vse posite s cveticami, posute z vezeninami raznih oblik zmajev, ptičev, pokrajini.

Kitajka nima krila. Oblečena je v nekako široko hlačnato oblačilo, ki ga ob gležnjih spodveže z barvastim ali s črnim trakom.

Otroške obleke in obleke za mladino so živih barv: rdeče, vijoličaste, zelene. Starejši ljudje nosijo črne, sive, temnorjave ali temnovijoličaste obleke. Stari in mladi pa imajo skoraj enako prirojene obleke. Bogate deklice so kakor metuljčki; kar blestijo se od okraskov.

Sleherna obleka ima pet gumbov, ki so iz sukna ali kovine. Sukneni gumbi so črni ali pa iz istega blaga kakor obleka. Kovinasti gumbi so grčasto okrogli, so tudi posrebreni ali pozlačeni in jih zapenjajo na poseben način. — Bogata Kitajka ima pet oblek.

Poleli — od junija do avgusta — je oblečena v m a b u, to je telovnik iz lahkega, tenkega blaga. Pred vročimi dnevi in za njimi nosi d a e n d i, to je obleka brez podloge. Ko postane hladno, vzame d j a d i, obleko s podlogo. Če je še bolj hladno, tedaj se obleče v m i e n d i, ki je obleka z gorko podlogo. V hudi zimi pa obleče p i - n g a u, to je kožuh. Kožuhi so obrnjeni na znotraj, zunaj je koža obšita z okraski, ob krajeh pa gleda kožuhovina ven. — Preprosti ljudje nimajo

Predmestna restavracija v Hongkongu.

Skupina kitajskih vladnih dijakov pred revolucijo (še s kitami).

teh peterih oblek, ker jih navadno ne zmorejo, in imajo le dvoje oblačil: poletno in zimsko.

Kitajske noše so prav lepe. Kratkih rokavov in golih vratov ne marajo. V tem pogledu so Kitajke prav čednostne in se jim stoji evropska noša. Posebno so jim zoprne naše ozke obleke in pravijo, da smo reve, ker moramo tako štediti z blagom. In zaman ji dopoveduješ, da je naša noša lepa.

Resnično, kdor je videl v sami Kitajski ali v muzejih te razkošne blagove in zlate vezenine, razne obeške in priveske iz laka, želvovine, porcelana, slonovine, bisernine itd., s katerimi se bogate Kitajke krasijo, bo priznal, da se jim zdijo naše obleke res neokusne, revne, brez vsakršnega umetniškega smisla. Bogate Kitajke so zmeraj razkošno in sijajno oblečene. Srečne so Kitajke v tem oziru, ker se prav nič ne zmenijo za modo. Kakor so se oblačili pradedje, tako se nosijo še dandanašnji.

Koliko truda in časa si prihranijo s tem, če pomislimo, da morajo Evropke razmišljati vsake tri mesece, kako bi se oblekle, da bi bile količkaj moderne!

Kitajke perejo obleke zunaj in jih mencajo po kamnu ali jih iztepajo s kolčki. Izpirajo jih z lugom iz pepela. Mila ne izdelujejo na Kitajskem. Kljub temu je perilo snežno belo. Tudi likalnika nimajo, pač pa nekako kovinasto posodo, ki je spodaj prav gladka in je polna žarečega oglja, kakor naš likalnik na oglje.

Preprosti narod si izdeluje obleke prav lastnoročno. Gospodinja nabira bombaževe glavice na polju, jih doma posuši na solncu, odpre glavice in jih iztrebi, da dobi bombaž, ki ga strga in razdeva na posebni svileni niti, ki je pritrjena na steni, potem prede nitke. Kolovrat je staroveški in je že iz pradavnih časov vedno ene in iste oblike. Potem dene nitke na statve, stikè blago in sešije iz njega obleke, nogavice in čevlje za vso družino. Tudi barvati zna vsaka gospodinja. — Pravtako zna vsaka Kitajka z dežele mleti žito, to opravlja vedno lastnoročno, kar je seveda prav zamudno in mučno. — Kitajke pripravljajo takele jedi: Imajo solato iz bambusa in lotosovih korenin, zelenjavo iz lilij, juho iz melon, sir iz fižola. Jedo tudi repo in seveda — riž, ki je ondi doma. Mimo tega imajo še druga jedila, ki so prav posebna in neprikladna za naše želodce in živce. Kitajka je prav dobra žena in gospodinja ter mati. Vsa živi le za dom in ne pozna plesov in drugih zabav in tudi ne sanjari. Ona nosi vso skrb in odgovornost za družinsko življenje, tako da jo večkrat slušata mož in tast. Vendar je velika žalost za družino, če se rodi dekletce. In še se dogaja, da novorojenčka ženskega spola nesejo na kraj, kjer revše umrje. Zlasti se to dogaja pri revnih družinah. Sicer pa živi kitajska družina povsem zase.

DESETLETNICA SLOVENSKE UNIVERZE.

Od 9. do 16. junija je praznovalo slovensko vseučilišče pomembno svečanost: spomin desetletnega obstoja naše univerze. Res da je bil ta spomin praznovan zunanje le v naši beli prestolici Slovenije, toda praznovala so ga, ali vsaj praznovati bi ga morala prav vsa slovenska srca, ki so v združeni Sloveniji in ki so po vsem svetu izven nje. Univerza za narod je to, kar je srce za telo. Iz srca polje vsa kri po telesu, ga hrani, oživlja, mu daje rast in razvoj. Narod, ki nima še lastne univerze, je lahko res narod; toda v pomenu, kakor ga smatramo v družini kulturnih narodov, bi narod brez univerze ne bil še cel, ne še toliko popoln, da bi mogel spodobno v zbor drugih izobraženih narodov. To je čutil naš narod prav odtlej, ko se je začel zavedati svoje narodnosti, svoje slovenskosti, svojega posebnega izraza in obraza med drugimi narodi sobrati. Tega so se zavedali tudi vsi oni, ki jim je bil naš narod napoti, ki so želeli, da bi ga ne bilo, in ker so čutili, da je, da bi izginil. Zaradi tega je trajala vroča borba v političnem življenju eno stoletje — za in proti slovenski univerzi. Ponudili in dali so nam reven drobec univerze, toda ne doma, v Gradcu, pa še tega so čimprej spet umeknili. Naši učeni možje so uspešno in ugledno delovali po drugih univerzah, ker jih domovina ni mogla sprejeti, jim ni mogla nuditi vseučiliške stolice, odkoder bi svojim po svoje delili duševne hrane. Šele groza svetovne vojne je morala dokazati, da Slovenci tudi živé, da imajo svojo kulturo in imajo tudi možé, ki so sposobni, da dosedanje pridobitve večajo, množé in delé med svoje. Kakor evangelij pravičnosti je zvenel klic iz Ljubljane, da nam je narodna država dala vseučilišče, da je to pravico podpisal regent Aleksander, ki je po desetih letih dovolil, da naša univerza nosi njegovo ime. Tedaj so se izkazali vsi brez izjeme, da jih tujina, ki je nudila mnogim vse več kot jim more nuditi domovina, ni navezala nase. Srce jim je bilo doma in šli so brez oklevanja za klicem domovine in začeli s trdim delom orati ledino naše univerze. Le ta brezprimerna nesebičnost naših najboljših ljudi je omogočila, da se je vseučilišče v desetih letih razvilo in se utemeljilo tako, kakor ga razodevajo uspehi njegovega desetletnega dela. V desetih letih nas je vprav po univerzi svet bolje spoznal nego prej v stoletjih. Sedaj smo cel narod. Doma imamo ognjišče vede in znanosti, doma srce, ki polje kri izobrazbe po vsem narodu. Doma mater, ki vzgaja naraščaj izobražencev za delo med narodom in za delo za narod. Možje z naše univerze so ustvarili že dela, ki ve zanjé ves učeni svet, znanstvene knjige, ki jih časté stolice Berlina, Pariza in Londona. Univerza nam je dala Frančiškovo cerkev v Šiški, monument, ki ga občuduje vsak tujec, univerza biser notranjščine v Trgovski zbornici, o kateri se je izrazil Anglež: Take lepote vam ne morem pokazati v Londonu. Zato se ves narod po pravici veseli, da so pretekla težka leta začetkov, pretekla tako uspešno in častno in je ponosen na svoj vrh izobrazbe, na katerega zre z živim upanjem in z željo: Rasti, rasti!

F. S. F.

NOVE KNJIGE.

Ivan Cankar: Zbrani spisi. IX. zvezek. Uvod in opomba napisal Izidor Cankar. Izdala in založila Nova Založba v Ljubljani, 1929. Str. XVI + 350. Cena broš. izvodu 68 Din, v platno vez. 80 Din, v celo platno vez. 86 Din, v usnje vez. 110 Din. — Izšel je nov zvezek Cankarja, deveti po številu. Vedno jasneje se odkriva njegov umelnostni lik, z vsakim zvezkom pridobiva novih značilnih potez. Pa ne samo njegovo čisto umetnostno lice, tudi njegovo človeško stališče v sredi ljudstva, ki ga ni umelo, se nam prikazuje vse bolj in bolj razumljivo in dosledno. K temu pomorejo predvsem urednikove opazke, ki na podlagi pisanega tolmači Cankarjevo življenje, katero mu spet služi za razrešitev njegovega umetništva. — Zbrana so v tej knjigi tri dela, napisana med letoma 1904 in 1906: V mesečini, Martin Kačur, Nina in novelica Iz Ottakringa v Oberhollabrunn, ki je pa kasnejšega datuma. Vsem je nekako skupno ozadje umetnikovo tedanje stremenje, ustvariti si lasten dom. Sreča prve velike nade, ki ga je oplodila, da je napisal himno optimizma, svoj veliki credo v »Križu na gori«, se je kmalu umeknila bridkemu razočaranju. Spoznal je le prekmalu, da zanj ni sreče, da so bile vse le lepe, pisane in predrzno smeje sanje. Tako so ta dela, ki jih vsebuje knjiga, dobila — kakor pravi urednik — svoj »rdeči žig osebnega upanja in trpljenja«. Tega slednjega še prav posebno. Ni čuda, da je njegova jedka satira, ki se je porodila iz razžaljane in prevarane vere in ljubezni, odbijala. Zanimivo je, kaj je sodil o povesti »V mesečini« — da vzamemo le en primer — kritik E. Lampé, ki mu ni mogoče odreči globokega umevanja. Zapisal je tam značilne stavke: »Cankar se je navadil, da gleda življenje samo skozi eno prizmo. Strašno zanikarno in obžalovanja vredno se mu zdi to življenje, in najbolj zanikarni so oni, ki mislijo, da je na svetu še kaj pohujšljivega. Zlodej je edini pametni in upoštevanja vredni človek na svetu, in njemu se približujejo v dostojanstvu bolj ali manj potepuhi in lumpje, ki globoko zaničujejo vsakega dostojnega poštenjaka, ki nima luknje v rokavu ali ki celó misli, da mora skrbeti za hišo in družino... Ob Kačurju spet je kritika našla, da se je Cankar, ta nihilist, ki je nekaj bruhal v »Knjigi za lahkomišelné ljudi« neukročeno sovraštvo do morale in do vsega obstoječega reda, le toliko izpremenil, da je postal iz revolucionarca ciničen skeptik. — Vsa moč Cankarjeva tiči v njegovem sarkazmu. Tu je nedosežen, in v Martinu Kačurju se je povzpел do viška duhovite ironije.« To so sodobniki dobro, oziroma sploh le to so opazili — kar se je skrivalo za ironijo, satiro, za sarkazmom, tega niso povečini niti zaslutili. Kvečjemu še jezik in slog sta našla pohvalne besede, pa vse s pridržkom neke užaljene moralne vzvišenosti. »Pač pa utegne prispevati ta filozofija k površnemu razumevanju življenja, ima poleg tega vso sposobnost, da vceplja lahkomišelnemu čitatelju nekako apatijo in malodušnost...« je ugotovil kritik ob »Nini« in njenem, vsem neumljivem pesimizmu. — Novelo »Iz Ottakringa v Oberhollabrunn«, ki doslej še ni bila nikjer objavljena, je Cankar napisal leta 1911 na Rožniku, dogodek, ki jej je dal vsebino, pa spada v leta, v katerih so nastali ostali trije spisi v tej knjigi. Zato jo je urednik sprejel v ta zvezek, katerega nekako tudi vsebinski

izpopolnjuje in zaključuje. Nalašč sem navedel nekaj sodb o Cankarju iz dobe, ko so ta dela prvič izhajala. Ocene pričajo, koliko je bil Cankar pred čitajočim občinstvom. Le-to je občutilo pekoče udarce, ni pa doumelo, zakaj in čemu pada bič. Danes se nihče več ne zgraža ob tem, danes ga umé vsak zrel človek. Je res, da za nezrele tako čtivo ni. Ob uvodu pa se bo marsikomu kar mimogrede znašel ključ do umevanja v rokah. — Nova založba vrši zelo važno kulturno delo z izdajanjem tega našega največjega pisatelja. Žal, da ga mnogo fistih Slovencev, ki bi ga najlaže imeli, zaradi brezbriznosti še nimajo v svojih knjižnicah. Vemo za število izvodov, ki se prodajo od vsakega zvezka. Premajhno, zelo premajhno je! Če opomnimo, da je izšel zadnji zvezek v krasni, celoplatneni vezavi, za katero je narisal vzorec prof. J. Plečnik, lahko trdimo, da je in bo za vsako domačo knjižnico zbor vsega Cankarja vsebinsko in oblikovno zares prava odličnost. Kdor ga nima, naj ga naroči. Nova založba ga daje tudi na obroke.

—a.
Kapelški punt. Zgodovinska povest. Spisal dr. O. Haunig. V Celovcu, 1928. — Navadno smo vajeni puntov zoper graščake ali turške vojne. V pričujoči knjigi pa nam pisatelj popisuje upor koroških kmetov zoper naredbe cesarja Jožefa II. (ki so zapovedovale n. pr. koliko sveč sme goreti pri maši v cerkvi, koliko slik sme biti itd.). Vsa povest je preprosto in zanimivo podana in si utegne osvojiti večino bralcev. Je tudi zgodovinsko poučna in v prvi vrsti namenjena koroškim Slovincem. Priporočamo!

Tm.
»**Obitelj**«. Lani za božič je začel izhajati v Zagrebu nov, bogato ilustriran družinski tednik »Obitelj«. Po-budo mu je dala naša slovenska Mladika, in res moramo čestitati bratom Hrvatom ob lepem uspehu Jeronimske družbe, ki tednik izdaja. — V prvi številki si je »Obitelj« začrtala program: »Širiti moralo in prosveto v hrvatskih družinah, obnoviti krščanskega družinskega duhá, jih ogreli za vse sveto in plemenito in čuvati, svetovati in buditi katoliško zavest v hrvaških družinah.« In ta svoj program »Obitelj« sedaj tudi zvesto izpolnjuje. »Obitelj« je v prvi vrsti literarno-ilustriran družinski list in prinaša prispevke samih znanih hrvaških katoliških pisateljev. »U pandžama lava« (V levovih krempljih) je zgodovinski roman Deželića st., v katerem plodoviti pisatelj živahno in toplo riše boje hrvaških kraljev z benečansko republiko. Poleg tega glavnega romana izhaja prevod L'Ermitovega romana »Kako sem ubila svoje dete«; L'Ermité, župnik v Parizu, je znan socialen pisatelj, in tudi ta roman ima vse njegove vrline. Dalje ima vsaka številka še kako izvirno ali prevedeno črtico in tudi pesem. Posebna rubrika je še »Iz domovine«, »Iz svijeta«, kjer prinaša vesti iz življenja doma in v tujini. Urednik dr. Josip Andrić piše o književnosti, o gledališču, kinu in radiu. »Obitelj« prinaša članke o gospodarstvu in gospodinjstvu, o modi, zdravju in tehniki, ima poseben kotiček »Za dobro djecu« in na koncu za nameček in razvedrilo razne zanimivosti, šale in uganke z bogatimi nagradami. Nekaj izredno posrečenega so »Sveci u slikama«, t. j. koledar za vsak mesec; kratko oznako vsakega svetnika piše dr. Deželić mlajši, slika pa znana umetnica Zdenka Sertić. List prinaša tudi mnogo slik, posebno zanimive so slike narodnih noš, katerih je izšlo že okoli sto. — Že nad šestdeset let vrši važno prosvetno delo Jeronimska družba, ki nalik naši Mohorjevi pošilja vsako leto lepo število knjig

med narod in je prevzela tudi založbo »Obitelji«. Na ta način so se hrvatski katoličani najbolj uspešno ustavili židovski plaži in niso ostali le pri praznih protestnih izjavah po časopisih kot pri nas. Kako prav je prišla »Obitelj«, najbolj priča dejstvo, da si je že v prvih mesecih svojega obstoja pridobila nad 15 tisoč naročnikov, kar v današnjih časih gotovo ni malenkost. — »Obitelj« vsem najtopleje priporočam. Kdor želi brati lahko in dobro hrvaško čtivo, naj se naroči. Izhaja vsako nedeljo in stane za 3 mesece 25 Din (za jeronimske člane le 20 Din), naroča se v Zagrebu, trg kralja Tomislava 20. Joža Gregorič.

NAŠE SLIKE.

Fromentin: Alžirski sokolarji. Lov s sokoli, ki je bil v davnih časih razširjen po vsej Evropi kot posebno odlična zabava plemenitašev, se je v severni Afriki, posebno v Maroku in Alžiru, ohranil do naših dni. Nekdaj je imel vsak veljak po več sokolarjev, ki so vzgajali sokole-lovce za lov na čaplje in druge ptice, pa tudi na manjše četveronožce. Sokoli so bili priučeni, da so na gospodarjev znak splavali v zrak in od tod poiskali žrtev, katero so nato prinesli gospodarju. — Naša slika kaže tak lovski prizor. Klečeča moža v ospredju ogledujeta plen, ki ga je bil sokol prinesel. Na fleh pred njima leži zajec, na njem dva sokola-lovca. Na konjih sedé drugi sokolarji, pripravljeni da osvobodé sokole, ki so z verižico priklenjeni za nožico. Eden, na belcu, že dviga roko, oblečeno v težko usnjeno rokavico, na kateri mu sedi velik sokol z razprostrtimi krili. Iz ozadja skalnate pokrajine prihajajo tovariši na konjih. — Eugène Fromentin-Dupeux je bil rojen leta 1820 v zapadno-francoskem mestu La Rochelle kot sin stare, ugledne meščanske družine. Doma so ga namenili za pravne studije, toda kmalu se je docela posvetil slikarstvu. Počovanje v severno Afriko je razvilo v njem vse slikarske zmožnosti. Pod žarečim alžirskim solncem se je njegov čut za barvo poplemenil do skrajnosti. Postal je odličen in zlahka mojster barvne harmonije. Slikal je nenavadne pokrajine, puščavo, senčne oaze in morje s palmami na bregu, vse oživljeno z ljudmi temne, rjave in črne polti. Znameniti so njegovi prizori iz arabskega življenja. Z njimi je Evropi tako rekoč šele umetnostno odkril Alžir. Fromentin pa ni bil le izvrsten slikar, bil je tudi globok in razumen umetnostni kritik. Njegova knjiga »Stari mojstri«, kjer popisuje vtise iz umetniskih zbirk, katere je obiskal na popotovanju po Belgiji in po Nizozemskem, je vedel in vzor sličnim spisom. Pisal je pa tudi leposlovna dela, in njegov roman, kjer popisuje lastno življenje, »Dominique«, mu je priboril sloves mojstrskega poznavalca jezika in nepozabno mesto v francoskem slovstvu. Umrl je kot član Francoske Akademije, v katero je bil sprejet zaradi svojih slovstvenih uspehov, češčen in slavljen kot slikar, v Parizu l. 1886. — Naša slika, ki visi v Louvreu, je bila naslikana leta 1863.

Stolnica sv. Vida v Pragi. Ko letos slavijo Čehi tisočletnico smrti sv. Vaclava, svojega velikega kneza, svetnika-mučenika, ki je pokopan v kapeli poleg stolnice sv. Vida, je prav, da si ogledamo vsaj na sliki veličastno stolnico sv. Vida. Ta mogočna stavba kraljuje nad vso Prago na hribcu Hradčani. Zelo je stara. Graditi jo je začel Karel IV. Stavnbi

mojster, ki je izdelal zanjo načrte in zidavo vodil, je bil Matija iz Arrasa. Stavba je gotška, tako lepa in popolna, da je lepše ni na slovanskih fleh. Cerkev obdaja venec dvanajstih kapel. Ima dva mogočna stolpa. Stolp, ki so ga začeli zidati leta 1400 je ostal nedokončan in so kesneje dozidali vrh in kar je prezanimo, ne več v gotškem slogu, marveč v baroku. Tik cerkve — z njo zvezana je prekrasna kapela sv. Vaclava. Vsa notranjščina se blesti od žlahtnih kamnov in od zlata. Na oltarju je kip sv. Vaclava iz kamna (glej sliko). Vsa kapela je poslikana na presno in je zares čudo bogastva in umetnin, je skrivnostni kotiček, kjer se ti zdi, da se odmakneš svetu in si postavljen v onostransko glorio. — V cerkvi sv. Vida je tudi grob sv. Janeza Nepomuka, ki je za spovedno molčečnost žrtvoval življenje v valovih Vltave. Njegov grob (krstal) je iz suhega srebra, tehta 2000 kg. Seveda je zob časa glodal v stoletjih tudi v tej stolnici. Zato se je osnoval že leta 1867 poseben odbor za dozidavo cerkve. To delo je med vojno prenehalo — a za tisočletnico je dokončano. Kakor vse gotške katedrale tudi ta ni bila dokončana. V letih dozidave so je dodelali skoro nad polovico. Oba stolpa spredaj sta čisto nova.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Pavle: Ti in jaz.

Midva greva po široki cesti
v množici brezimni,
svel pred nama je odprl v bolesi
neizmerni, silni.

Težki molk na dušo nama pada,
trd in pa brezupen.
Kdaj bo konec najinega pota,
množice cilj skupen?

Kako težka ura je molčanja,
kako težka pot je za neznanim...

Vidiš, vsebine ni nič. Vse priča, da si o podobnih stvarih bral. Da dobiš rimo, si zapisal verze brez pomena. Čemu: »Množice cilj skupen«? Ali pa povedati nisi mogel, kar in kakor bi rad.

Deseniška Adolorata. »Gore« in »Na življenja poti« samo pripovedujeta, vse premalo pa pojeta. Pa jezik je tako neboljen. Podobno v »Breza in ptica«:

Veje breza roč razteza, preje bela, zdaj ovela.	Ptica smela ji zapela: »Zbogom, breza, mrz me dreza.	Pojdem tjakaj, nič ne plakaj, v tuje kraje, gorke raje.«
--	---	---

Čutite, da je pesmica nerodna? Čemu naj bi breza ne plakala, če jo celo samoljubna ptica zapusti? Ali ovela breza ni več bela? Vidite, rima Vas je zavedla, da ste zapisali neresnico. Jezikovno ni lepo: »Proč razteza« ali: »Mrz me dreza«. Radi bi vedeli, kaj pomenijo v pesmi »črtrice«. Ta stvar je tako-le: E na črtica — bodisi sredi verza bodisi na koncu — loči različne misli. Je znamenje, da sledi nekaj čisto novega in ponajveč drugačnega, nepričakovanega. N. pr.:

»Glej, rezek mrz je zunaj — toplo je pri Tebi:
tako gorko utriplje ti srce.
Tema je zunaj — tebe luč obseva.« lfd.

(Aprilska Mladika, str. 138.)

Trije pomišljaj ali tri »črtice«, tudi tri pike vkup, pa značijo, da pesnik ali pisatelj ni vsega povedal, da mora bralec torej sam dopolniti. Zlasti so črtice na mestu tam, kjer se važna misel pravzaprav ne dá primerno povedati; zato jo pesnik samo pripravi in nakaže, da jo čitatelj sam lahko najde. Potem stoji taka znamenja često na koncu pesmi. Značijo i tu zamolčano misel ali še večkrat so znak, da se čustvo ob sklepu pesmi še ne umiri, temveč še dalje drhti in snuje. Za primer iz letošnje Mladike str. 147:

Kako sem čudno srečen in bogat!
Ah, vame sije zarja novih dni...
Dih rdečih rož iz belih vre dlani...
Ah, v meni se odpira skrit zaklad.

Tu je pesnik hotel s pičicami povedati, kako dobro mu dene zarja novih dni in dih rdečih rož. Dopolnili bi misel n. pr.: »Sladko mi je.« Sklep iste pesmi pravi:

In meni je tesnó, tako hudó,
da k tvojim dobrim nogam nem bi pal
in od lepót umrl, ki v me lijo...

Vidite, tu pičice hočejo povedati, kako neprestano lijo lepote v srce in je osrečujejo, vedno in vedno. (A povem tudi, da mnogi pišejo črtice in delajo pike iz navade in razvade. Mislijo, da je potem bolj imenitno. Ali pa, ker nobene misli nimajo, jih pa hočejo nadomestiti s črticami. Pa o tem molčiva, da se jim ne zameriva! Samo tako natančna ne bova pri čitavi ob takih pomišljajih.) Pravite, da ne veste, »kateri pesniki so moderni in kateri klasični«. Moderni so vsi dobri ali recimo priznani pesniki od Župančiča dalje, n. pr. Gradnik, Golar, Albrecht, Jerajeva, Sardenko, Lovrenčič, Kosovel, Vodnik, Vodušek itd. Klasični so najboljši pesniki od začetka našega slovstva do danes, n. pr.: Valentin Vodnik, Prešeren, Levstik, Jenko, Stritar, Medved, Gregorčič, Župančič, Kette i. dr. To so vzorni pesniki. — Stavljate še druga vprašanja, ki pa ne spadajo v pomenke. Morda pošljete svoj naslov.

St. Stojan. Pojete o ljubezni. Čustva dovolj, le pesmi je malo:

Tebi v slovo.

Sem ljubil Te goreče v srcu,
a svet se nama je rogal,
brutalno naju je napadal
in smešil naju ter zaničeval.
Razšla sva se.
Slovo je bilo hladno. Itd.

Dragi, to je pismo, ni pa še pesem! V teh verzih ni nobenih pesniških prvin. Preveč ste prozaični in — vsakdanji v svojih ljubezenskih verzih. Le »Ti in jaz« dokazuje, da niste brez zmisla za pesem:

... Je to ljubav? Mogoče!
A vendar čutim, da je iluzija.
Koč lepa melodija,
ki zdaleč čuje se, izgine brez sledu,
ostane samo bled odmev.

»Samota« je še najboljša:

... Polmrak, poln skrivnostne sence,
širi se krog mene.
Samcat, brez veselja —
upanje zamrlo je — brez nad
ždim za mizo vegasto, premišljam,
tiha žalost me teši.

Sodeč po teh verzih, mislim, da zna biti kaka sila v Vas. Prosim pa, studirajte, prej ko pišete, še mnogo mnogo o pesništvu! Začnite pri temeljih! Zglasite se spet čez čas!

Armida. Brali ste in odmev čtiva sta poslani pesmi.

Otožnost.

Kaj, duša, mi drhliš tako?
Zakaj, srce, tako nemirno biješ mi?
Zdi se, koč bi me težki okovi objemali
in bi napočila mi zadnja ura.
Pogum! Nikar ne obupaj, srce bolno!
Sovražnikom, ki skušajo te pogubiti,
kljubuj, koč ladja sred morjá
bori z mogočnim se viharjem.

Vsebina? Ritem? Izvirnost? Vidite, to ni pesem. Prva kritica ni nikjer utemeljena, primera na koncu druge ni prav izpeljana. Vem, da se boste mnogo izlikali, izobrazili in vzgojili ob slovstvenem čitavi, da bi pa sami mogli kaj dobrega napisati, ne morem prorokovati.

Zvonko. Ti si fant od fare. Sodiš se kar sam najbolje: »Saj vem, da nisem pesnik. Pa vendar — —« Prav imaš! Kadar te »prime«, piši! Za spomin na lep trenutek! Za javnost najbrž ne bo. A za vezilo znaš dobro povedati, zato za take prilike le pokaži ljudem svojo zmožnost! »Sestri k poročnemu dnevnu« n. pr. lepo poveš:

Slabo raste sadno drevce
brez vezi in brez opore,
v vetrovih in viharjih
kmalu klone, obnemore.
Težko je slabotni ženi
sami iti skoz življenje,
ako ni vezi, opore,
muči jo le skrb, trpljenje.
Našla, sestra, si oporo...
ko Te zveže z njo vez sveta,
mirno naj teko Ti lela!

Ker je to dobro vezilo, sem zapisal. Drugod si slabši. Zdrav!

PO OKROGLI ZEMLJI.

Deset milijonov biblij. Kako visoko cenijo sv. pismo ali biblijo protestantje! Preteklo leto je njihova Biblična družba razdelila okoli deset milijonov izvodov!

Beli kos! Redka stvar je bela vrana, a vendar se dobi. Lani pa so videli belega vrabca in belega kosa, ki je le na glavi imel nekaj črnih peres.

Ali se bomo kmalu peljali? Vožnja z aeroplanom iz Londona v Pariz stane v 2. razredu zdaj 3 funte 15 šilingov (1035 Din), z železnico in ladjo pa 2 funta 3 penije (554 Din). Pa se tudi iz Zagreba v Beograd lahko pelješ po zraku za 400 Din.

Prebivalstvo severnoameriške Unije šteje zdaj že nad 120 milijonov ljudi in je tam 5 mest, ki imajo po več ko 1 milijon prebivalcev.

Avstralski orač v petih letih. »Mladika« l. 1928 je na strani 396 opisala, kako preorje in obseje spreten orač s stroji v 14 dneh 300 juter ali 121 ha. Kako pa se mu ta trud obnaša? Nek drugi kmet piše takole: L. 1924 je zoral, posejal in požel 300 juter; pomagal mu je samo en hlapec s tem, da je vozil seme in superfosfat ter ju sipal v stroj. L. 1925 je isto delo opravil sam na 420 jutrih. L. 1926 je zoral in posejal s pomočjo enega hlapca 860 juter, pa je bilo tako suho leto, da žito na 300 jutrih ni vzkalilo in ga je moral sejati drugič; zajci pa so mu ga popasli na 400 jutrih. L. 1927 je obdelal 550 juter. L. 1928 je požel 510 juter in naredil praho na 300 jutrih, in to popolnoma sam. Uporabljal je vprego osmih konj in posejal dnevno 24 juter na prahi, stroj pa je obenem sejal in gnojil. Ko je žel, je stroj vleklo šest konj, odrezaval pa je

naenkrat red, ki je bila široka 8 čevljev ali 2:5 m ter ga s strojem sproli mlatil in čistil in spravljal v vreče; vročina ga je namreč že prej popolnoma posušila. Seveda pa ni delal po 8, ampak po 15 ur na dan!

Vnela misijonarka — pionirka. Miss Trotter, ki bi lahko postala ena največjih slikaric 19. stoletja, se je rajši posvetila misijonskemu delu v francoski koloniji Alžir v severni Afriki. Kot 16 letna deklica je prišla v Italijo skupaj s slovečim pisateljem in učenjakom Johnom Ruskinom, ki ji je prerokoval sijajno bodočnost. Po to je ni omamilo. Naselila se je l. 1888 z dvema prijateljicama blizu Alžira ter od tam delala na kamelah izlete med mohamedanske črnce po zelenicah velike puščave Sahare; tu je risala in slikala, obenem pa svobodnim sinovom narave oznanjala evangelij. Pisala je tudi brošure in časnike v angleškem in arabskem jeziku ter jih krasila s svojimi risbami in slikami. Mohamedancem so se njeni spisi tako zelo priljubili, da so jih prevedli celo v perzijski jezik. Ob svoji smrti je zapustila v svoji 300 let stari arabski hiši celo družbo, ki se je sešla iz Anglije, Francije in Amerike in bo njeno delo nadaljevala.

Vedno bolj hitimo. Človeški rod se je prej ko v 50 letih pomnožil za 500 milijonov ljudi, tako da šteje danes blizu 2000 milijonov ali 2 milijardi. Kruha pa je seveda tudi treba več, in z najslabšim še zadovoljni nismo. Zato pa hitimo in dirjamo, kdo bo prej in najbolj kos ujel. Neki londonski časopis primerja hitrost prometa takole: 1828: 1928: 2028 in pravi: L. 1828 poroča časopis Times (Tajmz = Časi), da je neki kočijaž vozil skozi London 8 milj (milja je 1609 m) ali 13 km na uro in ga zato ogorčeno ošteva; kam pridemo, če boš postavljaj ljudi v tako nevarnost! Danes l. 1928 je postavno dovoljena naglica 20 milj ali 32 km (seveda za avto), a se je nihče ne drži; aeroplani pa preletijo več ko desetkrat toliko na uro! S kakšno divjo hitrostjo bodo torej dirkali za koščkom kruha šele naši znanjci l. 2028!

Mrtvo morje, zakladnica kemikalij in njih izraba. Pisali so že večkrat, da ima Mrtvo morje v Palestini ogromne množine dragocenih kemičnih snovi, ki bi se dale koristno uporabiti, med drugim tudi snovi za izdelavo mila, stekla, barvil. Izkoriščati jih pa vendar še niso začeli. Zakaj? Anglija, ki ima mandat nad Palestino, noče koncesije dati angleški, ampak palestinski tvrdki. Kapitalistov se za to poganja cela vrsta. A zdaj kaže, da jo bo dobil Palestinec Novenejski.

Rdeči Indijanec. Bil je potomec dolge vrste glavarjev in se je imenoval Apanut. Rodil se je l. 1757 v državi Massachusetts severno od New Yorka, tedaj ko je bila Amerika še mlada. Hodil je v šolo kakor njegovi beli sošolci. Ko je dorastel, je pa izbruhnila borba za neodvisnost od Anglije (1775—1783) in vpisal se je v armado. Ni bil pa zastoj potomec glavarjev, kajti bil je rojen vojskovodja in ga je sam vodja upora George Washington (Džordž Uošingtn) nazival svojega prijatelja in mu podaril meč. Po vojski pa se je delo Apanutovo šele prav začelo. Bil je človek, ki ni poznal pokoja. Postavil si je za nalogo, da omili sovraštvo med rdečkožci in belci. Ustanovi torej naselbino za Indijance v državi New York, jo vlada in sodi. L. 1812 pa se napoti na zapad do Velikih jezer in kupi ob Mičigenskem jezeru 600 oralov sveta za novo indijansko naselbino, zgradi hišice in žago in kmetovanje se je začelo; tudi ni pozabil na cerkev in šolo. Radi so prihajali Indijanci pod njegovo oblast in ljubili svo-

jega glavarja. Umril je l. 1829, pa njegov grob ni pozabljen, dasi pozna danes mogočna Unija samo dvanajst grobov svojih velikih vojskovodij, ki so prelivali svojo kri za njeno svobodo.

Ali imajo poniji res slutnje? Mali konjički ali poniji, ki v premogovnikih vozijo vagončke, slutijo včasih nevarnost že vnaprej. Po nekem rovu vleče poni svoj vagonček, kar naenkrat pa se z vsemi štirimi upre in se ne gane niti za korak dalje. Voznik ga zastoj priganja in priganja, tu pa naenkrat s strašnim truščem zgrmi del oboka v rov, tik pred konjiča. — Drug tak poni pelje po rovu premog po precej strmem klancu navzdol. Za njim stopa gonjač in za rep se ga drži deček. Ne da bi vedela zakaj, konjiček zdirja. Gonjača in dečka je vrgel na tla in še preden sta se utegnili spraviti pokonci, ju je že zasul obok, ki se je zrušil nanju. Pa dečka je k sreči le neznažno ranilo, zato teče po ljudi, ki odkopljejo gonjača. Konjiček pa je ves prizor od nedaleč mirno opazoval.

Ali res samo Slovenec pije? V Angliji so l. 1928 popili alkohola za 288 milijonov funtov (82.200 milijonov dinarjev) in je en prebivalec potrošil za pijačo povprečno 6 in pol funta (1787 Din).

Samo ena bolnišnica v Londonu je lani porabila 235 km obvez! (Železnica od Ljubljane do Prevalj je dolga 231 km.)

Velikanski požar. Vročina in suša v Avstraliji je bila tako huda, da so ponekod nastali veliki požari. V Novem Južnem Walesu (Uelsu) je divjal požar preko hribov in dolin 80 km na široko. (Ta vročina je bila v Avstraliji, ko je bila pri nas letošnja huda zima.)

ZGodbica iz davnih dni o jezuru Nemi.

Ime jezera Nemi se že dobro leto izgovarja po vesoljnem svetu. Italija je namreč sklenila jezero osušiti in dvigniti ladjo, ki je na njegovem dnu. Leta 1896 so namreč odkrili, da je v jezeru potopljena krasna ladja, o kateri pravijo, da je razkošno opremljena galeja rimskega cesarja Kaligule (37—41 po Kr.). Velike črpalke na električni pogon delujejo že dolgo časa noč in dan in jezerska gladina se znižuje. Jezero Nemi (Lago di Nemi) leži 24 km jugovzhodno od Rima v Albanskih gorah, obrobjeno z lepimi gozdovi. Veliko ni, meri le 1:67 km² (Blejsko jezero 1:33 km²), največja globina znaša 34 m (Blejskega 30 m). Leta 1896 so galejo odkrili; vendar pa so zanjo vedeli že pred 400 leti in so potapljači že tedaj brskali po njej.

Bilo je leta 1535. Peč mož je prišlo na bregove jezera Nemi, da ga raziščejo, pa morda tudi odkrijejo tajno, ki se skriva na njegovem dnu. Dva izmed njih sta bila arhitekta, eden je slovel kot igravec na plunko, eden je bil slaven pevec, peti pa je bil čudak: imel je tako dolgo brado, da si jo je ob hladnih nočeh lahko ovijal okoli glave; pa čudna je bila tudi njegova iznajdba, namreč potapljaški zvon! Zvon je bil lesen, obtežen z železom, da ga je vleklo na dno, na vrhu pa je imel steklen kristal, skozi katerega naj bi potapljač ogledoval okolico. Imel pa je tudi pripravo, ki je v zvon dovajala zrak; kako — to je bila pa iznajditeljeva skrivnost, katere tudi knjiga ni smela razkriti, ki o dogodku poroča. Pisatelj je moral namreč potapljaču priseči, da iznajdbe ne bo opisal.

Petorica torej pride do jezera in potapljač se spravi takoj na delo. Zleze v zvon in vzame s seboj nekaj kruha in sira, da se pri napornem delu podpre. Spusti se v vodo, njegovi tovariši pa se usedejo na breg, držeč v rokah potapljačevo vrv in čakajo. Kake pol ure je šlo potapljaču vse po sreči. Bil je gotovo prvi človek, ki se je v zvonu spuščal na slavno galejo. Premišljal je, kaj bo pač odkril. Moral pa se je nekam zadeti, kajti kruh se mu je zdrobil in drobtine so splavale po vodi. Od tedaj je bil pa tudi njegov mir pri kraju. Jezero je namreč kar mrgolelo drobnih ribic, morda velikih za mezinec. Drobline so jih privabile in cele jate, po tisoč obenem, so priplavale od vseh strani in obkrožale potapljača. Zaganjale so se vanj in ga nemalo prestrašile. Ne bi se jih pa bal, ako jih ne bi stekleni kristal, ki ga je imel na glavi, silno povečal, da so bile ribice videti velike kot njegova roka! Vendar pa se ni dal kar tako zlepa odgnati,

saj je stal na mogočni rimski galeji. Ako torej udari s kladivom po ladji, bodo morda ribe zbežale. Res udari, tu pa se v njegovem zvonu nekaj pokvari, strašno ga zaboli glava in kri se mu ulije iz ušes in oči. Brž potegne za vrv in tovariši ga izvlečejo.

Silno se prestrašijo, ko ga zagledajo vsega krvavega, pa mož plane v jezero in si kmalu opomore. Usede se k tovarišem in razgovarjajo se. Doženo tudi njegovo prevaro s kristalom. Čudak pa bi ne bil čudak, ako bi se dal tako hitro ugnati. Zamaši si ušesa z bombažem, pusti svojo malico zunaj ter se znova potopi. Nad dve uri je šaril po galeji, si jo ogledal in premeril ter še večkrat prišel na dno. Kaj je našel na njej, pa ni povedal. Zvedeli in povedali nam bodo morda že letos, ko so jezero že toliko osušili, da se jambori galeje že vidijo! Brez dvoma bo to odkritje za zgodovino rimske plovbe zelo pomembno in taka starina pač edina te vrste na svetu.

D R U Ž I N A

ARTIČOKA IN KARDI.

Dve sorodni, pri nas skoro neznani zelenjadni rastlini sta to. Artičoke sicer prodajajo po večjih mestih, toda to so samo cvetni koški, ki jih uvažajo iz južnih krajev. Celotne rastline pa pri nas ni videti nikjer, ker ni v navadi, da bi jo gojili. Še manj znan je kardi ali karduna. Gojé ga tu in tam po vrtovih kot okrasno rastlino posamnico; kot zelenjad je pa še bolj redek nego artičoka.

Artičoka (lat. *Cynara scolymus*) in kardi (lat. *Cynara cardunculus*) spadata v botaniki h košarnicam ali kompozitam, in sicer k cevnicam, kakor travniški glavinec, plavica, bodik, razni osati, repinci in kompave. Obe sta trajnici, gojiti jih je moči pa tudi enoletno. V mladosti sta si obe rastlini tako podobni, da ju komaj ločimo. Zrasteta visoki do 1 m in še čez. Veliki listi so globoko narezani in bodičasti kakor osat ali kompava. So pa tudi sorte brez bodic. Za zimski mraz sta jako občulljivi. Naše zime ne preživita brez debele odeje. Zato ju gojé le bolj v toplih, južnih krajih. Vendar pa se dasta pridelovati tudi pri nas, ako ju čez zimo prav skrbno zavarujemo. Še laže je pa enoletno pridelovanje, ker ni treba imeti opravka z nadležnim in nezanesljivim prezimovanjem. Od artičoke uživamo mesnate spodnje dele lusk, ki zakrivajo razcvelje, in pa cvetno ležišče. Seveda je to bolj slasten oblizek nego jed za lačen želodec. Pri karduni pa uživajo mesnate peclje od listov, ko se prej pod slamnatim ovojem ubelijo.

Artičoka raste v vsaki vrtni, močno pognojeni, vlažni zemlji. Potrebuje jako mnogo gnoja in vode. Razmnožujemo jo z izrastki, ki poženejo vsako pomlad iz korenin starejših rastlin, ali pa s semenom, ako hočemo gojiti enoletno. Sejati je treba že pozimi (januarja) po dve zrnji v majhne lončke. Potem presajamo v vedno večje posode in sredi maja meseca na plano. Na navadno, 1-20 m široko gredo posadimo že odrasle sadike v eni sami vrsti po 1 m vsaksebi. Ko se razrastejo, pustimo vsaki samo po 3 vrhove, ostale pa porežemo. Čez poletje zemljo plevemo, rahljamo in močno zalivamo. Večkratno zalivanje z gnojnico jako pospešuje rast in razvoj cvetja.

Na doraslih rastlinah se začno proti jeseni kazati stebela s cvetnimi koški. Da se morejo čimbolje razviti, odstranimo vse stranske glavice, pustimo pa samo zgornje, ki so debele, ko so godne, kakor debelo jabolko. Cvetni koški so godni za kuhinjo, tik preden se jamejo razcvitati, vsekako prej nego se pokažejo obrobni cveti. Ko porežemo vse koške, moramo rastlino odkopati, izrezati steblo, ki je nosilo cvete, in ostalo rastlino zopet zagrniti z zemljo, sicer se utegne zgoditi, da zgnije ves grm.

Zanimivo bi bilo poskusiti tudi pri nas s prezimovanjem artičoke. V to svrhu v jeseni pred prvo slano vsako rastlino olrebimo, zunanje, velike liste porežimo, grm narahlo zvežimo in zagrnimo na visoko s sipko zemljo. Ko prilisne hujši mraz, poveznemo čez griček šop slame, kak zaboj ali kaj podobnega, kar obvaruje rastline mraza.

Če se pozimi za dalj časa zjuži, je treba odejo odstraniti, sicer rastline gnijejo, se uničijo in je ves trud zaman.

Kardi zahteva prav tako zemljo in nego kakor artičoke. Navadno ga goje enoletno iz semena, ki ga sejejo konec aprila kar na stalno mesto. Po sredi 1-20 m široke grede naredijo po 1 m narazen jamice, v katere položijo po 3 zrna. Če vzkali več zrn v eni jamici, pustijo rasti samo najlepšo rastlino, druge populijo. Čez leto je treba redno pleti, okopavati ter zalivati tudi z gnojnico. Na jesen, ko so rastline dorastle, jih začnejo beliti. V ta namen narahlo zvežejo o suhem vremenu vsak grm tri- ali štirikrat in zavijejo v slamo, kakor n. pr. zavijamo jablane, da jih ne more oglodati zajec. V treh tednih so ubeljeni. Peclji izgubé grenak okus in postanejo nežni. Belijo po potrebi, kakor n. pr. endivijo, ker se morajo ubeljene rastline uporabiti sproti, sicer zelo rade gnijejo (prav kakor endivija). Tudi pozimi lahko uživamo kardijeve peclje, ako pred mrazom vzamemo neubeljene rastline iz zemlje in jih prisipamo v kleti v pesek, kjer se ubelijo, ne da bi jih zavijali v slamo.

Kardijeve peclje pripravljajo za jed na razne načine. Najčešče se uporabljajo kakor beluš ali špargelj, praženo s sirovim maslom in podobno.

O ZAKONU.

R. C.

Vera v zakonu.

»Zakonsko življenje je zgrajeno ali na temeljih vere, ali pa je postavljeno le na pesek; če samo na pesek (brezverstva), ga vodé in viharji življenja izpodjedó in razrušijo. — Tega ne trdim, kakor da sem v službi katerekoli vere, marveč edinole zaradi resnice, ki mi jo je izpričalo življenje ob toliko srečnih in nesrečnih zakonih.« Takole piše o veri v zakonu univerzitetni profesor Häberlin, sloviti svetovalec zakoncem.

Zadnjič smo rekli, da je močna volja za vse dobro in močna ljubezen do skupnega občestvenega življenja tisto kladivo, ki kuje trdno zakonsko vez.

Toda — odkod pa močno voljo dobiti? Odkod pa ogenj, ki bi užgal gorečo ljubezen, tisto, ki ni iz »volje moža, ne iz volje žene«? Tu velja samo ena velika in skrivnostna resnica: »Po milosti božji sem to, kar sem.« Vse dobro, kar je v človeku, je dar božji. Iz nas samih se to ne rodi, mi sami moramo biti le sposobni sprejemalci teh božjih, nadzemskih dobrin: »milost božja v nas ne sme biti prazna.« Vsakemu je odmerjena zadostna opora. Če hočeš, iztegni svojo roko po njej.

Vsi vemo, da imamo voljo. Vemo pa, da je ta volja, recimo dobra volja, zelo, zelo šibka. Kdo tega ni skušil? Stokrat si obljubiš, da se ne boš jezil za prazen nič, pa se vseeno speš razjeziš. Zlo v nas, nagnjenje na slabo, na zlo tli brez nehanja kakor podpepelna žerjavica v človeku, ki se ob prvi priliki speš razživi in razžari v nas — in napake se vnovič ponavljajo. Kljub vsem tem napakam, recimo grehotam, pa je vendar možno, da smo načelno brez prestanka za dobro, da dobro priznamo in priznavamo — zlo pa obsojamo. Priznamo celo to, kar se nam često upira, za pravo in kljub odporu to tudi vršimo. Za spoznanje, kaj je prav in kaj ni prav, kaj je dobro in kaj je zlo, pa ne zadošča samo naša osebna sodba in razsodba, za to je treba višje, najvišje veljavnosti, autoritete, je treba božjih večnih postav. Spoznanje le-teh pa je iz vere in v veri — in nikjer drugod.

Vera se ne začneja tam, kjer veda neha, kjer umsko spoznanje umolkne. Ne, vera je res spoznanje, doživetje, občutenje — vse zaeno. Vera je to, da se človek izroči popolnoma in s trdnim načelom Bogu: iz vsega srca, iz vsake misli, iz vse moči; Bogu, ki je najvišja dobrotá in dobro. Veren človek izroči sebe in svoje življenje v božje roke. »Glej, dekla sem Gospodova«, molimo in nam zvoni vsak dan trikrat. V tem najpreprostejšem stavku Marijinem je vsa modrost in skrivnost vere. Ta izročitev v božje roke človeka utrja v dobrem. Ta »dekla sem — hlapec Gospodov sem« je studenec žive vode, ki ne usahne nikoli, je voda, ki teče v večno življenje. Ta zavest, da smo božji z vso svojo revščino vred, je kruh ob vsakdanji lakoti človeških src. Vera edina je, ki dá, da se je mogoče sebi odreči in se vdati temu, kar je nad sebičnostjo. »Kdor hoče za mano, naj zašaja samega sebe!« Vera je, po kateri ne boš sam sebi bog, ampak boš božji otrok. Iz te in take vere se bo rodila trajna ljubezen, ki vse pretrpi in vse upa in vse prenese in ne misli nič hudega. Kdor se je njej izročil, mu v zakonu samo po sebi neha razlikovanje med jaz — in ti — vse je skupnost, vse je en smoter, en namen: za vsako ceno vzdržati v lepem občestvu in ga nikakor ne zrušiti.

Ta poglobljena, resnična duhovna ljubezen izžene in premaga zlo v skupnosti. Tega zla jeza, osveloželnost, borbenost, napadanje nikdar ne zmaga. Le poveča ga. Kdo bi opisal vse gorje, ki se rodi v zakonih iz namišljene, neutemeljene ljubosumnosti! In kaj je taka ljubosumnost drugega kakor gola sebičnost, usoden egoizem, ki zmuči zakonskega druga do obupa in ga res večkrat — prej nedolžnega — pahne v prepad.

»Pravični živi iz vere« — in prav posebno še zakonci. Čim in dokler ima človek zavest, da živi pod Bogom, da je njemu odgovoren za vsako dejanje, dotlej je veren, dotlej je otrok božji. Da, tudi veren lahko pade in greši. Pa ta ima jasno zavest, da je grešil. Občuti zavest krivde in ima v veri in zakramentih pomoč, da je krivde odrešen. Kdor pa izgubi zavest odgovornosti, je že izgubil vero in Boga. Tak je samemu sebi bog. Njegov zakonodajalec je sla, je strast, dobiček, udobnost. On ne prizna drugih postav kot policijskih, ker se jih boji zaradi sile. In ker smo že dokazali, kako je sla in strast in vse, kar je v tem, nestalno, muhasto — je jasno, zakaj se zakoni, v katerih ni vere, ni več Boga za vrhovnega gospodarja, tako radi, pogosto in zlahka rušijo. Saj je mogoče, da na videz brezverni ljudje živijo tudi srečne zakone. Pravim, n a v i d e z brezverni. Vsa zgodovina človeštva priča, da so se zakoni in zakonske zveze prav povsod med pogani, med divjaki praznovale in sklepale s posebnimi obredi. Pa naj so bili ti tudi smešni za naše oči, so vendarle žive priče, da je človeštvo slutilo, kako pereče da je vera potrebna in nujna v zakonskem življenju. So tako bridke ure, tako težka bremena v vsakem življenju, da pride človek samo z golim umom in samo z naravnimi močmi do brega, kjer mu zmanjka vsake stópnje. Tu ni drugega mostu razen vere. In takih bridkih ur je v družinskem življenju mnogo več nego v samskem. In čim več takih nevarnih trenutkov premosti vera, tem bolj se utrjuje veličina občestva, s tem pa smoter zakonskega življenja.

In če vera zatira zlo v nas in krog nas, je vera v družinskem življenju, vera, ki je res živa, ki izroča vse v božje roke, ki utrja zakon od dne do dne, zliva res dva v eno, največji vzgojitelj otrok. Otroke vzgajati se ne pravi, otroke naučiti samó poklončkov in lepih manir. Otroke vzgajati se pravi, narediti jih močne v dobrem, da imajo smisel za občestvo, da zmagujejo v sebi moč zlega in so nam zares koristni člani človeške družbe. Ali sodi kdo, da je taka vzgoja v razbitem zakonskem življenju mogoča? So, ki tako mislijo in pravijo: saj sem učil otroke samo prav, samo dobrega. Mislijo, da lepi nauki, tudi kazni in opomini že zadoščajo za vzgojo? Ne pomislijo, kako strašno dosledno otroci mislijo in sodijo! Otroci vidijo vse več kakor se zdi. Starši v razdrtih zakonih seveda pred otroki skrivajo gnilobo lastnega družinskega življenja in mislijo, da jih le prav učimo, je že dovolj. Kakšna zabloda. Duh je, ki oživlja, ne lepe besede. Duh, ki prešinja zakonca, ki veže, tvori lepo občestvo, ta je vzgojitelj, ne gola svarila in kazni. To so zvoneči zvončki, nič drugega, če ni pravega duha. Ta duh — dober ali slab — prodira skozi vse luknjice v otroške duše. Vzgajaš najbolj, da, skoro edino s tem, kar si in kakor si. Dejanje utegneš prikriti, duha in duševnosti ne more — vsaj trajno ne — nihče skriti. In ker je zakon, družina, občestveno dobro, a vse dobro prihaja od Očeta, dá Oče dobrega, družinskega duha vsem, ki ga v živi veri zanj prosijo.

ŽENSKA V LUČI ZGODOVINE.

J. LUCAS.

Ženska ni pomenila v družini in javnem življenju zmeraj toliko, kot pomeni zdaj. V poganski dobi je stala na nizki stopnji suženjstva, v srednjem veku so jo prenežno opevali — med obema dobama pa je dokaj raznih stopenj, po katerih se je ženski spol dvigal ali pa padal.

V judovski dobi stare zaveze so bile ženske doma in v templjih precej čislane. Smele so se kakor moški udeleževati božje službe. Pri poganih pa ni veljala ženska dosti več ko navadna tovorna živina. Moški so kršili zakon, ne da bi bili kaznovani; če so bile pa ženske nezveste v zakonu, so jih zadele najstrašnejše kazni. Tudi Rimljani in Grki niso bili v tem oziru dosti boljši. Ohranilo se je še neko pismo iz leta 1, ko se je rodil Kristus, v katerem naroča neki delavec iz Aleksandrije svoji ženi, če bo novorojeno dete dekletce, da naj ga takoj odstrani. Neki krščanski pisatelj 2. stoletja po Kr. pa proslavlja kristjane, češ, da ne zametavajo svojih otrok. Sploh se zdi, da v tistih pokrajinah, kjer je bila kultura zelo razvita, niso posebno upoštevali žensk. Sv. Jeronim poroča o nekem moškem, ki se je enaindvajsetkrat poročil in je vsako ženo zapodil, kadar se mu je zahotelo. Ta slika iz preteklosti se je kaj malo spremenila. Tudi dandanašnji postopajo divji poganski narodi prav tako z žensko — in isto moremo reči o naših salonskih poganih, ki ravnajo z žensko tako, kakor so ravnali z njo Grki in Rimljani.

Krščanstvu večkrat očitajo, da žensko sovraži. Tak očitek je krivičen. Krščanstvo je prejelo predpise glede ravnanja z žensko od Kristusa samega in pa iz pisem sv. Pavla. Zveličar je izbral žensko za svojo mater, je podelil torej ženski najvišjo čast in je s tem počastil ves ženski spol. Sploh je nemogoče govoriti o tem, da bi krščanstvo omalovaževalo žensko, saj je prav češčenje Matere božje tako zelo razširjeno. V evangelijih ne zasledimo niti besedice, ki bi bila naperjena zoper žensko. Sam Zveličar je bival v družbi žensk, je sprejemal njih dobrote, je dopustil, da so mu stregle in jih je večkrat počastil. Njegov apostol Pavel pa se je večkrat jasno izrazil, da smo pred Bogom vsi enaki, češ, »bodi Grk ali barbar, gospod ali suženj, mož ali ženska« — (Gal. 3, 28). S temi besedami je postavil žensko in moža v isto vrsto in je tudi zavrnil očitek, češ, da je na svetu dvojna morala, ena za ženske, druga pa za moške. Krščanstvo ne pozna take dvojne mere; kadar jo moški zahtevajo, je njih zahteva le znak, da so zašli v poganstvo.

Sv. Pavlu so večkrat očitali, da ni upošteval žensk, ker bi jih sicer ne bil izločil iz službovanja v cerkvi, rekoč: »Ženska naj v cerkvi molči« (1. Kor. 14, 34). Vendar pa tudi vemo, da je imel sv. Pavel več ženskih pomočnic na svojih apostolskih potih in jim je bil hvaležen za njih sodelovanje in jim je izročal pozdrave. V najstarejših dobah Cerkve so imeli celo diakonisinje, ki jih je škof posvetil. Poganski modrijan Celsus, največji sovražnik krščanstva, se je celo norčeval, češ, da je krščanstvo vera za ženske. — Tudi cerkveni očetje niso zaničevali žensk, dasi navajajo v tem oziru Tertulijana in sv. Jeronima. A Tertulijan ni sledil naukom sv. Cerkve in se je pridružil sekli Montanistov. Kar pa piše sv. Jeronim zoper ženske, so take besede le v pismih na duhovnike in redovnike, kjer so opomini glede žensk na mestu. — Nasprotniki navajajo tudi be-

sede nekega škofa, ki je baje dejal na cerkvenem zboru v Maçonu, l. 585, da se ženska ne more imenovati homo, to je človek. Ta zbor pa ni bil pravi cerkveni zbor, marveč le sestanek nekaterih francoskih škofov. Doročajo pa, da je potem dolični škof svoje mnenje preklical, ko so ga drugi poučili o njegovi napaki. Dalje se pa tudi zdi, da so na tem sestanku govorili bolj v jezikovnem smislu, ker se je tedaj tvorila francoščina iz latinščine: iz latinske besede »homo«, ki je pomenila moškega in žensko, je nastala beseda »homme«, ki pomeni le moškega. — Tudi iz pridig srednjeveških pridigarjev navajajo več stavkov, ki naj bi dokazali, da so govorili pridigarji z zaničevanjem o ženski. A če poročajo, da je dejal neki francoski pridigar, da je Kristus prav ženski naročil, naj razglasi Njegovo vstajenje, ker je vedel, da se bo tako brž raznesla novica..., tedaj ni to nič novega in bi še dandanašnji dejal kak pridigar kaj takega. Če beremo n. pr. spise Albana Stolza, tedaj bi sklepali, da je ženske zelo omalovaževal. A kako zelo je prav ta veliki pisec poznal žensko dušo in ženske visoko čislal, spoznamo iz njegovih pisem, ki jih je pisal različnim ženskim osebam. Kdor hoče biti moralist, mora upoštevati tudi temne strani ženske in jih sme časih tudi malo pretiravati. Iz tega pa ne sledi, da zaničuje vse ženstvo. V najhujšem slučaju pa moremo navesti tudi besede sv. Terezije, ki je dejala o svojem spolu: »Nas žensk — ne moreš kar tako izlahka spoznati.«

Če hočemo zvedeti sodbo srednjega veka o ženskah, tedaj moramo pomisliti, da so prav tedanje plemkinje vodile vso izobrazbo — vsaj bolj ko vitezi, ki so se brigali samo za vojne. Ne smemo pozabiti, da je bilo tedaj več moških samostanov, ki so si izvolili žensko, opatinjo, za predstojnico! In da je sv. Hildegarda dajala nasvete škofom, knezom in cesarjem. Prav tako se domislamo različnih pesnikov in pesnitev, ki so naravnost pretirano častili žensko. Znane so nam tudi borbe raznih papežev, ki so si rajši nakopali sovraštvo kraljev in knezov, kakor pa da bi bili dovolili, da bi bil kak tak posveten knez zavrgel svojo pravo ženo in se ločil od nje. Če prebiramo razne srednjeveške knjižice, je v njih polno hvale o zakonskem stanu in ženskem spolu. Tedaj so imeli tudi dosti ustanov za ubožna dekleta, da so se mogla poročiti. Slednjič se pa spomnimo še lepe navade, da so pomilostili na smrt obsojenega zločinca, če se je izjavilo kako dekle, da se hoče poročiti z njim. Poslednji dokaz za to, kako sv. Cerkev spoštuje žensko, pa bodi še to, da proglašajo tudi ženske, bodisi device, poročene žene ali vdove — za svetnice.

Poglejmo pa, koliko je modernih romanov, iger, operet, šaljev in podob, ki sramotijo žensko! Studi in gnusi se človeku, če vse to vidi in bere. Pa je prav žensk največ, ki vse tako berejo in gledajo in navdušeno ploskajo sramotilcem svojega spola. Potem se ni čuditi, da je toliko moških, ki ženske prav nič ne cenijo. — Znameniti nemški mislec Nietzsche, ki je bil sicer kaj ljubezniv v družbi žensk, in ki ga ženski svet občuduje, je dejal, da so ženske mačke, v knjigi Zarathustra pa piše: »K ženskam greš! Ne pozabi vzeti biča s seboj!« In dalje: »Dasi se človek boji teh nevarnih in lepih mačk, vendar se mu smilijo, ker več trpijo, so bolj občutljive, bolj lačne ljubezni in doživljajo več razočaranj kakor kaka žival.«

In filozof Schopenhauer? Pravi, da so ženske otročje, bebasto, kratkovidne; da imajo kaj malo pa-

meli in naravnost do blaznosti ljubijo razsipno življenje. Obtožuje jih tudi, da so nevhvaležne, krivične, hinavske, izdajavske in nezveste. Da se zanimajo za umetnost in pesništvo, je le opičja lastnost in podobno. Odveč bi bilo, da bi se podrobneje bavili z vsem tem, in odveč, da bi navajali odlomke raznih romanov in dovtipov, ki ponižujejo in onečaščajo žensko v današnjih dneh. Res je: V očeh sveta je ženska zelo padla. Pač žanje zmago slavje na zunaj in dobiva razne pravice v javnem življenju. Vse to pa ne more zabrisati dejstva, da svet žensko manj in manj ceni in spoštuje. Tega so pa ženske tudi same krive. — Kristus je dvignil žensko iz prahu, jo postavil kot enakopravno poleg moža in le pri Njem se bo mogla uveljavljati. Čim bolj se oddaljuje od Kristusa, tem bolj propada, tem bliže je poganstvu.

Če bi se združile vse resne ženske in se v svetem boju potezale za svojo čast in bi se neusmiljeno zoperstvaljale vsemu, kar jih blati in sramoti, tedaj bi bilo naše leposlovje in vsa umetnost drugačnega duha, in povrnili bi se časi, ki bi cenili in spoštovali žensko tako, kakor so jo nekoč v srednjem veku.

JEJMO SOLNCE!

Prav žalostno je pogledati otroka, ki ima takozvano »angleško bolezen«, rachitis, mehke kosti. Zdi se ti kakor zvenela roža ali bledečnice kali kake pozimske rastline v kleti. Že leta in leta je proučevala veda to otroško bolezen in podajala te in one vzroke zanjo — a vsa ta raziskavanja so bila na napačni poti. Ko so bili odkrili bakterije, škodljive glivice v živilih, in so začeli vsa živila in tudi mleko na vso moč prekuhavati, je bilo več in več rahiličnih otrok. Šele kasneje, ko so preiskovali in zdravili druge bolezni, n. pr. skorbut (bolezen v želodcu), so pa spoznali, da izvira rachitis iz take prehrane, ki ji manjkajo najvažnejših snovi — vitaminov. Že prej so zdravili angleško bolezen z ribjim oljem in rumenjacom, ne da bi bili poznali vitamine, ki jih je res nekaj v ribjem olju in rumenjaku. Dognali pa so tudi, da je navadno olje, če dolgo stoji na solncu, prav tako uspešno zdravilo za angleško bolezen. In mleko v poletnih dneh, ko se živina krmi s svežo klajo, ima več vitaminov kot pozimi. Veliko vitaminov je dalje v sirovi zelenjavi, v špinaci, sadju. Neki zdravnik je dajal med vojno navadne trave, ki so jo nabrali izpod snega, vojakom, ki so imeli skorbut.

Znano je, da vpliva solnce zdravilno na angleško bolezen. Kako se to ujema z ozirom na vitamine? Recimo, da posrka kaka rastlina toliko in toliko atomov dušika, kiska, natrija in železa iz zemlje, da sestavi te zidake in na ta način raste. A iz vsega tega gradiva nastane samo bledeča tvorba, ki je brez moči. Šele solnce, luč, napoji rastlino in jo tako okrepi, da je zmožna življenja. Pri angleški bolezni so dognali, da vplivajo nanjo posebno ultravijoletni deli solnčne luči, to se pravi, da teh delov ni bilo v človeškem telesu. Solnčna luč sestoji iz različno dolgih valov. Rastlina sprejme vse valove in jih razpostavi v različne dele svojega »telesca«. Tako si nabere n. pr. jabolko posebnih moči za lupino, posebnih spet za meso jabolka in posebnih za pečke. Če jabolko olupimo, če pomečemo pečke stran, pomečemo takorekoč nekaj solnca proč. Zato je poglavitno zdravilo za rahilične otroke solnce, solnce kot tako in solnce v sirovih živilih. Solnce ne koristi le bolnemu telesu, marveč okrepi tudi duha. Jejmo solnce!

KUHARICA.

Ribja juha z grahom.

Razbeli v kozi za drobno jajce masla (ali masti), nareži vanj nekaj koscev korenja, peteršilja, drobno čebulo, nekoliko ohrovtla ali zelja, prideni ribjo glavo in če hočeš tudi druge dele rib, tako da se vse skupaj počasi dúši. Posebej pa skuhaj svež grah, ga pretlači z vodo vred in prideni k ribi, zalij dúšeno ribo in kuhaj vse skupaj eno uro. Nato napravi redko prežganje in ga prideni ribi, in ko juha še nekaj minut vre, jo precedi in stresi na ocvrte krušne rezine.

Mlado korenje z grahom.

Osnaži in operi mlado, drobno korenje. V kozi pa razgrej masli in v razgreto stresi pripravljeno korenje, ga premešaj, pokrij in dúši skoraj do mehkega. Posebej pa kuhaj polovico manj graha in kuhanega stresi z vodo vred h korenju, osoli, prideni nekoliko drobno zrezanega zelenega peteršilja, ščep popra in nazadnje žličico moke, zmešano z vodo. Ko vse skupaj prevre, postavi kot prikuho na mizo.

Jajčji hren.

Dva rumenjaka v trdo kuhanih jajec zmešaj z 2 žlicama olja in kisa, prideni nekoliko soli in žlico narstrganega hrena.

Špinača z žemljo.

Velik krožnik špinače kuhaj narahlo v zavreti vodi. Kuhano odcedi in sesekljaj. Napravi prav redko prežganje iz žlice masli in moke, prideni špinačo, žlico drobno zrezanega drobnjaka, nekoliko soli, ščep popra in v mleku napojeno žemljo.

Možgani v zeleni majonezi.

Skuhaj v osoljeni vreli vodi za pest oprane špinače, pest kislice, nekoliko krebuljce, zelenega peteršilja in pehtrana. Ko se je to 5 minut kuhalo, odcedi, ožmi in drobno sesekljaj. Skuhaj jajce v trdo ter rumenjaka s sesekljano zelenjavo vred pretlači skozi sito. Pri-mešaj pretlačeni zelenjavi rumenjaka, velik ščep popra in nekaj zrn soli ter počasi prilivaj olje in kis po okusu. To majonezo zlij na kuhane goveje možgane.

Kuhani možgani.

Možgane, kakršne dobiš, osnaži ter jih kuhaj 15 minut v slani vodi s koščkom čebule, koreninico peteršilja, nekaj zrn celega popra in 1–2 žlici kisa. Ko so kuhani, jih odstavi, odcedi ter pusti, da se ohladi. Ohlajene zreži na prst debele rezine, zloži na krožnik in oblij z zeleno majonezo.

Črešnjeva torta.

Mešaj pol ure 10 dkg sirovega masla, 12 dkg sladkorja, 4 rumenjake in nekoliko drobno zrezane limonove lupine; nato počasi prilivaj $\frac{1}{4}$ l mrzlega mleka, prideni sneg 4 beljakov, 40 dkg moke in cel pecilni prašek. Ko vse narahlo premešaš, stresi testo v dva srednje velika tortna modla, ga enakomerno razravnaj ter obloži po vrhu s črešnjami, ki si jim odbrala peclje in pečke. Postavi torti v srednje vročo pečico, da se počasi rumenkasto zapečeta. Pečeni potresi s sladkorjem in postavi gorki ali mrzli na mizo. Če pa hočeš, samo eno torto, pa deni vsega polovico manj.

Črešnje s salicilom.

Kuhaj v kotliču 10—15 minut 1 $\frac{1}{8}$ l vode, $\frac{3}{8}$ l finega špirita, 1 kg sladkorja in $\frac{1}{2}$ dkg salicila (ga dobiš v lekarni z opombo za sadje). Potem v tej sladkorni vodi prevri zaporedoma 5 kg debelih črešenj (ki si jim prej odbrala peclje) in naj vró 10 minut. Kuhati se morajo narahlo in ne vse naenkrat. Ko so vse črešnje kuhane, pusti listo vodo vreli še 5 minut, nato jo zlij na črešnje, drugi dan vodo od črešenj odlij in jo kuhaj zopet 5 minut. Poberi črešnje iz sklede in jih naloži v velike kozarce in zalij s prevreto črešnjevo vodo. Popolnoma ohlajene pa zaveži s pergamentom ali papirjem »celofon« ter postavi na suh in hladen prostor.

Marelična torta.

Mešaj 5 dkg sirovega masla, 5 dkg sladkorja, 3 rumenjake, prideni sneg 3 beljakov, 5 dkg zmletih lešnikov ali mandeljev, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, 3 dkg v rum pomočenih drobtin in žlico moke. Vse narahlo premešaj in stresi v pomazan in z moko potresen model, enakomerno razravnaj in obloži torto po vrhu z olupljenimi, čez pol preklanimi marelicami, katere prej posuj s sladkorjem. Nato postavi torto v srednje vročo pečico, da se lepo rumenkasto zapeče.

Paradižnikova solata za bolnike s sladkorno boleznijo.

Skuhaj v slani vodi nekaj mladih korenčkov, nekoliko graha in nekaj karfijolnih cvetk. Kuhano odcedi, stresi na krožnik in polij z jajčjo omako ter obloži z rezanimi paradižniki.

Jajčja omaka.

Skuhaj dve jajci v trdo, kuhani olupi in pretlači skozi sito v skledico na žemljo (ali »knajpov kruh«), ki si jo namočila v mleku in ožela, prideni olja, soli, popra, limonovega soka in žlico drobnjaka. Vse skupaj prav dobro vmešaj.

Vegetarijanska solata za zdrave in bolne.

Oснаži solatne glavice in jih operi, prideni nstrgano redkev, koren, nekoliko soli, žlico drobno zrezanega drobnjaka, limonov sok in olje.

Borovničev odcedek z limonovim sokom.

Oснаži borovnice, jih operi in stresi na rešeto, da se odtekó in osušé. Potem jih stresi v lončen pisker ali skledo in jih z rokami dobro sllači. Postavi borovnice za 2 dni na hladen prostor in jih vsak dan dvakrat premešaj; nato ožmi borovnice skozi prtič ter postavi ta sok čez noč na hladno. Nato precedi sok skozi zmóčen prtič. Sok zmeri, ga zlij v lonec in prideni na vsak liter soka 30—40 dkg sladkorja in precej sok ene limone. Ko se sladkor stopi, ga postavi na ognjišče, nalij v dobro (na solncu ali v pečici) segrete steklenice in takoj zamaši, pomoči vsako steklenico v raztopljen parafin ter jih postavi s krpo ovite na glavo do drugega dne. Drugi dan pa steklenice zloži pokoncu postavljene ali položene v pesek. (Steklenice lahko segreješ tudi takole: Položi jih v škaaf precej vroče vode, ki ji pa počasi prilivaj še prav vroče. Kadar naliješ odcedek

v steklenice, jih jemlji sproti iz vroče vode in nalivaj, druga oseba naj pa takoj s strojem zabija nove in prevrete zamaške. Tako pripravljen odcedek je zelo okusen in poceni in se dobro ohrani.)

Slavonski štrukelj.

Napravi raztegnjeno (vlečeno) testo iz pol litra moke, drobnega jajca ali beljaka in nekoliko mlačne, osoljene vode. Čez pol ure, ko se testo spočije, ga razvaljaj in razlegni. Mešaj v skledi 10 dkg mrzlih, sesekljanih ocvirkov, dva rumenjaka, žlico kisle smetane, $\frac{1}{8}$ l pšeničnega zdroba, napojenega v $\frac{1}{8}$ l mleka (ki si ga namakala vsaj uro), dve žlici sladkorja, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, velik ščep cimeta in sneg dveh beljakov. Ko si vse narahlo premešala, pomaži s tem nadevom raztegnjeno testo in ga potresi še s pestjo krušnih drobtin. Testo ob kraju obreži, ga zvij, položi na pomazan pleh in speci v srednje vroči pečici. Pečeno testo potresi s sladkorjem in postavi gorko ali mrzlo na mizo.

Krompir z bohinjiskim sirom.

Skuhaj 1 kg opranega krompirja, ga odcedi in olupí. Potem namaži kozo z mastjo ali s sirovim maslom, stresi vanjo polovico pripravljenega in na listke zrezanega krompirja, ki ga polij s posebej pripravljeno omako, naloži zopet vrsto krompirjevih rezin, jih polij zopet z omako, na vrh pa zadnjo plast krompirja, ki jo polij z ostankom omake. Tako pripravljen krompir postavi v pečico, da se nekoliko zapeče, pečenega pa postavi s solato na mizo.

Omako pripravi takole: V posodo ubij dve jajci, dodeni dve žlici kisle smetane ter dve žlici nastrganega bohinjkega sira in nekoliko soli; vse skupaj dobro zmešaj. M. R.

ZAKAJ SE POKVARI VKUHANO SADJE.

L. F.

Marsikatera gospodinja je pripravila sadne konzerve z vso natančnostjo in vendar so začele vreli in plesneli. Vzrok?

Načelnik nekdanje knežje kuhinje je odgovoril na taka vprašanja gospodinji takole:

Ze samo maščoba človeške roke, posebno podnohna moča (mogoče tudi izdihavanje), škoduje lahko sadju. Zato je paziti, da pride sadje kolikor mogoče malo v dotiko z rokami. Posoda za vkuhanje je tudi važna. Porcelan, steklo, glina so še najboljša posoda, da kuhaš in hraniš sadje v njej.

Pri vkuhanju je najvažnejše, da ohranimo sadju barvo in ga obvarujemo plesnobe. Ločiti moramo olupljeno in neolupljeno, popolnoma zrelo ali še nedozorelo sadje. Plesnobe obvarujemo sadje s tem, da držimo odprtino steklenk nekaj sekund nad koščkom gorečega žvepla, in to nekaj prej, preden vložimo sadje v posodo. Barvo sadja obvarujemo in se ubranimo škode, ki nastane od dotika rok, če obdrgnemo sad z limono in ga položimo za nekaj minut v razredčen limonov sok. Sladkorno raztopino ($\frac{1}{3}$ kg belega sladkorja na liter vode) skuhamo dan poprej. Trdo sadje je treba kuhati četrt ure v vodi, z limono

okisani. Neolupljeno sadje je treba prebosti, da se napije sladkornine. Hruškam pridenemo v steklenko nekaj žbic, pri koščičastem sadju izberemo bolj trde kose in skuhamo gostejšo raztopino (80 dkg sladkorja na liter vode).

Ko je sadje naloženo, vlijemo nanj sladkorno raztopino, na vrh za noževno konico salicila, zavežemo z vlažnim pergamentom, zavijemo v seno ali v prtiče in pristavimo v mrzli vodi. Voda mora zavreti. Kuha naj se sadje vsega skupaj tri in četrt ure. Potem odstavimo lonec, da se voda shladi. Ohlajene steklenke obrišemo in pregledamo, zavežemo še z drugim pergamentom in spravimo na hladno. Bolj trdo ali nedo-

zorelo sadje kuhamo še enkrat po tri in četrt ure. Tako pripravljeno sadje ne kipi in ne plesni.

Mezge: Brusnice izberem, oplaknem in odcedim. Na kilogram odcejenih primešam pol kilograma stolčenega sladkorja in jih pustim na ognju le toliko, da zavró; odstavim, zavrem še enkrat (ko je stalo dve uri) in denem še gorke v steklenke, potresem z noževno konico salicila in zavežem. Žlice za mešanje mezge so najboljše porcelanaste ali lesene. Vsa posoda za vkuhanje bodi glinasta in ne sme biti za nobeno drugo kuhanje. Kdor kuha (kakor se zgodi pogostoma) sadne mezge v posodi, ki je tudi za druge jedi, se ne sme čuditi, če dobi mezga zoprni okus in če se ne drži.

Z A K R A T E K Č A S

ZA SMEH.

Skrajna previdnost.

Gospa Lisjakova je skrajno previdna ženska. Vedno, kadar gre z doma, namoči prej užigalice v vodi, da ne bi otroci kaj zažgali.

Praktična zdravnica.

»... saj je Vaša žena zdravnica! Zakaj pa nočete svojega želodčnega katarja pri njej zdraviti?«

»Gospod doktor! To mi je predrago. Enkrat samkrat sem to storil, pa mi je takoj zapisala šest mesecev Rogaške Slatine in še sama je šla z mano.«

Kdo trpil

Zdravnik: »Seveda je nervoznost Vaše žene zelo neprijetna, toda nikakor ne nevarna. Zastran nje živi lahko še sto let.«

Zakonski mož (obupano): »Pa jaz?«

Zaposlen.

Gospod: »Ali bi lahko govoril z gospodom Zajcem?«

Gospa Zajčeva: »Ne! Zdaj imam jaz z njim govoriti!«

Grda žena.

»Ali pripelješ nocoj tudi svojo ženo na koncert?«

»Oh, veš, za take preveč razsvetljene dvorane moja žena nikakor ni.«

»Vsaka ptica tja leti, kjer se izvali.«

Zagovornik: »Gospodje porotniki! Pomislite, da je bil obtoženec rojen v kaznilnici. Ali mu je potem zameriti, da mu srce hrepeni po rojstnem domu?«

Namesnica.

Oče (čevljarkega vajenca): »Kako pa to, da te mojstrova žena zdaj tako tepe, saj prej te ni?«

Sin: »Mojster je bolan.«

Ljubezniva požrtvovalnost.

A.: »Dvesto tisoč dinarjev me velja spomenik za na grob moje tašče.«

B.: »O, kako rad bi dal jaz makar še več!«

Dva, ki znata...

A.: »Pri nas je bila to leto taka zima, da so ljudem pri nekem pogrebu kápali biseri iz oči, ker je vsaka solza že v očeh zmrznila.«

B.: »Že mogoče. Ampak pri nas je bilo lani tako vroče, da smo morali dajati kokošim sladoled, sicer bi se jim bila jajca v trebuščkih v trdo skuhala.«

Kesanje.

Sodnik: »Tožitelj je pripravljen, da tožbo umakne, ako ga prosite, da Vam zaušnico odpusti.«

Toženec: »Prmej — ko bi bil to vedel, bi mu jih bil še par priložil.«

Skopuhov užitek.

Natakar (gostu, ki je zahteval jedilnik): »Kaj naročite, prosim?«

Gost: »O, nič!... Hotel sem samo pogledati, koliko prihranim, ako nič ne jem!«

Na letovišču.

Letoviščarja: »Oče, kjé vendar imate tiste lepe golobe, ki so nas vsake počitnice tako kratkočasili.«

Kmet: »Žal, jih ni več. Aeroplan mi jih je povozil.«

